

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ІНСТИТУТ ЖУРНАЛІСТИКИ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНА КОМІСІЯ З ЖУРНАЛІСТИКИ
ПРИ МІНІСТЕРСТВІ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКЕ
ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВО

ВИПУСК 10

КИЇВ 2009

Свідоцтво про державну реєстрацію видано Державним комітетом
інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.
Серія КВ № 4295 від 13 червня 2000 року

Усі права застережено.

Посилання на матеріали цього видання під час їх цитування обов'язкові

*Постановами ВАК України видання затверджено як наукове фахове з філо-
логічних наук та наук із соціальних комунікацій*

Голова редколегії,
головний редактор **ВОЛОДИМИР РІЗУН**, д. філол. н., проф.

Редакційна колегія: **Н. М. Сидоренко**, д. філол. н. (заст. голов. ред.), **А. А. Бой-
ко**, д. філол. н., **О. Я. Гоян**, д. філол. н., **В. Д. Демченко**, д. філол. н., **В. Ф. Іванов**, д. фі-
лол. н., **А. І. Мамалига**, д. філол. н., **О. Д. Пономарів**, д. філол. н., **Т. О. Приступен-
ко**, к. і. н., **М. С. Тимошик**, д. філол. н., **В. І. Шкляр**, д. філол. н.

Відповідальний випусковий редактор **Тетяна Скотникова**
Відповідальний секретар **Ніна Вернигора**

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
26 жовтня 2009 року

Українське журналістикознавство : науковий журнал / голова редкол., голов. ред.
В. В. Різун ; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2009. – 64 с.

Видання упорядковано теоретичними науковими статтями, що базуються на постановці
наукових проблем, дослідженні методів, розробці методик та термінології.

Для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, магістрів.

Електронна версія наукового фахового видання передана до Національної бібліотеки
України імені В. І. Вернадського на депозитарне зберігання та для представлення на
порталі наукової періодики України. Див.: <http://www.nbuv.gov.ua> (Наукова періодика
України).

© Інститут журналістики, 2009

ЗМІСТ

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

Шановні автори!	4
-----------------------	---

ІСТОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВА

Трачук Т. А. Особливості розвитку журналістичних досліджень в Україні	5
---	---

Благовірна Н. Б. Розвиток типологічної структури видань кінця XIX – початку XX ст.	9
---	---

МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

Левчук М. А. Газета "Волинські єпархіальні відомості" (2004–2009) у системі видань Української православної церкви	14
--	----

НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ

Супрун Л. В. Основні стандарти подачі інформації журналістом	20
--	----

Паримський І. С. Актуалізація концепції національної преси у контексті суспільної демократизації	23
--	----

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Васіна О. В. Огляд основних підходів до тлумачення новини як явища мас-медіа	26
--	----

Огар Е. І. Українська видавнича термінологія: нормалізаційні та функціональні аспекти	31
---	----

ІСТОРІЯ

Вовк Т. А., Різун В. В. Становлення журналістської освіти в КНУ імені Тараса Шевченка. Відділення журналістики в документах і матеріалах (1947–1953 рр.).	
Частина третя: 1949–1950 навчальний рік	36
Частина четверта: 1950–1951 навчальний рік	46

Шановні автори!

Нагадуємо вам, що навчально-видавничою групою Інституту журналістики готується до друку вісім наукових періодичних фахових видань, які спеціалізуються на різних сферах досліджень із соціальних комунікацій. Це необхідно враховувати під час написання авторських матеріалів.

Так, щоквартальник "Наукові записки Інституту журналістики" охоплює всі сфери журналістських та журналістикознавчих досліджень; адаптує лекційні матеріали, вміщує рецензії новинок друку, що стосуються освіти, науки чи практики ЗМК; інформує про наукові та навчальні напрацювання Інституту журналістики.

Річник "Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Журналістика" базується на дослідженнях Київської наукової школи журналістики.

Піврічник "Інформаційне суспільство" вміщує матеріали, що повідомляють про дослідження у сфері теорій та моделей масової комунікації, реклами та зв'язків із громадськістю.

Річник "Журналістика" інформує про результати наукових досліджень з історії, теорії та практики журналістики.

Щорічний науковий збірник "Стиль і текст" вміщує статті й наукові повідомлення, що ґрунтуються на дослідженнях мовностилістичних особливостей усіх сфер ЗМК, адаптації лекційних матеріалів із мови та стилістики.

Річник "Образ" тематично зорієнтований на проблеми теорії публіцистики.

Тематика річника "Актуальні питання масової комунікації" – теорія журналістики.

Щорічний науковий журнал "Українське журналістикознавство" тематично базується на журналістикознавчих проблемах, що передбачено й рубрикацією видання: "Історія журналістикознавства", "Методологія й методика досліджень", "Наукові проблеми і завдання", "Термінологія", "Наукова критика", "Постаті", "Конференції, наради, семінари", "Бібліографія Інституту журналістики".

Всі наукові періодичні видання Інституту журналістики з 2008 року виходять як у паперовому, так і в електронному форматах. Електронний формат кожного видання передається на депозитарне зберігання до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Переглянути електронні видання можна на сайті НБУ <<http://www.nbuv.gov.ua>> у рубриці "Наукова періодика України".

Про вимоги до авторських оригіналів та про порядок подання матеріалів до редакції ми нагадували в попередньому випуску "Українського журналістикознавства".

Редколегія

Т. А. Трачук,

к. філол. н.

УДК 070:001.8(477) "19"

Особливості розвитку журналістичкознавчих досліджень в Україні

У статті визначено особливості розвитку журналістичкознавчих досліджень в Україні з часів їх зародження до 90-х рр. минулого століття.

Ключові слова: журналістичкознавчі дослідження, розвиток, публікації.

The article distinguishes the features of the development of Ukrainian journalism studies since the beginning to the 90s of the XX century.

Keywords: journalism studies, development, publications.

В статье определены особенности развития исследований в сфере украинского журналистического ведения со времени его зарождения до 90-х годов прошлого столетия.

Ключевые слова: журналистическое ведение, исследование, развитие, публикации.

Протягом XIX ст. українська преса хоч і з великими труднощами, але розвивалася у різних регіонах України. Тож, на українських етнографічних землях, які тоді входили до складу різних держав (Росії, Австро-Угорщини, Польщі, Румунії), була створена досить вагома емпірична база для майбутніх досліджень із журналістики.

Приблизно з середини XIX ст. окремі проблеми функціонування преси, загальні процеси розвитку журналістських явищ цікавили тогочасних журналістів і публіцистів. Часто це були принагідні висловлювання, окремі статті та книги, які з'явилися у річищі досліджень розвитку суспільно-політичної думки, літературного процесу, формування української мови. Це був порівняно тривалий етап, коли журналістичкознавчі праці розвивалися у лоні інших традиційних наук.

Перші розвідки про пресу мали синтетичний, історико-літературознавчий характер. Вивчення української журналістики розвивалося за двома напрямками – літературознавчим та історико-журналістським. Перший – пов'язаний із вивченням преси істориками літератури лише як місця і форми публікації літературних творів українських письменників. Це був емпіричний етап розвитку історичної науки про журналістику, в якому літературознавчий підхід до журналістських явищ сприяв фактичному збагаченню молоді науки. Перехід історико-журналістської науки від літературознавчої до наступної стадії був пов'язаний із визначенням перших суто журналістських проблем і початком наукової дискусії. Тогочасні дослідники певним чином осво-

їли фактичний матеріал, зробили спроби періодизації українських друкованих видань, узагальнили досвід журналістської справи, визначили завдання, функції, принципи преси.

До розробки саме таких питань журналістики і публіцистики були причетні видатні діячі української культури: І. Франко, М. Драгоманов, О. Маковей, М. Грушевський, Б. Грінченко, С. Єфремов. Вони трактували пресу як складовий елемент культурного і національного відродження, освіти й організації громадськості. Перу цих дослідників належать різноманітні праці, передусім газетні й журнальні статті, які можна віднести до розряду журналістичкознавчих. Однак цілісних теоретичних робіт із журналістики цими авторами не було розроблено.

Суто науковий підхід до визначення самого предмета вивчення, його специфіки, систематизації журналістських явищ у певній історичній послідовності (періодизація), жанрово-видової характеристики журнально-газетної публіцистики, типології видань виявила вже радянська історична наука про журналістику в перші роки радянської влади в Україні. Історико-журналістські праці В. Ігнатієнка "Історія української преси та її вивчення" [1], "Українська преса (1816–1923 рр.)" [2], І. Кривецького "Перша газета на Україні (Gazette de Leopold із 1776 р.)" [3], "Початки преси на Україні, 1776–1850" [4] в 20-х рр. XX ст. засвідчили початок становлення журналістичкознавства як самостійної наукової галузі знань. Саме тоді на сторінках журналу "Бібліологічні вісті" відбулася перша наукова дискусія з питань преси. Науковці намагалися визначити дату зародження преси в Україні, використо-

вуючи територіально-етнографічний принцип, та час зародження української преси, керуючись українськомовним та національно-тематичним принципом.

У цих працях містився найбільш багатий на той час фактологічний матеріал. Хоча в цей період радянська влада вже панувала у Наддніпрянській Україні, однак дослідження в галузі пресознавства відбувалися тут із науково-об'єктивних, національно-державницьких позицій. Цьому, можливо, сприяв той факт, що на території тогочасної України проводилася політика українізації. Загалом 20-ті рр. ХХ ст. були одним із найбільш плідних періодів розвитку історико-журналістської науки в Україні. Однак саме цей час позначився майже повною відсутністю праць із теорії журналістики.

Протягом 1933–1938 рр. унаслідок політичного терору сталінської диктатури більшість українських інтелігентів, до яких належали й дослідники преси, було знищено, а їхні прізвища вилучено з наукового та культурного обігу. Так, наприклад, видатного бібліографа української преси В. Ігнатієнка, який був працівником Українського наукового інституту книгознавства, як і більшість інших співробітників цього закладу, було репресовано й знищено.

Отже, саме в 30-х рр. дослідження в галузі журналістикознавства, що велися з науковою об'єктивністю, припинилися. Розпочався складний етап функціонування суспільних наук лише під знаком комуністичної партійності, марксистсько-ленінського догматизму.

Саме в цей період з'являються окремі публікації науковців Українського комуністичного інституту журналістики (Харків), які трактували пресу як зброю пролетаріату в боротьбі за соціалізм. Ці роботи не залишили помітного сліду в журналістиці, були антинауковими, а їхні автори разом із тисячами працівників тогочасної преси пропали в млині сталінських репресій. Єдиним здобутком цього періоду можна вважати те, що всупереч усьому дослідницький процес у галузі журналістики не припинився.

На початку Другої світової війни журналістикознавство в Україні не подавало ознак життя. Однак за кордоном у цей час і в подальші роки його розвитком переймалися українські емігранти, такі як А. Животко, О. Бочковський, С. Сірополко та ін. Значення цих робіт полягає в тому, що вчені трактували пресу в дусі демократичних традицій і віддавали належне ролі журналістики в національно-визвольній боротьбі.

Українське журналістикознавство, 2009, вип. 10

Відновлення в Україні наукових розробок у галузі ЗМІ пов'язано зі створенням факультетів журналістики в Київському (1953) і Львівському (1954) університетах. У цей період вже досить чітко окреслюються напрями диференціації наукових дисциплін всередині сукупності знань про журналістику. З одного боку, виокремлюється історико-журналістський комплекс, який включає в себе історію української дожовтневої преси, партійно-радянської та зарубіжної періодики, а з другого – теорія журналістики, що включає в себе теорію публіцистики, наукове вивчення, осмислення й узагальнення журналістської практики.

Журналістикознавчі дослідження українських авторів радянського періоду слід розглядати як частину загальносоюзного наукового процесу.

Історію української дожовтневої преси розробляли М. Бернштейн, П. Федченко, О. Дей, В. Дмитрук, І. Дорошенко. Історію партійно-радянської періодики досліджували В. Рубан, Л. Суярко, Й. Цьох, Г. Вартанов. Історію зарубіжних періодичних видань вивчали І. Слободянюк, М. Шестопад, П. Федченко.

Задумана атмосфера комуністичної заідеологізованості, дрімучого догматизму, "рішучої" боротьби по искорененню українського буржуазного націоналізму" була не надто сприятливою для наукової думки в Україні, для дальшого вивчення історії, а тим паче для розвитку теорії преси. Саме через це розвідок із питань майстерності журналістики тривалий час не було, а якщо й з'являлися окремі статті на теми теорії, то були вони досить схематичними, побудованими на суцільному цитуванні праць класиків марксизму-ленінізму, рішень партійних з'їздів, конференцій, пленумів. Цитати, посилання на партійні документи були обов'язковими складниками будь-якого твору, в тому числі й наукового. Формування наукових дисциплін у галузі журналістики відбувалося за допомогою накопичення специфічних знань у процесі вивчення і викладання спеціальних предметів на факультетах журналістики.

Як частина радянської імперії, Україна була змушена керуватися тими законами, які диктувала Москва. Хворобою тогочасної системи вищої школи була її надмірна централізація. Вона жорстко регламентувалась і скеровувалась із єдиного центру.

Монографії, підручники, навчальні посібники українських авторів, видані у 50–80-х рр., за своєю концепцією, ідейним спрямуванням, структурою були схожі на роботи російських журналістикознавців.

Це негативно позначалося на якості та стані досліджень, оскільки необхідно було беззастережно орієнтуватися на "старшого брата", цитувати і розвивати думки російських апологетів партійної журналістики. Тож українська наука була приречена на вторинність.

Однак в окремих сферах українські дослідники зуміли продемонструвати свою оригінальність, самобутність. Вони висували концепції, які пробивалися і на загальносоюзну арену. Так було з теорією публіцистики, у якій Ю. Лазебник, В. Здоровега, Д. Прилюк стали загальноновизнаними авторитетами.

Пошуки молодих учених у сфері загальної теорії публіцистики було започатковано майже одночасно в Москві, Львові, Києві. А почалося все з дискусії на тему публіцистики у навчальній газеті факультету журналістики Московського університету "Журналист" ще у 1956–1957 рр., Згодом це питання детально обговорювалося на спеціальних наукових конференціях у Москві, Львові, Алма-Аті, Києві.

Найґрунтовнішою стала наукова дискусія з питань теорії публіцистики у 1968 р. на сторінках "Вестника Московского университета. Серия: Журналистика", у якій узяли участь московські, казахські вчені, а також українські науковці Г. Вартанов та В. Здоровега. Саме статтею останнього завершилася ця дискусія.

В історичному ракурсі варто зазначити, що тогочасні заслуги українських учених у цьому складному й суперечливому формуванні громадської думки і поглядів на публіцистику та її суспільну роль загальноновизнані. Про це писали не схильні до похвал авторитетні московські вчені у передмові до колективної монографії "Мастерство журналиста", яка побачила світ 1977 р.: "Варто зазначити, що пріоритет у сучасній постановці проблеми (маються на увазі проблеми публіцистичної і журналістської майстерності. – Т. Т.) належить в теорії журналістики "українській школі". Свідченням активності, плідності зусиль у цьому напрямі є книга Д. М. Прилюка "Теорія і практика журналістської творчості", яку випустило в світ видавництво "Вища школа" у Києві у 1973 р. А до цього з'явилося декілька цікавих робіт В. І. Здоровеги" [5, 4]. Зрештою, видана в Москві у 1979 р. російською мовою книжка останнього "Слово тоже есть дело. Некоторые вопросы теории публицистики" була популярною у всьому СРСР.

У процесі дальшої диференціації системи наукових знань про журналістику з'являється особливе відгалуження досліджень, пов'язаних із вивченням радіо- й тележурналістики

та зображальної журналістики. Передусім це праці В. Полковенка, В. Миронченка, В. Качкана, В. Олійника, Ю. Шаповала, Б. Чернякова.

Наукові розробки присвячувались також темам особливостей мови і стилю засобів масової інформації, теорії і практики редагування газети. До таких досліджень належать праці Р. Іванченка, Т. Ярмоленко, Д. Григораша, М. Феллера, А. Мамалиги, О. Сербенської.

У цілому ж у курсі теорії і практики журналістики виокремились дві основні групи питань. До першої групи віднесено проблеми, пов'язані з розглядом суспільного становища засобів масової інформації і ролі журналістської діяльності, з визначенням принципів і функцій журналістики. Вивченню цих питань були присвячені роботи В. Рубана "Журналистика – важлива галузь громадсько-політичної діяльності" [6], Г. Вартанова "Газета в творческом поиске. Совершенствование связей печати с массами" [7], Д. Прилюка "Теорія і практика журналістської творчості. Методологічні проблеми" [8].

Зазначені праці різні за характером і рівнем новизни, оригінальності та вимагають окремого аналізу й оцінки. У цілому ж при характеристиці принципів і функцій, суспільної ролі преси не можна було вийти за межі свого часу ustalених і перетворених у жорсткі догмати про журналістику як зону захисту партійних інтересів, як засобу впливу на аудиторію у комуністичному дусі, виховання тих соціальних чеснот, які були потрібні правлячій еліті. А це виконання, причому беззастережне, волі компартійних правителів, прагнення бачити в них слухняних функціонерів. У цих працях не можна було вийти за продиктований В. Леніним принцип партійності. Дослідник змушений був "танцювати" у визначеній функції газети як колективного пропагандиста, агітатора та організатора. І справа не в тому, що газета чи журнал не можуть проповідувати певних поглядів та знань і, так чи інакше, впливати на практичну діяльність людей. Річ у тому, що збіднювалися інформаційні та просвітницькі можливості преси. Все це обмежувало пошук науковців, вело до одноманітності висновків тощо.

Друга група питань у зазначеному курсі стосувалася тонкощів журналістської майстерності, вироблення системи журналістських жанрів. До таких робіт передусім потрібно віднести дослідження Ю. Лазебника "Проблеми літературної майстерності в журналістиці" [9], Д. Прилюка "Мистецтво писати" [10], "Проблеми теорії публіцистики: (Архітектоніка твору)" [11], "Теорія і практика жур-

налістської творчості: Проблеми майстерності" [12], В. Здоровеги "Вступ до журналістики [13], Д. Григораша "Радянська газета: Семінарії" [14], навчальний посібник "Теорія і практика радянської журналістики (Основи майстерності. Проблеми жанрів)" [15].

Варто зауважити, що в цілому поділ теоретичних праць на дві групи є досить умовним, оскільки більшість із них була присвячена одночасно визначенню ролі засобів масової інформації у суспільстві, принципів та функцій журналістики, розглядові засад журналістської майстерності, дослідженню журналістських жанрів.

Остання тематична група досліджень характеризувалася ширшим діапазоном творчих пошуків. Тут досить зримо виявилася еволюція поглядів, перехід від цитування класиків і партійних документів до розробки відповідних концепцій, використання і осмислення журналістської практики, яка, на щастя, ламала канони, вносила багато нового. Словом, незважаючи на певні стримувальні чинники, журналістика, насамперед у 80-х рр., тобто в період так званої демократизації, гласності, політичної реформи в Радянському Союзі, розвивалася. Ці прогресивні тенденції не могли не знайти відображення в наукових розвідках, навчальних посібниках, публікаціях у періодиці. Це особливо помітно в дослідженнях В. Здоровеги, Д. Прилюка, В. Качкана, А. Москаленка та їхніх колег по Київському та Львівському університетах.

Вже після здобуття Україною незалежності почався новий етап у розвитку журналістикознавства. Його ознаки: повне позбавлення партійного догматизму, антиісторизму, переоцінка наукового доробку істориків і теоретиків преси з позицій нового часу з урахуванням національно-демократичних принципів розвитку суспільства і науки.

1. *Ігнатієнко, В.* Історія української преси та її вивчення // *Бібліологічні вісті.* – 1923. – № 3. – С. 25–26.

2. *Ігнатієнко, В.* Українська преса (1816–1923 рр.): історико-бібліограф. етюд / В. Ігнатієнко. – К., 1926. – 76 с.

3. *Кревецький, І.* Перша газета на Україні (*Gazette de Leopold* із 1776 р.) // *Бібліологічні вісті.* – 1926. – № 4. – С. 7–28.

4. *Кревецький, І.* Початки преси на Україні, 1776–1850 / І. Кревецький. – Львів, 1927. – 26 с.

5. *Мастерство* журналіста. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1977. – 263 с.

6. *Рубан, В. А.* Журналістика – важлива галузь громадсько-політичної діяльності : конспект лекцій / В. А. Рубан. – К., 1969. – 60 с.

7. *Вартанов, Г. И.* Газета в творческом поиске: Совершенствование связей печати с массами / Г. И. Вартанов. – М. : Мысль, 1971. – 184 с.

8. *Прилюк, Д. М.* Теорія і практика журналістської творчості: Методологічні проблеми / Д. М. Прилюк. – К., 1973. – 271 с.

9. *Лазерник, Ю. А.* Проблеми літературної майстерності в журналістиці / Ю. А. Лазерник. – К. : Держполітвидав України, 1963. – 266 с.

10. *Прилюк, Д. М.* Мистецтво писати / Д. М. Прилюк. – К., 1969. – 64 с.

11. *Прилюк, Д. М.* Проблеми теорії публіцистики: Архітектоніка твору : лекція / Д. М. Прилюк. – К., 1970. – 68 с.

12. *Прилюк, Д. М.* Теорія і практика журналістської творчості: Проблеми майстерності / Д. М. Прилюк. – К., 1983. – 280 с.

13. *Здоровега, В. Й.* Вступ до журналістики : конспект лекцій / В. Й. Здоровега. – Львів, 1975. – 111 с.

14. *Григораш, Д. С.* Радянська газета : семінарії / Д. С. Григораш. – Львів : Вища школа, 1987. – 181 с.

15. *Теорія і практика радянської журналістики (Основи майстерності. Проблеми жанрів) : навч. посіб. для студ. ф-ту журналістики / авт. кол.: В. Й. Здоровега [та ін.] ; під ред. В. Й. Здоровеги.* – Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 328 с.

Н. Б. Благовірна,

к. філол. н.

УДК 070:655.41(09)(477)"1899–1932"

Розвиток типологічної структури видань кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Висвітлено видавничі реалії, здобутки та проблеми цієї галузі наприкінці ХІХ – поч. ХХ ст., показано розвиненість редакційно-видавничих принципів підготовки видань до друку. На основі оригінальних джерел зроблено тематико-типологічний аналіз видавничої продукції Українсько-руської Видавничої Спілки (1899–1932), виокремлено основні чинники та принципи формування репертуару.

Ключові слова: типологічна структура, серія, наукове видання, науково-популярне видання, навчальне видання, журнальне видання.

On example of the Ukrainian Publishing Association (1899–1932) the publishing circumstances, achievements and problems of publishing of late 19th – the beginning of the 20th century are highlighted. The development of the main principles of publishing is shown. On the basis of original sources thematic and typological analysis of publishing products is carried out, the main factors and principles of publishing repertoire's formation are highlighted.

Keywords: typological structure, series, scientific edition, popular non-fiction edition, educational edition, journal type edition.

В статье исследуются издательские реалии, достижения и проблемы издательской отрасли конца ХІХ – нач. ХХ века, исследовано развитие редакционно-издательских принципов подготовки изданий к печати. На основании оригинальных источников осуществлено тематико-типологический анализ издательской продукции Украинско-русского Издательского Союза (1899–1932), определены основные факторы и принципы формирования репертуара.

Ключевые слова: типологическая структура, серия, научное издание, научно-популярное издание, учебное издание, журнальное издание.

Останні десятиліття ХІХ – початок ХХ ст. позначені важливими теоретичними та практичними розвідками у сфері пресо- та книговидавництва. Це був період формування концептуального потенціалу всієї видавничої справи, що слугував надійною умовою еволюції національно неповторних видань у наступні десятиліття. Одним із найефективніших видавничих осередків України була Українсько-руська Видавнича Спілка (далі – УРВС) (1899–1932) – книговидавничий лідер за кількістю випущених видань в українськомовному втіленні впродовж багатьох років. УРВС вирізняло прагнення наситити споживчий ринок різноматематичними творами, покликаними гідно репрезентувати всі види видань нової української літератури. Пріоритетне завдання видавництва – сприяти культурному розвитку та інтенсифікації літературного процесу, продукуючи найкращі оригінальні та перекладні зразки белетристики й наукових творів. На часі неупереджене вивчення досвіду минулого, що дозволить визначити здобутки, охарактеризувати проблематику, простежити схожість та відмінність двох історичних періодів – сьогоденішнього та минулого, екстраполювати раціональні зерна в сучасну видавничу практику.

Першою спробою виокремити значення УРВС у новітній період незалежності України стала публікація Б. Якимовича "УРВС" [1]. Цінну інформацію, що виявляє питому вагу продукції УРВС у творчому доробку її багаторічного редактора І. Франка, подано в монографії автора [2]. Важливі дані, систематизовані в цитатному матеріалі, що дозволяють простежити формування професійної видавничої діяльності в Україні, оприлюднює навчальний посібник "Видавнича справа та редагування в Україні...", підготовлений за редакцією Н. Зелінської [3]. Оглядова інформація про УРВС є у науковій розвідці Т. Кішар "Український книжковий рух як історичне явище (1917–1923 рр.)" [4], монографії Я. Ісаєвича "Українське книговидавництво: витоки, розвиток, проблеми" [5]. Відсутність повних, об'єктивних відомостей про УРВС спонукає окреслити репертуарні пріоритети видавництва, проаналізувати тематико-типологічні характеристики видань, на прикладі УРВС показати розвиненість редакційно-видавничих принципів підготовки видань до друку зазначеного періоду.

Певною ознакою тогочасного видавничого поступу було свідоме запровадження серійнос-

ті під час формування видавничого репертуару. Тяжіння тогочасних видань до об'єднання у певних серіях, що в свою чергу передбачало поступове планомірне нагромадження визначених книжкових масивів, у кінцевому рахунку сприяло виробленню універсальних класифікаційних систем видавничої продукції. "Белетристична Бібліотека" (далі – "ББ") (1899–1904) культивувала на суспільному ґрунті оригінальні та перекладні твори красного письменства. Активно позиціонувалась і "Наукова Бібліотека" (далі – "НБ") (1899–1904), з огляду на менший попит цей сектор розвивався за рахунок підтримки розпродажів із прибуткових видань. Масив обох серій окреслювали фундаментальні твори значних обсягів, адресна прицільність видань – українська інтелігенція. "Літературно-Наукову Бібліотеку" (далі – "ЛНБ") (1901–1904) наповнила белетристика "малої" форми та новий сегмент видавничих орієнтацій – науково-популярні видання. Просвітницька література УРВС добиралася з відчутним наголошенням на популярності, водночас без поблажливості щодо науковості; її читацька аудиторія – найширші кола освіченого читача. Фіксуючи значний попит видавничої новинки, проводирі Спілки все ж прагнули кількісно наростити видання наукового спрямування, адже "література факту" завжди залишалася в колі видавничих пріоритетів УРВС. Відповідно в 1904 р. серії зазнали остаточного реформування: перша – ("ББ") поглинула другу ("НБ"), порівну поділивши видавничі наголоси; осібно позицію зайняла колись третя, а тепер друга серія установи – відтоді серія 1 та серія 2 "Літературно-Наукової Бібліотеки" (далі – серія 1 і серія 2 "ЛНБ").

Через планомірне нагромадження визначених книжкових масивів друковане слово активізувало пошук нових форм та засобів свого вираження, що виявилось в уточненні цільового та читацького призначення видань, фахових підходів до видавничого втілення розмаїтих текстів, з'ясуванні типологічних меж. Так, теоретичні розмірковування та практичні здобутки видавців щодо виокремлення науково-популярних видань (зокрема концептуально зрілі міркування М. Грушевського) заклали фундамент для поступового становлення та остаточного формування сучасного типологічного спектра літератури. Передмови до видань, численні анонси видавничого добробку, авторські статті провідників осередку містили доволі вагомий пласт теоретичних міркувань про видавничу діяльність загалом,

віддзеркалювали засадничі принципи редакторської концепції видавців, торкалися специфіки підготовки видань різних видів літератури. Так, М. Грушевський в одному з виступів зосереджувався на необхідності якнайширшого продукування науково-популярних видань, адресованих українській інтелігенції. Він вивів своєрідні "алгоритми" літературної творчості, проголошуючи пріоритетом "здібність писати вповні популярно без шкоди для серйозності і глибини викладу" [6]. Редактор засуджував практиковану тогочасною популярною літературою безадресність, прагнення "приспособити ся до читача з народу, а як не з народу – то з півінтелігенції, писати популярно, "потрапляти" на всі 1001 капризи... безконечно-довгої галерії станів і степенів публіки, і се розуміть ся, не добре, бо се приспособлюванне "до широкої публіки" не може не відбивати ся не корисно на самій творчості". Це породжувало стереотипність підходів до популярної літератури, вмотивувало тематичну звуженість та обмеженість популярних текстів: "Коли ставить ся домаганне писати популярно, то се значить для дуже багатьох – зовсім не писати, або принаймні минати дуже багато тем, з становища інтелігентської культури цінних і цікавих, але малоприсадатних для трактування популярного, або фелетонного, "живого" – так щоб могло заінтересувати заблудячого читача" [6]. Завдяки ґрунтовним теоретичним виступам та практичним напрацюванням осередку визрівало своєрідне розширення поняття популярної літератури як такої, актуалізуючи відповідність характеру інформації, цільового та функціонального призначення конкретного видання певному видові літератури. Характерною рисою стало те, що теоретичні та практичні аспекти функціонування видавничої справи активно взаємодоповнювалися. Вони, як ніколи, взаємозалежні, оскільки поява одних, немов ланцюгова реакція, одночасно викликала хвилю високої видавничої активності інших.

Міркування щодо необхідності розбудови якісної науково-популярної літератури для освіченого читача лунали і з уст тогочасної громадськості, щораз підтверджуючи назрілу потребу у виданнях такого типу та актуальність новочасної видавничої інституції: "Здається, за багато енергії вкладалося у нас в найнижший ступінь популярної літератури, а за мало уваги присвячувано популярним видавництвам (виданням. – Н. Б.) для старшої і молодшої інтелігенції" [7]. Видавнича продук-

ція УРВС, що мала широкий резонанс у тогочасному суспільстві, сприяла поступовому вдосконаленню належної системи оцінювання видань наукової тематики, звуженості читачької аудиторії, відповідності конкретного видання його цільовому призначенню. Чітко окреслювалася неминучість застосування різних підходів при підготовці видань, орієнтованих на різну читачьку аудиторію, потреба єдності та відповідності читачького й цільового призначення певного видання його виду, звуженості читачької адреси видань науково-спрямування.

Остаточно реформуючи серії 1904 р., видавці декларували намір систематично видавати навчальні видання (твори серії 1 "ЛНБ"): "з огляду на крайню потребу **наукових підручників** (виділення наше – Н. Б.) у різних галузях знання в українсько-руській мові" випустити повний і систематичний цикл підручників, "уложених у приступній формі, але вповні науково зроблених", "із таких наук: геології, палентології, біології, антропології, експериментальної психології, соціології, історії філософії й сучасних її проблем, філософії права, права політичного, суспільної економії, історії культури, історії важніших літератур, історії політичної й суспільної з особливим оглядом на важніші епохи нової історії й її головні чинники" [8]. З позиції сучасника "науковий підручник" – типологічний "кентавр", проте таке формулювання цілком відповідало рівню розробленості тогочасної видавничої термінології та видавничим підходам. Нові репертуарні нововведення спрямовувалися на забезпечення національної школи, призначені молодій генерації української інтелігенції. Невизначений типологічний статус тогочасних навчальних видань у контексті сучасних типологічних моделей та побудованих на їхній основі класифікацій відображав прагнення видавців до глибинного розкриття теми, доповнення видань усім необхідним науково-довідковим апаратом, одночасно віддзеркалюючи синкретизм тогочасної видавничої практики [9].

У межах серії 2 "ЛНБ" виходили твори адаптовані, з освітньою метою пристосовані до рівня підготовки тогочасного читача, систематизовані за таким принципом поділу, як зміни в авторському тексті. І. Франко, розпочинаючи видання підсерії під рубрикою "Тексти й пояснення вибраних творів української й інших літератур", зазначав: "Ми бажаємо дати і молодіжи й її вчителям у руки не лише поправні, відповідно до наукових

вимогів видані тексти (звісно, без зайвого критичного баясту), але надто в доданих до кожного тексту студійках зібране все найважливіше, що треба мати на увазі для розуміння даного тексту, для його літературного та культурно-історичного пояснення" [10, 5]. Отож, видавець окреслював ціле коло фахових критеріїв підготовки видання до друку, серед яких: майстерність побудови та викладу, мовна вправність, наявність елементів апарату, адресність матеріалу, вироблення у читачів навичок читання, піднесення загальної культури реципієнта. Апелюючи до взірцевих видань такого типу, що утвердились у видавничому асортименті європейських народів, видавці зауважували, що для України це своєрідна інновація, доволі перспективна, адже систематично ведені "Тексти й пояснення..." можуть лягти в основу унікального як на ті часи видання: з них "ми з часом бажали би зробити **хрестоматію** (виділено мною – Н. Б.) всього чільнішого, що має наша старша література" [10, 6]. На жаль, видавцям так і не вдалося реалізувати окреслені плани щодо її випуску в світ. Серед основних причин, що стали на заваді, – обмеженість матеріальних засобів, недостатня кількість співробітників та звуженість автури видавництва. "Не укладаємо наперед ніякого ширшого пляну видання, – зазначав І. Франко, – будемо давати твори такі і в такому порядку, як що буде готове" [10, 7].

Об'єднання тогочасних видань у межах певних серій сприяло інтенсифікації пошуків належної системи новітнього оцінювання кожного з функціональних видів літератури, поступовому утвердженню чітких вимог до літературної форми творів, виробленню універсальних класифікаційних систем видавничої продукції. При підготовці систематично дібраних для видавничого втілення різноматематичних творів у межах кожного підмасиву видавці послуговувалися фаховими критеріями оцінювання тематичної, художньої та пізнавальної цінності, літературної вправності авторів, відповідності типові, соціальному призначенню, піддавалася аналізу структура, мовне втілення, доцільність та дієвість супровідних матеріалів та ін. Збалансування видавничих зацікавлень УРВС у межах визначених серій не лише комплексно витісняло синкретизм тогочасного книговидавництва, а й дозволяло підтримувати та стимулювати попит на видання певних підмасивів, формувати та нарощувати середовище постійних покупців.

Визначаючи видавничі пріоритети, співробітники УРВС прагнули до всеохопної пред-

ставленості творчого доробку певного автора, формуючи багатотомні видання. Видавці планували видати повні зібрання творів найвидатніших українських та світових белетристів. Так, передбачалося, що десятитомник У. Шекспіра повинен був розпочати повне видання драматичної спадщини видатного британця. Планувалося повне видання творів Панааса Мирного, М. Коцюбинського та ін. Визначними стали тритомник "Народних оповідань" Марка Вовчка, дев'ятитомне видання творів С. Коваліва, шеститомник М. Коцюбинського, двотомники Н. Кобринської, Г. Гейне, Гі де Мопассана, чотиритомне видання арабських народних казок "Тисяча й одна ніч" та ін. Для видавців концептуально важливою була повнота охоплення матеріалу, високий рівень текстологічної підготовки, фундаментальність науково-довідкового апарату. Власне з позицій сьогодення це якісні взірці академічних видань вітчизняних та закордонних письменників. Традиція видавничого втілення зібрань творів розвивалася й далі набувала популярності в радянський період, що власне підтверджує далекоглядність та перспективність видавничих планів УРВС. Засадничо під час підготовки таких видань прогнозовано знижували тиражі, зростали ціни, проте попит на них зберігався: важливою складовою ставало налагодження контактів із цільовою аудиторією.

Журнальне видання УРВС – "Літературно-Науковий Вістник" (далі – "ЛНВ") – почало виходити під маркою видавництва в період типологічних трансформацій тогочасної періодики, поступового утвердження нового погляду на журнал. На початку "ЛНВ" (1898–1906) мав формат і обсяг західноєвропейських "revue", згодом часопис перетворився в "товстий журнал" російського типу, відтак дещо збільшився його формат та обсяг. Постійно еволюціонувала і структура "ЛНВ". Спочатку чітко розмежовуючись на літературну та наукову частини зі сталими та змінними рубриками, журнал згодом втратив чіткий поділ. "Тепер організація преси взагалі переживає значні пертурбації", – зазначав у зверненні "До наших читачів" М. Грушевський [11]. Еволюціонуючи з альманаху, журнал відстоював право на життя поруч із появою на видавничому ринку великої кількості різноманітних збірників. Якісно відрізняючись від книги оперативністю, не позначений такою скороминучістю, як газета чи журнал, на думку видавців, покликаний за допомогою наявної жанрової палітри (на його сторінках проходили апробацію новочасні нау-

ково-публіцистичні жанри: огляди, рецензії, наукові портрети [12]) віддзеркалювати здобутки та новації літератури і науки. Збірник "являється звичайно тільки сурогатом журналу і має тенденцію все більше зближати ся до нього й перетворяти ся в справжній журнал, скоро тільки знайдесть ся для нього відповідний ґрунт" [13, 181]. Одночасно журнал "не хрестоматія вибраних авторів; він має дати образ сучасного літературного й суспільного життя", – наполягав видавець [13, 182]. Чітко визначаючи типологічні межі видання, М. Грушевський констатував: "Ті замітки, які робилися на адресу ЛНВістника, дуже часто були нав'язані сею модною тепер формою збірника. Такі напр. бажання, щоб ЛНВістник навіть більші твори літературні чи наукові не дробив, вдавав в цілости, аби не "нарушувати цілости вражіння". Щоб він не давав зовсім річей другорядної вартости. Щоб він тримався певної однородности в стилю й напрямках своєї белетристики – наприклад не допускав модерністики. Сі закиди стають здебільшого зрозумілими власне з становища збірника, а не журналу" [13, 181]. Аргументуючи дискусійні моменти, "ЛНВ" неодмінно дотримувався своїх програмних завдань. Так, спростовуючи закиди опонентів (виголошені на засіданні НТШ) щодо змісту новітнього періодичного видання, І. Франко відстоював переконання про цілісність змістового наповнення та читацького спрямування видання, що є пов'язаними та взаємозалежними поняттями [14]. М. Грушевський, розглядаючи стратегію і тактику "ЛНВ", зауважував, що в Західній Європі не існувало такої різноманітності та строкатості в змістовому наповненні журналів – "повноти й безконечної різнородности їх програми", – журнали європейського взірця тяжіли до конкретизації тематики та визначеної спеціалізації. У Росії ж традиційно вимоги до журналів ставилися дещо інакші, однак "в міру того як розвій щоденної преси й публіцистичної літератури на себе прийматиме те, що давніше сповняв "толстий" журнал", вироблятимуться нові критерії підготовки журналу, що неодмінно втратить поліфункціональність [15]. Та ці зміни повинні бути запотребовані суспільністю.

Таким чином, аналіз видавничої продукції УРВС (близько 300 назв книжок, журналу "ЛНВ") говорить про значне збагачення репертуару тогочасної української книги. Охоплюючи своїм тематичним спектром найважливіші галузі знання, видання УРВС сприяли нагромадженню практичних та теоретичних набутків у царині підготовки видань різних

видів літератури до друку, інтеграції редакційно-видавничих вимог стосовно конкретних видань, орієнтованих на визначену читацьку аудиторію, а також значному розширенню типологічної палітри національних видань.

1. Якимович, Б. УРВС // Український альманах. – Варшава : Об'єднання українців у Польщі, 1999. – С. 125–128.

2. Якимович, Б. З. Іван Франко – видавець: Книгознавчі та джерелознавчі аспекти / Б. З. Якимович. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 691 с. : портр., іл.

3. Видавнича справа та редагування в Україні: статті і джерела (XIX – пер. третина XX ст.) : навч. посіб. / за ред. Н. Зелінської. – Львів : Світ, 2003. – 612 с.

4. Ківшар, Т. І. Український книжковий рух як історичне явище (1917–1923 рр.) / Т. І. Ківшар. – К. : Логос, 1996. – 344 с.

5. Ісаєвич, Я. Д. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2002. – 520 с.

6. Грушевський, М. На українські теми // ЛНВ. – 1911. – Т. 53. – Кн. 1. – С. 63.

7. Крип'якевич, І. Література щоденного життя. На повоєнні теми // Діло. – 1917. – 6 січ. – Ч. 5. – С. 3.

8. Плян видань Видавничої Спілки. Хроніка і бібліографія. З літератури і науки. – ЛНВ. – 1904. – Т. 28. – Кн. 12. – С. 218.

9. Зелінська, Н. Наукове книговидання в Україні: історія та сучасний стан : навч. посіб. / Н. Зелінська. – Львів : Світ, 2002. – С. 210.

10. Франко, І. Передне слово // Боровиковський Л. Маруся: Українська баляда. – Львів : УРВС, 1902.

11. Грушевський, М. До наших читачів // ЛНВ. – 1907. – Т. 40. – Кн. 11. – С. 181.

12. Зелінська, Н. В. Поетика приголомшеного слова (Українська наукова література XIX – початку XX ст.) : монографія / Н. В. Зелінська. – Львів : Світ, 2003. – 352 с.

13. Грушевський М. До наших читачів... / М. Грушевський.

14. Хроніка НТШ. – 1905. – Вип. 2. – Ч. 22. – С. 15.

15. Грушевський, М. До наших читачів в Росії // ЛНВ. – 1907. – Т. 37. – Кн. 1. – С. 6.

Примітки

1. Формування читацької аудиторії в межах визначених серій, що гарантує розмаїття тем і сюжетів в однотипному художньому оформленні, актуалізується і сьогодні. Випуск художньої літератури XXI ст. також

підпорядковується принципу серійності. В новітніх умовах це дозволяє здешевити випуск видань унаслідок уніфікації оформлення, спростити систему "просування" книги на ринку. Сучасні серії не лише стають результатом попиту, а й самі формують його, пропонуючи нові можливості, адже набувають значення торгової марки, видавничого бренду.

2. Серед них серія Й. Конрада "Національна економіка" (ч. 85), Е. Фраса "Нарис геології" (ч. 92), П. Стороженка "Нарис історії західно-європейської літератури до кінця XVIII віку" (ч. 94–95), Е. Шіре-ра "Політична історія Палестини в 175 р. перед Христом до 135 р. по Христі" (ч. 99–100), З. Гінтера "Часи географічних відкриттів" (ч. 102) та ін.

3. Про "розхитування" монолітності читацької аудиторії сучасних наукових видань пише відома дослідниця наукової книги Н. Зелінська: в останні роки все частіше "наукові видання використовуються у навчальному процесі (переважно у вищій школі) замість підручників і посібників, написання і видавнича підготовка яких досить тривалі, а у випадку зовсім нових чи факультативних дисциплін – часто й зовсім недоцільні" [9].

4. Л. Боровиковський "Маруся" (ч. 40), О. Бодяньський "Наські українські казки Запорозжя Іська Матирички" (ч. 49–50), А. Міцкевич "До галицьких приятелів" (ч. 54).

5. Щоправда, останні роки засвідчують зниження попиту на зібрання творів, оскільки відходить у минуле традиція їх колекціонування.

6. Прискіплива увага громадськості до проблем та здобутків національного пресо- та книговидавництва резонувала теоретичні суперечки, що періодично розгорталися на сторінках тогочасної преси. У критично-полемічних матеріалах відтворювалися спірні, дискусійні моменти з проблематики галузі. Так, стаття І. Копача "Літературно-Науковий Вістник" – всеукраїнський журнал" (Діло. – 1908 – Ч. 24–25) викликала відгомін серед зацікавлених осіб і збурила дискусію, предметом обговорення в якій стали відповідність певного періодичного видання типові та соціальному призначенню, змістове наповнення розміщуваних матеріалів, читацьке призначення "ЛНВ" (відповідь М. Лозинського "Проф. д-ру Іванови Копачеві – кілька пояснень (З приводу його статі: "ЛНВ" – всеукраїнський журнал)" (Діло. – 1908. – Ч. 28), публікація "Дискусія в справі Літературно-наукового Вістника" (Діло, 1908. – Ч. 28). Обмінюючись думками та враженнями, автори публікацій обговорювали видавничі реалії, висловлювали власні думки, прогнози, спростовували міркування опонента та аргументували власну позицію. Попри різний рівень, їх поява дозволяла протиставляти узвичаєним уявленням та трактуванням нові нестандартні ідеї, зрештою відсіювати хибні теорії та уявлення.

М. А. Левчук,

к. н. із соц. комунік.

УДК 070.482 (477.82):241.1

Газета "Волинські єпархіальні відомості" (2004–2009) у системі видань Української православної церкви

Розглядається часопис "Волинські єпархіальні відомості" в контексті періодичних видань Української православної церкви. Увагу зосереджено на проблемно-тематичному рівні часопису.

Ключові слова: періодика, православ'я, структура, рубрики, тематика.

Regional Orthodox newspaper "Volynski Yeparkhialni Vidomosti" is examined in the context of Modern Ukrainian periodicals. Problems and themes of this newspaper are analysed.

Keywords: periodicals, Orthodox, structure, columns, themes.

В статтє рассматривается журнал "Волинські єпархіальні відомості" в контексте периодических изданий Украинской православной церкви. Внимание сосредоточено на проблемно-тематическом уровне журнала.

Ключевые слова: периодика, православие, структура, рубрики, тематика.

Основи християнської моралі, актуальні сьогодні, є визначальними для публікацій на шпальтах православної преси Волині. Мораль є універсальним засобом розвитку самосвідомості та комунікації. Адже вона, регулюючи систему етичних норм і цінностей, виступає регулятивним чинником людської комунікації.

Церква як соціальний інститут за допомогою мас-медіа, що функціонують під її егідою, активно пропагує морально-етичні цінності, об'єднує громаду, регламентує поведінку людей у ній, дає емоційну підтримку, забезпечує можливість релігійної комунікації.

Періодику церков та релігійних організацій досліджувала чимала кількість дослідників (філософів, філологів, соціологів, істориків, журналістикознавців): А. Бойко [1], М. Миць [2], І. Міляевич [3], І. Крупський [4], І. Павлюк [5], А. Юраш [6] та ін.

Проте сучасна періодика православної церкви Волині в системі видань церков та релігійних організацій України досі системно та повно не розглядалася.

Мета статті – з'ясувати структурне, змісто-ве, тематичне наповнення газети "Волинські єпархіальні відомості" (Луцьк, 2004–2009) у контексті регіональних видань цього сегмента преси.

90-ті рр. стали початком виходу в світ видань церков та релігійних організацій. Пресу православної церкви Волинської області періоду незалежності України презентують такі назви: "На варті" (Луцьк, 1991–1994), "Православ'я" (Голоби, 1991–1997), "Дзвони Волині" (Луцьк, 1991–2009), "Єдина церква" (Луцьк, 1998–1999), "Волинь Православна" (Володимир-Волинський, 1998–2009). Цікавим із погляду структури, змісту та тематики є щомісячник "Волинські єпархіальні відомості" (Луцьк, 2004–2009) – видання Волинської єпархії Київського патріархату. Засновник і видавець – Управління Волинської єпархії Української православної церкви Київського патріархату.

Редакція газети (структурний підрозділ управління єпархії, до функціональних обов'язків якого належить видавати й розповсюджувати це видання) ставить чітку мету, яка полягає в реалізації таких завдань: підвищення духовності та релігійної освіченості волинян; оновлення та активізація християнського духовного життя Волині відповідно до християнського православного віровчення; сприяння у вирішенні церковно-суспільних проблем; гуртування навколо українського православ'я Київського патріархату. Редакція висвітлює новини церковного життя Волині, України та позицію Київського патріархату, публікує матеріали з історії православ'я на Волині, проповіді, статті просвітницько-виховної та полемічної, дитячої й молодіжної тематики; дає відповіді на актуальні питання сьогодення.

Газету створено 5 липня 2004 р. єпископом Луцьким і Волинським Михаїлом, а зареєстровано 3 серпня того ж року Волинським управлінням у справах преси та інформації облдержадміністрації (свідоцтво ВЛ № 219).

До редколегії входять: Андрій Гнатюк (головний редактор), протоієрей Віталій Собко (заступник головного редактора), священник Андрій Ротченков (редактор дитячої сторінки), Ірина Дацюк (художній редактор), Віктор Гребенюк (літературний редактор), Святослав Кононець (верстка, ТзОВ "Ініціал") та Галина Мельник (складання). Друкується газета у МП "Зоря".

Серед постійних рубрик видання – "Перша сторінка", "Будьмо пильні!", "Варто знати", "Відповідь богослова", "Голос читача", "Дитяча сторінка", "Духовна школа", "З церковного календаря", "Інтерв'ю до ювілею", "Історія", "Крик душі", "Лист у редакцію", "Мистецтво", "Молодіжна сторінка", "На наш погляд", "Постаті", "Просвіта", "Роздуми", "Свята", "Святині Волині", "Священничий шлях", "Церква і військo", "Церква і молодь", "Чернецтво".

Структура видання, як і його попередника "Волинських єпархіальних відомостей" (1867–1917), складається з офіційної частини (рубрика "Офіціоз"), в якій міститься інформація про призначення та звільнення священників, та неофіційної (решта інформації). Редакція "Волинських єпархіальних відомостей" надає газетну площу офіційній інформації: візити на Волинь патріархів церкви; слова-послання духовництва пастві з нагоди православних свят, звернення керівників християнських церков Волині до прихожан; повідомлення про заходи щодо вшанування святих отців церкви. Традиційними в газеті стали матеріали про концепти православ'я, засади християнської віри. Це пов'язано з потребою тлумачення основ релігійного виховання, змісту духовних цінностей, першооснов моралі. Але варто зазначити, що на протигагу офіційним відомостям у газеті кінця ХІХ – початку ХХ ст., де власне офіційній інформації відводилося майже половину газетної площі, то в сучасному виданні "Офіціоз" займає лише одну колонку на останній сторінці видання. Тобто основний акцент редакція робить не на офіційній інформації, а на публікаціях морально-етичного, виховного, повчального змісту.

"Волинські єпархіальні відомості" також мають власну інтернет-версію: <<http://www.pravoslavja.lutsk.ua>>. На сайті вміщено багато інформації про українське православ'я на Волині. Зокрема, можна дізнатися про історію, устрій, святині, персоналії єпархії, ознайомитися з останніми церковними новинами, публікаціями видання тощо.

У структурі редакції газети активно діє прес-служба – структурний підрозділ управ-

ління єпархії, до обов'язків якої належить: оперативно висвітлювати в засобах масової інформації діяльність єпархії та її керівництва; стежити за інформацією провідних ЗМІ та оперативно реагувати на заяви, публікації, виступи різних осіб, що стосуються православної церкви та інших важливих аспектів суспільного життя, оприлюднювати позиції церкви та єпископа Луцького і Волинського; подавати необхідну інформацію керівництву єпархії, священно- та церковнослужителям і церковній спільноті. Керівником та безпосереднім виконавцем завдань прес-служби є прес-секретар, який призначається єпархіальним архієреєм. Прес-службу єпархії створено 21 червня 2004 р. єпископом Луцьким і Волинським Михаїлом. Прес-служба Волинської єпархії Київського Патріархату на чолі з прес-секретарем протоієреєм Віталієм Собком готує інформаційні повідомлення, надсилає місцевим та центральним ЗМІ прес-релізи; проводить прес-конференції; здійснює організацію архіву публікацій про єпархію, архіву світлин та аудіоархіву проповідей та інтерв'ю чинного архієрея; створила офіційний сайт єпархії, який регулярно наповнює інформацією [7].

Основна проблематика "Волинських єпархіальних відомостей" пов'язана з висвітленням морально-етичних засад християнства, їх обґрунтуванням, тлумаченням церковними публіцистами. Редакція газети особливу увагу приділяє проблемам філософсько-моральним (віра, добро і зло, свобода совісті, любов до ближнього, любов до Бога), морально-суспільним (шлюбно-сімейні стосунки, родина, батьки і діти, освіта, просвітництво), морально-побутовим (пияцтво, тютюнопаління, наркозалежність) та власне етичним (благодійність, милосердя, милостиня, людські якості).

Газета орієнтується на спеціальну аудиторію – віруючих людей Волинського краю, парафіян православних храмів. Тому не випадково значне місце на шпальтах видання посідають публікації, уміщені під рубрикою "Святині Волині". Тут читач може знайти цікаві матеріали про православні храми, монастирі, церкви краю: "Луцька перлина" (Волинські єпархіальні відомості (далі – ВЄВ). – 2006. – № 10. – С. 2–4); "Торжество Володимирського собору" (ВЄВ. – 2006. – № 8. – С. 3); "Святиня взиває про відродження" (ВЄВ. – 2005. – № 11–12. – С. 1). Автори публікацій передусім звертають увагу на історичні відомості про православні храми Во-

лінії, розповідають історію заснування святинь краю, функціонування храмів – історичних пам'яток, описують просвітницьку діяльність священиків при церквах, оскільки мають на меті зацікавити аудиторію краєзнавчою інформацією. Водночас наголошується на морально-етичних проблемах, пов'язаних із відвідуванням храмів парафіянами, збереженням духовних засад віруючими, порівнянням ставлення до церкви в минулому і на сучасному етапі тощо.

"Волинські єпархіальні відомості" розраховані також на молодь і найменших читачів. Свідченням цього є молодіжна сторінка "Православ'я майбутнього". Зазвичай тут висвітлюється молодіжна тематика, тобто ті питання, які хвилюють сучасну молодь. Зокрема, в одному з чисел газети розповідалося про те, як відпочиває православна молодь (презентується діяльність Православного молодіжного братства Преподобного Миколи Святоші) (ВЄВ. – 2006. – № 9. – С. 5). Дитяча сторінка "Стежинка до храму" містить цікаву інформацію для найменших читачів. Такі відомості публікуються в ігровій формі – кросворди, повчання, оповідання, вірші на морально-етичну тематику. Ця сторінка сприяє формуванню в дитячій свідомості релігійних почуттів та розумінню юною аудиторією етичних засад православної віри.

Морально-етичні аспекти розглянуто в рубриці "Відповідь богослова", де на запитання мирян відповідає ієромонах Марк (Левків). Зокрема, парафіян цікавить одна з найпоширеніших причин неприємних інцидентів серед православних – непослух церковній владі. У публікації "Конфлікти в церкві", спираючись на праці церковних істориків, ієромонах описує ситуації непорозуміння між мирянами, мирянами і священнослужителями та самими священиками, що були актуальні як у минулому, так і нині (ВЄВ. – 2006. – № 10. – С. 3). У публікації "Символ чи індульгенція? (Свічка – давня помічниця у молитві, а не ознака забобонності чи ворожби)" священик відповідає на запитання читачів: яке значення свічки для християн, чому її використовують під час богослужінь? (ВЄВ. – 2006. – № 9. – С. 3). Ґрунтовною є відповідь богослова на запитання: у чому полягає різниця між духом людини і її душею? (ВЄВ. – 2006. – № 8. – С. 3). Найбільше читачі цікавляться власне церковними законами, зокрема, парафіян хвилює питання різниці між постом духовним і тілесним. Ієромонах, спираючись на досвід

святих мудреців, дає відповідь: "Піст – це реальний подвиг, засіб досягнення чеснот", це, за словами св. Василя Великого, "вірний сторож душі, вірний товариш тіла, зброя тих, що завзято моляться, вишкіл для атлета" (ВЄВ. – 2005. – № 11–12. – С. 3). Рубрика "Відповідь богослова" дає можливість читацькій аудиторії спілкуватися з духовництвом на морально-етичні теми, вести відкритий діалог зі священнослужителями на шпальтах газети, отримувати компетентні пояснення на важливі питання, тлумачення яких подається з позицій православ'я.

У рубриці "Духовна школа" порушуються актуальні та важливі питання реформи в церковній освіті. Зокрема, висвітлюється проблема державної акредитації вищих та середніх спеціальних духовних навчальних закладів. Протоієрей Віктор Пушко в статті "Християнська етика: проблеми і перспективи" робить висновок: "Таким чином, християнська етика насамперед покликана чітко визначити ієрархію життєвих цінностей, серед яких Любов до Бога та ближнього має займати найголовніше місце" (ВЄВ. – 2006. – № 9. – С. 2–4). Священик вважає, що в духовних школах накопичено досвід викладання богословських дисциплін і вони можуть належним чином розкривати православну традицію, яка сформувала ментальність та самобутність українського народу. Основна проблема, яку порушує автор у статті, – співпраця світських та духовних навчальних закладів на основі зорієнтованості на традиційні цінності українців.

Церква як соціальний інститут відкрита для спілкування з іншими структурами, зокрема зі світськими навчальними закладами. Так, Київський патріархат та Луцький інститут розвитку людини "Україна" уклали угоду про співпрацю церкви та згаданого ВНЗ із метою взаємодії "на ниві духовної освіти та християнського виховання", духовної опіки церкви над навчальним закладом (ВЄВ. – 2006. – № 1. – С. 2). Варто наголосити, що в системі взаємодії церкви та навчальних закладів повинні бути ще такі структурні елементи, як сім'я та влада. Такий "союз" має великий улив на формування та становлення особистості.

Проблема релігійного виховання дітей надзвичайно актуальна на сучасному етапі розвитку української державності. Тому не випадково публіцисти порушують цю тему на шпальтах видань православної церкви Волині. Стаття протоієрея Віктора Пушка "До храму, але від Церкви? (Релігійне виховання

дитини – шлях до Бога, а не навпаки)" містить тлумачення основних помилок у справі церковного виховання: підміна внутрішнього релігійного розвитку зовнішнім; перекладання духовного виховання з сім'ї виключно на Церкву. Автор наголошує на тому, що духовним вихованням і життям дітей має перейматися сім'я. "Дуже важливо, – робить висновок священник, – щоб духовне виховання не замінило любов, а доповнювало її, щоб церковне життя не сприймалось формально, щоб дитина у храмі відчувала себе особистістю, яку батьки поважають і якій довіряють" (ВЄВ. – 2006. – № 9. – С. 3).

Проблема співпраці церкви та держави різнобічно висвітлюється на шпальтах "Волинських єпархіальних відомостей". Зокрема, така співпраця на місцевому рівні реалізувалась через перший спільний проєкт Волинської Ради Церков та обласної влади – різдвяний благодійний марафон "Бог багатий милосердям": "Ним організатори мають намір привернути увагу громадськості до проблем соціально незахищених верств населення, зібрати кошти на їхні потреби та пропагувати ідеї милосердя, любові до ближнього, моральних цінностей серед волинян" (ВЄВ. – 2006. – № 1. – С. 1). Можемо стверджувати, що однією з ключових проблем сучасної православної періодики є діалог Церкви і держави. Преса завжди всебічно й послідовно висвітлювала питання суспільно-політичного характеру. Щодо церковних видань – концептуальні засади морального становлення особистості нерозривно пов'язані з духовним розвитком держави. Православна періодика Волині репрезентує синтез етичних, культурних, національних поглядів не лише про вплив держави на Церкву, а й навпаки: церква (а також її інформаційне поле – релігійна преса) здійснює вплив на державу (її ідеологію, культуру).

Викладач Волинської духовної семінарії протоієрей Віктор Пушко висловлює свої міркування щодо стосунків між державою і церквою в публікації "Церква і держава: двоє в одному човні?". Так, автор простежує історію цих стосунків у різні часи: від переслідувань церкви державою в апостольські часи, заборони церковних служінь, видання духовної літератури, преси за часів радянської влади, "втягування Церкви в політичну партійність" до "взаємної згоди при незалежності кожної структури" на сучасному етапі. Священник наголошує: "Секуляризація (знецерковлення) суспільства не служить розвит-

ку демократії, прав людини, як це може видатись на перший погляд, а навпаки – відкидає культурні, національні цінності, нав'язує нестриманість і потурання гріхам, нехтування традиціями і почуттями віруючих". У висновку автор публікації стверджує, що "держава з її можливостями, а перш за все, відстоюючи національні інтереси, повинна домагатись утворення Помісної Церкви не лише в назві, а й по суті вже найближчим часом. Це сприятиме, по-перше: згуртуванню суспільства; по-друге: підвищенню престижу української держави, оскільки українське Православ'я за кількістю парафій, вірян, кліриків є однією з найбільших у світі; по-третє, Єдина Церква матиме більші й кращі можливості для впливу на суспільство, виховання молоді, утвердження високоморальних істин у свідомості громадян. Можна уявити, яким би був рівень довіри до Церкви, коли б вона була одним цілим" (ВЄВ. – 2006. – № 2. – С. 4).

Етика християнської моралі висвітлюється в статтях під рубрикою "Чернецтво". Тлумачення концептів християнської віри з погляду людей, відданих Богу та Церкві, приклад духовного подвижництва – ці проблеми порушують публіцисти у статтях "Сенс життя – любов до Бога" (ВЄВ. – 2006. – № 1. – С. 2), "Святина ззиває про відродження" (ВЄВ. – 2005. – № 11–12. – С. 1). Зокрема, в останній публікації автор А. Гнатюк зауважує: "Чернече життя – це певна жертва Богу своїми благами й волею. Той, хто стає на цю стежину, мусить бути впевнений, що він цього хоче, адже назад вороття вже немає. Зречення чернецтва – це порушення обітниць, даної на вірність богу, і є смертним гріхом" (ВЄВ. – 2005. – № 11–12. – С. 1). Читач має можливість зробити висновок, що чернече життя – доля небагатьох обраних, які мають покликання, внутрішнє прагнення до чернецтва, метою свого життя обирають служіння Богові.

Морально-етична проблематика реалізується на рівні висвітлення власне богословських питань (як-от: Святе Письмо, його інтерпретація; життя та подвиги святих отців Церкви; паломництво сучасних священників), порушення морально-суспільних проблем (зокрема, сім'я, виховання дітей), з'ясування філософсько-моральних питань (сенс життя, добро і зло, обов'язок і совість), тлумачення церковних правил (наприклад, співвідношення між постом духовним і тілесним, правила молитви). Домінуванням окресленої проблематики пояснюється призначен-

ня видання – аудиторією газети є віруючі люди, парафіяни православних храмів.

Короткі інформативні замітки в газеті теж переважно стосуються висвітлення морально-етичної проблематики. Редакція переймається благодійністю, меценатством, що реалізуються на регіональному рівні. Тому на шпальтах "Волинських єпархіальних відомостей" висвітлюється діяльність благодійного фонду "Особлива дитина", який влаштовує заходи на підтримку дітей-інвалідів. У публікаціях такого характеру пропагується милосердя як одна з визначальних рис істинного християнина. Також розповідається про семінари викладачів недільних шкіл, робота яких спрямована на обмін досвідом між викладачами Волинської єпархії.

Докладно подаються в газеті місцеві новини. В однойменній рубриці ("Новини") уміщуються відомості про архієрейські служіння, аналізується діяльність робочої групи Волинської ради церков, детально описується методика вдосконалення християнської етики в школах єпархії, повідомляється про результати співпраці церкви та різних світських організацій (навчальних закладів, поліклінік та ін.), висвітлюється діяльність благодійних організацій (допомога дітям-сиротам, меценатство), розповідається про освячення місць під забудову храмів, книжкові новинки, організацію релігійних конференцій, семінари викладачів недільних шкіл. Ця інформація свідчить, що в полі зору редакції перебуває вся Волинська єпархія.

Через два роки після виходу в світ першого номера "Волинських єпархіальних відомостей" у квітні 2006 р. розпочав свою діяльність видавничий відділ "Ключі" – структурний підрозділ управління єпархії. Основне його завдання – видавати та розповсюджувати православну літературу (книги, альбоми, брошури, проспекти, ікони, поштові листівки, календарі тощо): "Головними критеріями його діяльності, крім богословської чистоти, визначено всебічний професіоналізм і націленість на читачів по всій Україні, не тільки Волині. Його функціонування передбачає створення видавничих проектів, додрукарську підготовку видань ..., виготовлення накладів у друкарнях-підрядниках та розповсюдження видань" (ВСВ. – 2006. – № 9. – С. 1). Першою ластівкою видавництва стала книга "Акафіст Пресвятій Богородиці". Варто зауважити, що основною причиною створення видавництва був брак книг українською мовою, зокрема православної літератури. Тому для задоволення читачьких потреб православної аудиторії,

насамперед Волині, почав працювати видавничий відділ єпархії "Ключі".

Як офіційний друкований орган Київського патріархату на Волині, "Волинські єпархіальні відомості" – видання, де повно й об'єктивно висвітлюється діяльність церкви і минулого, і сьогодення краю. Редакторський курс видання протягом усіх років виходу в світ газети не змінився. Мета і завдання "Волинських єпархіальних відомостей" залишилися ті ж, що й на початковому етапі: "Газета пропагує основи християнської віри, публікує матеріали щодо суспільно-релігійної та духовно-патріотичної проблематики, про багатогранне православне життя, виховання й духовний розвиток дітей і молоді" (ВСВ. – 2006. – № 10. – С. 1). Це свідчить про стійку позицію редакції видання, що посіло належне місце в системі періодики православної церкви Волині та в інформаційному просторі України.

Видання Української православної церкви Київського патріархату "Волинські єпархіальні відомості" (2004–2006) структурно нагадує свого попередника – журнал кінця XIX – початку XX ст. "Волинские епархиальные ведомости" (1867–917), оскільки містить офіційну та неофіційну частини. Але як на структурному, так і на змістовому рівнях сучасне видання має свої особливості. Різноманітні рубрики, їх змістове наповнення, висвітлювана проблематика – усе має на меті зацікавити спеціальну аудиторію (людей віруючих, парафіян храмів, православну молодь). Проблемно-тематична специфіка видання орієнтована на висвітлення та активне обговорення актуальних морально-етичних питань. Наголошується на ролі церкви в сучасному суспільстві. Таким чином, аналіз регіонального видання свідчить про збереження традицій всеукраїнської православної періодики. Тому "Волинські єпархіальні відомості" слід розглядати в контексті сучасної преси церков та релігійних організацій, що функціонує в інформаційному просторі держави адже видання цього сегмента є неодмінною складовою частиною мас-медіа Волині й України.

1. *Бойко, А. А.* Преса православної церкви в Україні 1900–1917 рр. Культура. Суспільство. Мораль : монографія / А. А. Бойко. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2002. – 308 с.

2. *Миць, М. Я.* Українська періодична преса Волині (1921–1939 рр.) як історичне джерело : автореф. дис. ... к. і. н. : спец. 07.00.09 "Історіографія, джерелознавство та методи історичних досліджень" / М. Я. Миць. – К., 1995. – 19 с.

3. *Мілясевиц, І. В.* Періодичні видання Волинської губернії XIX – початку XX ст. : істор.-бібліограф. дослідж. / І. В. Мілясевиц ; наук. ред. М. М. Романюк. – Львів, 2004. – 376 с.

4. *Крупський, І. В.* Українська релігійно-церковна періодика і проблеми національного державотворення // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідом. IV Всеукр. наук.-теорет. конф. Львів [19–20 грудня 1997 р.] / за ред. М. М. Романюка ; НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника, НДЦ періодики. – Львів, 1997. – С. 186–190.

5. *Павлюк, І. З.* Українська преса Волинської області 1939–1941, 1944–2000 рр. : монографія / І. З. Павлюк. – Луцьк : Волинська обл. друкарня, 2004. – 508 с.

6. *Юраш, А. В.* Українська церква в контексті сучасних політико-конфесійних та комунікативних процесів (історико-типологічний аспект) : автореф. дис. ... к. політ. н. : спец. 23.00.01 "Теорія та історія політичної науки" / А. В. Юраш. – Львів, 1996. – 24 с.

7. *Прес-служба єпархії.* – <<http://www.pravoslavja.lutsk.ua/ustrij/upravlinnja/pres-sluzhba>>.

Л. В. Супрун,
к. філол. н.
УДК 070.11

Основні стандарти подачі інформації журналістом

У статті окреслено основні стандарти інформаційної діяльності журналістів: оперативність, точність, достовірність, повнота викладу матеріалу, зрозумілість зображення, простота мови тощо. Доводиться, що ці фактори відіграють вагомую роль у професійному становленні журналіста.

Ключові слова: стандарти подачі інформації, журналістська діяльність, індивідуальний стиль журналіста.

In the article it is described the main standards of the informational activity of the journalists: the efficiency, the accuracy, the reliability, the completeness of the account of the material, the intelligibility of the representation, the simplicity of the language etc. It is proved that these factors play a significant role in the professional forming of the journalist.

Keywords: the standards of giving of the information, the activity of the journalists, the individual style of the journalist.

В работе определены главные стандарты информационной деятельности журналистов: оперативность, точность, достоверность, полнота изложения, материала, доступность изображения и речи. Доказывается, что эти факторы играют весомую роль в профессиональном становлении журналиста.

Ключевые слова: стандарты подачи информации, журналистская деятельность, индивидуальный стиль журналиста.

Оволодіння будь-якою професією передбачає дотримання певних правил, норм, стандартів. Журналістика як діяльність, спрямована на забезпечення людини, суспільства інформацією, повинна зреалізовуватися не лише відповідно до загальноприйнятих етичних норм, а й керуватися професійними стандартами, фаховими нормами подачі інформації. В. Різун зауважує, що "журналістика належить до тих професій, які мають багато соціально, психологічно й політично визначених моделей реалізації" [1, 15]. Проте це не означає, що нова, несподівана ситуація потребуватиме інших правил діяльності журналіста, зокрема подачі ним суспільно значущої інформації.

Будь-яка інформація, що пропонується ЗМІ, повинна відповідати таким стандартам, як оперативність, точність, достовірність, повнота у викладі інформації, зрозумілість зображення, простота мови, відокремлення фактів від коментарів та оцінок [2, 21]. Розглянемо детальніше сутність основних правил подачі журналістом інформації.

Оперативність журналістської діяльності полягає у своєчасному повідомленні певної інформації, вона є досить важливим принципом новинної журналістики. Запізніла інформація вже не актуальна, не цікава. Наявність таких матеріалів на сторінках газет, журналів

лише знижує рейтинг видання, бо кожен читач прагне отримувати своєчасну, а отже, оперативну інформацію.

Оперативність як елемент діяльності масмедійної системи тісно пов'язана з достовірністю, правдивістю пропонованої для аудиторії інформації. Часто в гонитві за першість у поданні сенсаційного матеріалу новин кореспонденти не перевіряють отриманої інформації (особливо це стосується видань, джерелом інформації для яких слугує інтернет). Таке ставлення до професійної діяльності не може бути схвальним, бо призначення журналістики насамперед – інформувати суспільство. Порушуючи стандарт достовірності інформації, журналіст перестає бути справжнім журналістом, тому що цим самим він заперечує сутність свого призначення.

Забезпечення правдивості інформації полягає у наявності посилення кореспондента на авторитетне джерело інформації, на яке "служби ЗМІ повинні посилатися чітко і недвозначно. Посилання на джерело інформації є для користувача конкретного видання єдиним доказом того, що йому розповідають про речі, які відбуваються насправді, а не про фантазії журналістів. Інформацію завжди слід отримувати з першоджерела (лише якщо це об'єктивно неможливо – з того джерела, яке стоїть найближче до оригіналу)" [2, 24]. Українське

законодавство дозволяє журналістові не розкривати джерела інформації, проте використання редакцією анонімних джерел досить обмежене. Новину з посиланням на таке джерело можна подавати лише за обставин, коли інформація є суспільно значущою, редакційна колегія переконана в авторитетності цього джерела і бере на себе відповідальність за правдивість поданої нею інформації.

Точність інформації визначається відповідністю поданих журналістом фактів реальним подіям чи даним. Цей стандарт заперечує спотворення первинного змісту інформації. За точність наведених у відео- чи друкованому матеріалі відомостей щодо певних подій відповідальність несе кореспондент. Тому дуже важливо перевіряти кожну новину (якщо йдеться про новинну журналістику) щонайменше у двох джерелах інформації. "Якщо у редакції є сумніви щодо точності інформації, а перевірити її з певних причин неможливо, від неї слід відмовитися, якою б цікавою вона не була. Що більш сенсаційною чи скандальною виглядає інформація, – то ретельнішою має бути її перевірка" [2, 24]. Журналіст повинен пам'ятати, що неточна інформація – це вже дезінформація.

Реалізація стандарту повноти подання інформації полягає у представленні її в найбільш повному обсязі, наскільки це можливо за конкретних обставин. Інформація вважатиметься такою, якщо міститиме у собі відповіді на такі основні запитання: що сталося? (або що сказав?); хто скоїв? (хто сказав?); де сталося? (де сказав?); коли сталося? (коли сказав?); як сталося? (за яких обставин було сказано?). Журналіст повинен враховувати і деталі, і контекст, у якому розглядається певне питання, суспільне явище, подія.

Інформація, подана кореспондентом, повинна бути об'єктивною, відокремленою від коментарів чи оцінок самого автора публікації. Працівник мас-медіа (особливо новинного видання) не має права коментувати факти, висвітлені у матеріалі, подавати чужу думку як свою власну, висловлювати свій особистий висновок, власні враження, емоції. "У матеріалах інформаційних редакцій ЗМІ не повинно бути лексики, яка має оцінювальний відтінок. Оцінювати подію, персону, вчинок має право користувач, якого ЗМІ повинні забезпечити всією необхідною для цього інформацією" [2, 38]. Дещо по-іншому діє цей стандарт в умовах аналітичної журналістики: кореспондент аналізує певні явища, події, подає коментарі компетентних у конкретному пи-

танні осіб, висвітлює протилежні погляди, але право зробити висновок залишає за читачкою аудиторією (якщо це друковане видання). "Недопустимим є ігнорування думок або фактів, які "не працюють" на підтвердження авторської версії або авторського висновку" [2, 39]. Журналіст лише спрямовує думку читача, спонукає до роздумів, а в деяких випадках і до активних дій.

Не менш важливим для якісної журналістської діяльності є дотримання принципу зрозумілості зображення та простоти мови. Будь-яке фото чи відео, що супроводжує інформацію, має бути зрозумілим глядачеві. Мова повідомлення – простою. "Використання професіоналізмів і термінів повинне бути виправданим стилістично. Крім того, воно повинне бути помірним, доцільним, зрозумілим. Завжди слід пам'ятати, що деякі з професіоналізмів і термінів можуть бути невідомі читачеві-непрофесіоналу. Тому, якщо не можна обійтися без якогось спеціального слова, його потрібно вміло подати у контексті" [3, 74]. Не варто зловживати іншомовною лексикою, аббревіатурами, бо їх надмір ускладнює сприймання, розуміння викладеного в газеті матеріалу. Наприклад: "Власне, справжній революційний демос та його свідомість, якщо хочете – громадянське суспільство, треба ще винайти у непростій боротьбі за емансипативну політику. Як співав Джон Леннон, "working class hero is something to be"! Епоха реакції підсовує сурогати з-поміж медіазірок або музейні експонати національного пантеону. Живу демократію треба перевинайти серед живих же "маленьких українців" (Дзеркало тижня. – 2007. – № 48. – С. 20).

У висвітленні будь-якого питання ЗМІ повинні дотримуватися Конституції України, чинного законодавства, норм міжнародного права, які визнано нашою державою.

Журналістська діяльність не може бути прогнозованою, спланованою, проте вона повинна відбуватися згідно з етичними та правовими нормами, керуватися професійними стандартами.

Становлення журналіста – процес тривалий і динамічний. Значну роль у професійному становленні кореспондента, у виборі виду масмедійної діяльності відіграють особистісні якості журналіста. Стиль діяльності, спрямованість і соціальна позиція журналіста здебільшого залежать від темпераменту особи, яким немалою мірою витворюється індивідуальна неповторність особистості, її почуттєва сфера, поведінка. Значне місце у структурі творчої

особистості журналіста належить його характеру – тим особливим прикметам, рисам, яких індивід набуває в суспільному середовищі.

Одна з основ журналістської діяльності – мовлення, досконале володіння яким забезпечує професійний успіх. Тому журналіст зобов'язаний ретельно готуватися до виступу на шпальтах газет, у радіо- чи телеефірі. Реалізації зовнішнього мовлення передують мовлення внутрішнє "для себе", яке дає кореспондентові змогу систематизувати інформацію, щоб подати її у найбільш ефективному вигляді.

Журналіст повинен дотримуватися основних стандартів інформаційної діяльності. "За-садничим принципом діяльності ЗМІ є баланс між правами журналістів на свободу слова й інформації та їх відповідальністю, яка забезпечує вчасну передачу правдивої суспільно значущої інформації від її джерел до кожного

члена суспільства з тим, аби кожен громадянин мав змогу визначити своє місце і роль серед подій і проблем та прийняти адекватне й усвідомлене рішення" [2, 17].

Усі ці фактори відіграють вагомую роль у формуванні етикету журналіста, виборі ним соціальної позиції та в його професійному становленні, сприяють якнайповнішому вираженню індивідуального журналістського стилю.

1. *Різун, В. В.* Основи журналістики у відповідях та заувагах / КНУ ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 80 с.

2. *Засоби масової інформації: професійні стандарти, етика та законодавчі норми* : наук. вид. / укл.: Т. Петрів, А. Сафаров, В. Сьюмар, О. Чекмишев. – К. : Нічлава, 2006. – 100 с.

3. *Габчиков, С. М.* Слово о газете // Культура мови журналіста / під ред. М. Я. Цікоцкага. – Мінск, 1982. – С. 62–79.

І. С. Паримський,
к. філол. н.
УДК 070.1–88:167.1

Актуалізація концепції національної преси у контексті суспільної демократизації

Йдеться про актуальні проблеми сучасної національної преси за умов нестабільних політичних процесів та прагнення України до євроінтеграції.

Ключові слова: національна преса, демократизація суспільства, ідеологія, національна ідентичність, духовність.

The urgent problems of the modern national press at the conditions of instable political processes and Ukraine's aspiration to the European Integration are considered in the article.

Keywords: national press, democratization of the society, ideology, national identity, spirituality.

В статье идет речь об актуальных проблемах современной национальной прессы в условиях нестабильных политических процессов и стремления Украины к евроинтеграции.

Ключевые слова: национальная пресса, демократизация общества, идеология, национальная идентичность, духовность.

Сучасна українська політична стратегія характеризується прагненням до євроінтеграції, в зв'язку з якою постають певні методологічні проблеми. Серед них вирізняється прагматичний підхід: спочатку необхідно консолідувати націю й створити конкурентоспроможні економічні підвалини. Логічною є аргументація, яка стверджує суперечність між незавершеним процесом утвердження української державності, відродження української нації та інтеграційними умовами європейського співжиття. Виникають певні складності між необхідністю, з одного боку, стрімкого подолання Україною наслідків вікової бездержавності, а з другого, – "нового" входження в процеси глобалізації й трансформованої до сучасної Європи денационалізації. Розвинуті країни мали достатній історичний проміжок часу для вільного розвитку власних націй та процесів національної самоідентифікації, щоб не втратити їх в умовах постнаціонального об'єднання.

У цих умовах для України особливого значення набуває духовне відродження нації, утвердження в суспільній практиці її самоідентичності, що органічно (відповідно до об'єктивних закономірностей історичного розвитку політичних й економічних систем) забезпечило б їй гідний рівень життя в об'єднанні цивілізованих народів. Та, безперечно, одним із головних пріоритетів у розбудові незалежної держави є глибока демократизація всіх сфер суспільного життя та створення основних засад громадянського суспільства в

національній державі. Тож має бути гарантовано захист національної безпеки, державного суверенітету в умовах подальшої структурної перебудови суспільства, утвердження верховенства права, захисту прав людини.

Натомість, як показали результати виборів, в Україні ще не створено благодатного ґрунту для виховання почуття національної свідомості, адекватного незалежній державі з її величким духовним потенціалом. Щоб уявити ці значущі диспропорції в усвідомленні національної ідентичності, наведемо дані опитування, проведеного Інститутом соціології НАН України в рамках соціологічного моніторингу "Українське суспільство 1994–2003 рр.". 41,1 % респондентів вважають себе насамперед громадянами України; 13,1 % – ідентифікують себе з неіснуючою вже державою – Радянським Союзом; для 32,3 % – найважливішою є не державна, а регіональна ідентичність. Звичайно, однією з головних причин такої ситуації в громадській думці є суттєве відставання у творенні сучасного інформаційного суспільства; втрата Україною (перед активністю, ба навіть агресивністю світових ідеологічних центрів) власного інформаційного простору, в якому всіма доступними засобами масової комунікації не припиняється духовне спустошення української нації. При цьому вона має, хоч і парадоксально, обмежені технічні й фінансові можливості для пропаганди національної культури, духовного відродження. Пишуть із цього приводу багато, але й далі в Україні чимала частка інфор-

мації працює на процеси денаціоналізації українців. Факт є особливо тривожним. Незважаючи на те, що розбудованими сьогодні можна вважати основні атрибути незалежної держави, процес державотворення є незавершеним. Незавершеним є й духовне відродження українського народу, творення стійкої політичної нації, формування її потужної енергетики, спроможної на величні перетворення у всіх сферах суспільного життя, здатної своєю громадянською відповідальністю, єдністю, цілісністю піднести державу до рівня світового цивілізаційного процесу. У цих доленосних процесах неопінима, безперечно, роль національної преси, яка є такою за духом свого змісту. Цілком можна поділити думку дослідника С. Наріжного, який вважав, "об'єктом історії української преси є насамперед ціла преса українською мовою (без огляді на правильність цієї мови, на мовні й правописні розходження), а також – ціла чужомовна преса, що виходить на українських землях, і, нарешті, та чужомовна, що виходить поза Україною, але присвячена українським справам чи якимось інакше зв'язана з українським рухом або українською участю (інтелектуально й матеріально)" [1].

Хоч і парадоксальним видається той факт, що у волю народу створеній незалежній Україні, де, враховуючи невичерпні соціально-етичні й культурницькі глибини людей, мали б торжествувати ідеали правди та справедливості, знову й знову постають кризові явища як у економічній, так і в політичній, ідеологічній, духовній сферах життя. Вони з дивовижною постійністю супроводжуються відвертою чи прихованою антиукраїнською діяльністю чималої кількості засобів масової інформації внаслідок розмитості законодавства, несформованості самої сучасної системи ЗМІ (що створила б у державі повноцінний інформаційний простір), світоглядної нерозбірливості чи неграмотності багатьох журналістів. Немає чіткої концепції національної преси. Надмірна зрусифікованість суспільства, примітивізація смаків і запитів читача під виглядом свободи слова й комерціалізації видань свідчать про наявність в Україні ознак національної кризи, яку без сильної, вольової, професійної, патріотичної національної журналістики не здолати. Як наголошував Д. Донцов, "коли ми хочемо підняти українську ідею як основу державотворчого процесу, мусимо в першу чергу здушити прокляту спадщину невільних часів, мусимо провести переоцінку основних вартостей, на місце по-

кори – повинна стати віра, яка не має сумнівів... У політиці, так само як у релігії, успіх на боці того, хто вірує, а не того, хто сумнівається".

Проблеми національної самоідентифікації, як і раніше, гостро стоять в Україні, стримуючи розвиток суспільства, кидаючи його щоразу в нові політичні (а, як наслідок непорозуміння, – і економічні) потрясіння та протистояння. Але найефективніший спосіб реалізації людини в нашому суспільстві – її гармонійний, позбавлений штучно привнесених ззовні політичних нашарувань, міфів, розвиток на основі природних національних світо розуміння, моралі, релігії, мистецтва, єдино здатних консолідувати суспільство (як це спостерігаємо в країнах сучасного цивілізованого світу), об'єднати творчі зусилля народу на розкриття загального потенціалу нації, що бачить свою життєву долю у відданій, чесній праці на благо Батьківщини. Самостійне історичне буття українського народу має бути забезпечене такою ж чесною, самовідданою й моральною діяльністю української преси, позбавленої безплідної національної риторики, зате наскрізь пройнятої неприйняттям усього, що спрямоване на нищення української самостійності, української культури й мови, припущення історичних і сучасних пріоритетів України. Слід згадати слова видатного політолога В. Липинського: "Українська нація не поза нами, а в нас самих. Вона твориться повсякчасно творчою працею кожного з нас..." [1].

Сучасна українська преса має стати генератором світоглядних цінностей суспільства, виразом національної ідентичності народу, виразом сенсу його буття. Вона, як і в найскладніші періоди нашої історії, має використати всі інтелектуально-комунікативні засоби для того, щоб стати рушієм дальшого самоусвідомлення українства в його рухові до прогресу, носієм принципів самореалізації людини в прагненні до особистого щастя, гарантом духовної суверенності та самодостатності людини-громадянина. Вона має потужно формувати особистість, а не розтлівати її жовто-бульварними публікаціями, має давати їй усвідомлення високого покликання загальнонаціонального смислу існування. Звичайно ж, для цього національна преса потребує відповідної системи методолого-організаційного, правового, матеріального забезпечення; справжнього гарантування державою свободи слова й плюралізму, поєднання із науковою аналітикою та прогностикою; технічного й технологічного прориву в такому масштабі, щоб забезпечити

в державі органічне творення інформаційного суспільства, повнокровного власного інформаційного простору з наступною цивілізованою, захищеною інтеграцією в європейські та світові інформаційні процеси та структури, яка б не перешкождала, а сприяла формуванню громадянина незалежної демократичної України, включеної до світової спільноти. Людина має вільно орієнтуватися в системі пропонованої інформації, бачити її конструктивний контекст, поступово створюючи позитивні традиції повнокровного фактологічного й концептуального забезпечення інтерпретації сьогоденних суспільно-політичних і культурно-мистецьких процесів, які б поглиблювали процеси самоусвідомлення сучасного українця.

Зважаючи на специфіку нашої історії, зокрема на тривалий період бездержавності, коли українському народові накидали чужі ідеї, тенденційні оцінки реальності, від нього приховували все, що могло б сприяти утвердженню національної самосвідомості, суті української національної ідеї, особливо актуальним є дослідження феномена сучасної національної преси, її визначальної ролі у формуванні інформаційного простору в умовах утвердженої в Україні демократії. Українська народна революція 2004–2005 рр. однозначно показала світові, що вічні, фундаментальні національні проблеми постають знову і знову, владно заявляючи про себе в нових суспільних поворотах, примушуючи замислитись над невловимістю й "нездійсненністю" детермінованого регулятивного впровадження їх та керування ними: "Національна ідея виникає в кризові або поворотні моменти національної історії як спроба осмислити місце і призначення та перспективу своєї нації в контексті власного досвіду та світової історії. Вона має об'єднати національне суспільство задля здійснення певної історичної місії...". Водночас аморальна влада, перекреслюючи особистісний образ гармонійних людських стосунків, – приречена. Національна преса, по-перше, стала ідеологічним рушієм народної волі; по-друге, відображає складні, неоднозначні процеси її вияву; по-третє, сама трансформувалась відповідно до вимог часу та європейських стандартів свободи слова.

Сучасні об'єктивні чинники загострили невідповідність між суспільними запитами й практичною роботою української преси, яка ще не позбулась зовнішнього тиску, намагань з її допомогою маніпулювати громадською думкою, фальшувати й спрощувати проблеми інформаційного суспільства як гаранта політико-культурного суверенітету України. Конче потрібно сьогодні з'ясувати специфіку базового поняття "національна преса" в контексті сучасного інформаційного простору. З'ясувати її сутнісні характеристики, методи відображення з урахуванням новітнього суспільного досвіду, досвіду попередніх поколінь, системно розглянути проблеми теорії й практики трансформації преси (як всеукраїнської, так і регіональної), єдності преси й громадянства, набуття нового суспільного статусу преси як важливого гаранта утвердження в Україні демократичних, загальнолюдських принципів і цінностей.

1. *Гальчинський, А.* Час національного пробудження / А. Гальчинський. – С. 9.
2. *Грищенко, О. М.* Мас-медіа у відкритому інформаційному суспільстві й гуманістичні цінності / О. М. Грищенко. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2002; *Литвиненко, О. В.* Забезпечення інформаційної безпеки – важливий пріоритет сучасної держави // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К. : ВПЦ "Київський університет", 1996. – Вип. 2–4. – С. 93–96; *Макаренко, Є. А.* Інформаційно-психологічний захист як чинник збереження політичної ментальності нації // Нова політика. – 1999. – № 2. – С. 50–55; *Москаленко, А. З.* Проблеми розвитку масової комунікації на сучасному етапі // Вісн. Київ. ун-ту. Сер.: Журналістика. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1995. – Вип. 2. – С. 3–25; *Приступенко, Т. О.* Політико-психологічні аспекти інформаційного простору України // Роль засобів масової інформації в суспільно-культурному процесі в Україні. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1995. – С. 10–12; *Різун В. В.* Маси : тексти лекцій / В. В. Різун. – К., 2003.
3. *Наріжний, С.* Українська преса // Українська культура : лекції / С. Наріжний ; за ред. Д. Антоновича. – К. : Либідь, 1993. – С. 146.
4. *Донцов, Д.* Твори / Д. Донцов. – Л. : Кальварія, 2001. – Т. 1. – С. 344.
5. *Липинський, В.* Листи до Братів-Хліборобів // Дзвін. – 1995. – № 10. – С. 116.
6. *Дзюба, І.* Спрага / І. Дзюба. – К. : Український світ, 2001. – С. 189–190.

О. В. Васіна,
кор. УКРІНФОРМУ
УДК 070(05)

Огляд основних підходів до тлумачення новини як явища мас-медіа

Розглядаються провідні підходи до тлумачення поняття новини через огляд знакових словників XIX–XX ст., підручників із журналістикознавства, розвідок із теорії масової комунікації.

Ключові слова: новина, журналістика, масова комунікація.

The leading approaches to the interpretation of the concept of news are examined in the article through the review of known dictionaries of the XIX–XX centuries, the textbooks of journalism and theory of mass communication.

Keywords: news, journalism, mass communication.

В статтє рассматриваются главные подходы к трактованию понятия новости с помощью обозрения знаковых словарей XIX–XX ст., учебников журналистиковедения, исследований в области теории массовой коммуникации.

Ключевые слова: новость, журналистика, массовая коммуникация.

Поняття "новина", яке є знаковим для соціокультурного мислення XX–XXI ст., зазвичай сприймається як загальновідоме, апіорне. Сенсації, "гарячі новини", "новина часу" – ці явища мас-медіа є невід'ємною частиною побуту звичайної сучасної людини. Поняття новини є ужитковим і, як правило, не супроводжується коментарями та поясненнями. При цьому у свідомості пересічної людини воно міцно пов'язане з діяльністю ЗМК. Проте, якщо відійти від цього стереотипу і простежити становлення власне поняття новини протягом лише XX ст., то можна побачити певні сутнісні трансформації, що відображають передусім зміни у соціокультурній свідомості людини.

Авторитетні словники кінця XIX ст., розповсюджені на теренах Російської імперії, дають цікавий матеріал для розуміння новини культурним мисленням XIX–XX ст.

Наприклад, знані Словник Товариства Гранат (1897) та словник Ф. Брокгауза – І. Єфрона (1890–1907) не містять словникової статті "новина", що теж опосередковано вказує на ужитковість, буденність явища, у сенсі повсякденних, невід'ємних від звичайного життя знань.

Одну з перших спроб дати визначення цього явища знаходимо у словнику В. Даля (1880–1882 рр.). Проте в ньому новину не виокремлено в словникову статтю, а значення цього слова розкривається в статті "ново" (НОВО – и ново нареч. выражающее то же понятие нового, противополо старому, древнему, давнему, прежнему, бывшему) [1]. В. Даль наводить таке тлумачення: "Новость ж. качест-

во, свойство нового, всего, что ново; новый случай, приключение; весть об нем, первое известие о чем-либо" [1].

Як бачимо з наведених визначень, словники XIX ст. не пов'язують поняття новина з діяльністю ЗМІ. Такі ж тенденції спостерігаємо і в українських тлумачних словниках. Наприклад, у знаковому для вітчизняної культури словнику Б. Грінченка (1907–1909) знаходимо: "Новина, ни, ж. 1) Новость. 2) Недавнее происшествие <...>. 3) Новь, новина (земля в первый раз распаханная)" [2].

Наступним за часом укладання є словник Ушакова (1934–1940), який містить таку словникову статтю: "Новость – что-н. ранее не бывшее известным, не употреблявшееся; новое изобретение, открытие" [1].

Зміни статусу новини можна побачити на прикладі відомого тлумачного словника С. Ожегова (1949). Цей словник не містив статті "новина". Проте у перевиданні 1992 р. (С. Ожегов, Н. Шведова) з'являється таке тлумачення: "1. Нечто новое. 2. Недавно полученное известие. 3. Информация о текущих событиях. Программа новостей. Новости в эфире. 4. То же, что новизна (устар.). Новостные программы" [1].

Із розвитком ЗМК поняття новини починає міцно пов'язуватися саме з діяльністю мас-медіа. Проте слід зауважити, що в сучасних українських тлумачних словниках визначення поняття "новина" здебільшого ґрунтуються на класичних визначеннях, наведених Б. Грінченком та В. Далем. Так, у словнику за редакцією В. Буселя (2005 р.) можна знайти таке тлумачення: "НОВИНА, -и, ж.

1. Щойно або недавно одержане повідомлення, звістка і т. ін. про кого-, що-небудь. 2. Те саме, що новинка. 3. рідко. Те саме, що новизна. 4. Урожай нинішнього року. 5. Земля ніколи не орана або вперше зорана; цілина" [3]. Однак ця класична культурна традиція взагалі не знаходить відображення у новітніх словниках та енциклопедіях, що вже не розглядають новину окремо від ЗМК.

Сучасна Електронна енциклопедія Вікіпедія пропонує таке визначення: "Новина – оперативне інформаційне повідомлення. Засоби подачі новин будуються за двома принципами: жорстким – від основної інформації до другорядної та м'яким – зі згадуванням цікавих фактів". У даному твердженні немає прямого посилання на ЗМК, проте пояснення щодо засобів подання новин дають зрозуміти, що йдеться саме про масмедійний текст та його структурні особливості. Можна зробити висновок, що у свідомості сучасної людини новина настільки міцно пов'язана зі ЗМК, що автор визначення навіть не вважає за потрібне давати більш детальні пояснення чи коментувати та обґрунтовувати визначення прикладами з інших, аніж мас-медіа, сфер та галузей. Це підтверджується й наступним, доволі яскравим та показовим моментом. Та ж сама Вікіпедія містить тлумачення слова "новина": "є множиною від "новина" та зазвичай являє собою програму (зібрання декількох новин) на телебаченні та радіо. У друкованій пресі також називаються зведення новин" [4]. Отже, новина та новини розглядаються не як явище буття, що не залежить від мас-медіа, а як безпосередній результат роботи ЗМК. Електронна енциклопедія Вікіпедія є "живою", тобто постійно поновлюваною, і останні корективи в цю словникову статтю було внесено вже у 2009 р. Таким чином, це визначення новини найбільше відповідає сучасним тенденціям розвитку соціокультурної свідомості.

Якщо узагальнити сучасні ужиткові уявлення та словникові тлумачення поняття новини, то можна навести такі основні значення:

- щось таке, що було раніше невідомо, певна нова інформація;
- повідомлення про щось нове або про те, що сталося нещодавно;
- публікації в ЗМІ про поточні події або актуальні проблеми;
- добірки новин у газетах або спеціальні передачі на телебаченні та радіо.

Цей перелік відображає ключові особливості, властивості та характеристики новини, що міцно закріпилися у свідомості сучасної

людини. Таким чином, зазвичай, під новою розуміють інформацію про явище або подію, що сталася нещодавно, знайшла відбиття у ЗМК та була включена до випуску або добірки новин. Саме в такому розумінні новина у другій половині ХХ ст. посіла легітимне місце в словниках, стала невід'ємною частиною життя людей взагалі та повсякденності кожного окремого індивіда. Проте становлення цього поняття ще не завершено й сьогодні, бо з розвитком електронної мережі інтернет, новина набуває нової форми існування, а отже, змінюються сутнісні характеристики цього явища.

Трансформація загального фонду знань, що відбивається на такому глибоко укоріненому в соціокультурній свідомості понятті, як новина, є індикатором важливих змін у культурній негенній пам'яті (Ю. Лотман) суспільства. Зміни відбуваються насамперед саме в повсякденності пересічної людини. Інтернет теж прискорив ці зміни, створивши ідеальний із технічного погляду простір для поширення новин. Унаслідок цього змінюється статус новини, її сутність, виникають новинні тексти, які вже складно класифікувати за традиційним жанровим поділом. Саме тому актуальним завданням розвідки є визначення характеру трансформації новин в інтернеті, який є новим середовищем масової комунікації. Природно, що мережа – якісно новий простір соціальної комунікації, невід'ємна частина життєвого світу (Г. Гусерль), окремої людини та культури взагалі.

Апріорність поняття "новина", з одного боку, та відносно нетривалий термін його існування як невід'ємної частини побуту сучасної людини – з другого, спричинили те, що в професійному середовищі воно переважно вживається без будь-яких пояснень та ґрунтовного аналізу. Таку ситуацію не можна прийняти взагалі, а надто у зв'язку з появою інтернету, який багато в чому став каталізатором розвитку саме новинної журналістики.

Попри те, що журналістикознавці найбільш активно використовують поняття "новина", вони майже не дають йому системного цілісного визначення. Водночас ужитковий характер слова "новина" та тотальна поширеність цього поняття призводить до того, що у багатьох дослідженнях, в тому числі й у підручниках із журналістикознавства та масової комунікації, часто можна знайти лише такі вимоги до новин, як оперативність, точність, актуальність, об'єктивність тощо. При цьому дослідники (наприклад, М. Шостак, Л. Ва-

сильєва) зазначають, що кожна окрема редакція або журналіст має свої уявлення про необхідність дотримання певних вимог, що теж ускладнює визначення поняття "новина". Деякі російські та українські підручники послуговуються визначеннями новини закордонних науковців.

Так, Л. Васильєва, посилаючись на Е. Деніса та Дж. Мерілла, дає таке визначення: "Новина – це повідомлення, в якому викладено сучасний погляд на дійсність щодо конкретного питання, події або процесу. В новині простежуються важливі для індивіда та суспільства зміни, що подаються у контексті загальноприйнятого або типового" [5]. Е. Деніс та Дж. Меріл наголошують на тому, що новина оформлюється з урахуванням консенсусу стосовно того, що цікавить аудиторію, а також обмежень (етичного, ідеологічного характеру та ін.), з якими стикається окрема редакція. Таким чином, новина є "результатом щоденно поновлюваної гри з досягнення колективного договору всередині редакції, що сортує події, які відбуваються у певний проміжок часу, з тим, щоб зробити швидкопсувний продукт" [5].

Можна зробити висновок, що дослідники пояснюють поняття новини крізь призму редакційної роботи, тобто новина – це те, що створюється штучно, залежить переважно від соціокультурних норм та правил, умов гри, а насправді не відбувається саме по собі та не залежить від суб'єкта сприйняття. При цьому, згідно з наведеним визначенням, новина в ЗМІ має випадковий характер, оскільки є результатом саме "щоденно поновлюваної гри". Е. Деніс та Дж. Меріл у сформульованому тлумаченні кілька разів наголошують на цьому: новина – це недосконалий результат прийняття рішень нашвидкуруч у ситуації тиску зсередини і зовні" [5]. Дослідниця, яка спираючись на думку американських фахівців, наводить це визначення без будь-яких коментарів, а отже, погоджується з тим, що новина – є недосконалим, швидкопсувним продуктом, який виробляється в редакції, проте журналісти через брак часу не надто впливають на його якість. На нашу думку, наведене визначення є надто вузьким і не враховує багатьох чинників. Так, журналістові та редакції взагалі відводиться лише роль сортувальника. Проте ЗМК не просто відбирає, а й створює окрему новину-продукт, уводячи її у загальний контекст подій дня. Цей процес можна порівнювати з грою, але він не є випадковим, гра має відбуватися за певними правилами.

Деякий інший підхід пропонує німецький дослідник В. Шульц: "Поняття "новина" має широке і вузьке значення. У широкому значенні воно означає "повідомлення" або "послання" в процесі комунікації. <...> Новина в газеті, на радіо чи на телебаченні є "ною інформацією", точніше: повідомленням про певну актуальну подію, яка викликає громадський інтерес, або – у вузькому розумінні – певним, створеним за встановленими правилами журналістським жанром (вербальна, графічна або телевізійна новина)" [6]. У наведеному визначенні широке тлумачення спирається на ужиткові уявлення про новину, повсякденні знання пересічного реципієнта. Проте ми можемо побачити два рівні існування новини та новинності. Другий рівень представлено у вузькому значенні новини, коли дослідник акцентує увагу на тому, що новина – не просто повідомлення, а побудований за певними правилами текст. Цей другий рівень показує, якою новина доходить до реципієнта, вказує на особливості жанрові-стилістичних характеристик новинного тексту в мас-медіа, тобто існування певної мовної гри, що відповідає комунікативним очікуванням реципієнта. Так, текст, що не відповідає вимогам жанру, не буде сприйматися читачем як новина і навпаки: наявність актуального інформаційного приводу може зробити певне повідомлення новиною.

Слід зазначити, що з розвитком телебачення, мобільного зв'язку, появою інтернету змінюється роль реципієнта в процесі створення новин. Відбувається перехід від інформування до комунікації (від ЗМІ до ЗМК). Реципієнт бере участь у формуванні власної інформаційної картини світу. Відображення цієї тенденції можна побачити у визначенні новини не лише у закордонних, а й українських дослідників, наприклад, у "Словнику журналіста" Ю. Бідзілі: "Н. – 1) щойно одержане повідомлення, звістка про особу, предмет, явище, ситуацію або подію; 2) різновид інформації, визначальною рисою якої є новизна; 3) інформаційний привід для створення журналістського матеріалу. Н. відзначається дієвістю, впливом на реципієнта, оскільки будь-яке нове явище аналізується й оцінюється з погляду його користі чи шкідливості для суспільства" [7]. Як бачимо, автор зазначає вплив новини на реципієнта.

Таким чином, для переважної більшості дослідників важливою характеристикою новини на сучасному етапі розвитку соціальної комунікації стає дієвість. Розвиток комуніка-

ційних технологій дав реципієнтові можливість самому обирати власний інформаційний простір. Унаслідок цього перед ЗМК постало завдання зробити новину більш привабливою, інтерпелюючою, щоб саме вона увійшла в інформаційну повсякденність пересічної людини. Звісно, це було і раніше, проте сьогодні привабливість новинного тексту здебільшого стає важливішою за інші вимоги, такі як етичність, об'єктивність, достовірність.

Також є актуальним і відповідає сучасним тенденціям репрезентації новин тлумачення новини як інформаційного приводу, що відображає певні вимоги до структури новини. В інтернет-просторі інформаційний привід взагалі може стати окремою публікацією та не доповнюватись будь-якими коментарями. Приміром (http://www.altana-capital.com/pred-prnews.php?news_id=51857):

"Стирол" возобновил производство гранулированного карбамида (STIR)
17.03.2009
ОАО "Концерн "Стирол" возобновило производство гранулированного карбамида, сообщил агентству источник на предприятии.
Собеседник агентства отметил, что производство возобновлено на минувшей неделе, однако не смог уточнить точную дату запуска производства.
к списку новостей | подписаться на новости
При использовании материалов с сайта ЗАО "UPRAS CAPITAL" ссылка на первоисточник обязательна.
Новости Upras Capital | Новости экономики | Фондовый рынок | Аналитика | архив

У цьому прикладі новина не містить відповідей на традиційні запитання: що? де? коли?, як цього вимагає жанр замітки. Інформаційний привід винесено в заголовок, який повторює перше речення тексту. Друге і останнє речення тексту не містять ніякої інформації та взагалі не відповідають вимогам новинної журналістики. Подібні випадки можна було б вважати непрофесійністю, проте це досить поширена практика і слід розглядати таке явище з точки зору особливостей розвитку соціальної комунікації.

Пояснення ж новини як різновиду інформації більш властиво спеціалістам із масової комунікації, що пропонує ширший підхід до цього явища. Наприклад, В. Березін зазначає, що "категорія "нове" є невід'ємною від явища та поняття "інформація", базового в теорії комунікації. Комунікація – це соціальна реалізація інформації, а нове, нові повідомлення, нові знання, що набуваються в результаті цих повідомлень, це те, без чого інформація не була б інформацією" [8]. Тут новина, або скоріше "нове" розглядається як певна якість інформації, якої вона набуває в процесі соціальної реалізації. В. Березін уважає, що нове здійснюється у просторі та часі, проте родова ознака нового – це час його

здійснення: "нове в процесі перебігу часу або його сплесків та вибухів – це те, що настає пізніше у часі, ніж певне нинішнє явище або стан" [8]. У контексті масової комунікації явище "новина" постає насамперед частиною соціокультурної комунікації, надбанням загального фонду знань реципієнта. Для порівняння нагадаємо, що Дж. Меріл та Є. Денніс у визначенні поняття новина акцентували увагу на швидкопливному, випадковому характері цього продукту. Ці два погляди майже суперечать один одному, проте вони позначають крайні точки діапазону тлумачення новини.

Утім слід наголосити: є ще філософсько-центричний підхід до новини як явища соціальної комунікації. З наведених визначень випливає, що новина – багатоаспектне явище, яке є предметом дослідження теорії журналістикознавства, масової комунікації, соціальної комунікації. Суттєво доповнює цей перелік філософський підхід до тлумачення поняття новини, який пропонує дослідниця Н. Шапшай: "Поняття новини сьогодні слід розглядати як фрагмент реальності, який проходить у своєму розвитку три стадії та відповідно існує у трьох іпостасях: 1) онтологічне явище, явище буття, певний момент об'єктивного світу, що не залежить від суб'єкта пізнання; 2) гносеологічне явище, що є результатом віддзеркалення даного моменту у свідомості суб'єкта, що пізнає; 3) явище власне журналістської творчості, що виступає як продукт об'єктивування здуботого знання, призначений масовій аудиторії" [9]. Авторка відзначає, що перші дві іпостасі є основоположними, відправними для виявлення природи позначуваного феномена вже в журналістському контексті.

На нашу думку, такий підхід пропонує найбільш комплексний погляд на явище новини. Дослідниця розглядає цей феномен із різних боків і навіть щодо свідомості людини: "це інформація про об'єктивну дійсність, що постійно змінюється, чії еманції сигнального характеру зіставляються у свідомості людини з раніше отриманою інформацією (існує в активному користуванні або в пам'яті як пасив) і позиціонується потім як нове <...> Новина ніби служить сполучною ланкою між швидко змінюваною дійсністю і свідомістю людей, допомагає їм своєчасно реагувати на те, що відбувається [9]. Тут наголошено на свідомості суб'єкта, що сприймає інформацію. При цьому принциповим є зв'язок між журналістським текстом та дійсністю.

Наведене філософське визначення новини поєднує в собі практично всі аспекти цього явища, які зазначали й інші дослідники. Новина в такому тлумаченні й явище буття, і відображення дійсності, і наслідок журналістської творчості, які становлять лише різні етапи існування новини. До цього визначення у своїх пошуках більш близькі фахівці з масової комунікації (В. Березін, В. Шульц, Ю. Бідзілі). Порівняно з цими поглядами, більш прагматичний підхід, поданий, як правило, в підручниках із журналістикознавства, є надто обмеженим і не відображає сповна сутність новини, а дає лише функціональні характеристики, такі як оперативність, нейтральність тощо. Проте спільним для всіх визначень є трактування новини як повідомлення про явище або подію, що сталася нещодавно. Протягом XIX–XX ст. змінюється лише уявлення про канал передачі цього повідомлення. У другій половині XX ст. ця роль міцно закріпилася саме за мас-медіа, що стають основним джерелом надходження нової інформації. Із розвитком інтернету цей інформаційний потік різко збільшується, що спричинює появу нових форм існування новинних текстів. Вони втрачають свою лінійну, чітку структуру, в мережі змінюються просторово-часові орієнтири, а також характер зв'язків між текстами. Все це потребує особливої уваги дослідників, оскільки впливає на якісні трансформації повсякденного життя пересічної людини, а отже, трансформує і сучасний

культурний простір у цілому. Інтернет остаточно змінює уявлення про хронотоп, історію як лінійний перебіг подій, при цьому реципієнт має більше свободи у виборі та вибудовуванні власної інформаційної повсякденності. Природно, все це приводить до трансформації субстанціональної сутності новини, що потребує подальшого дослідження новини саме як явища мас-медіа.

1. *Интеллектуальная* поисковая система по словарям : слов. Ожегова, Даля, Ушакова, Брокгауза и Ефрона. – <<http://www.boloto.info/>>.
2. *Грінченко, Б.* Словарь української мови / Б. Грінченко. – К. : Киевская старина. – 578 с.
3. *Великий* тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел, М. Д. Василега-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко. – К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.
4. *Электронная* энциклопедия "Википедия". – <<http://ru.wikipedia.org/>>.
5. *Васильева, Л. А.* Делаем новости! / Л. А. Васильева. – <<http://evartist.narod.ru/text5/23.htm>>.
6. *Публіцистика.* Масова комунікація : медіа-енциклопедія / за заг. ред. В. Ф. Іванова. – К. : Академія Української Преси, Центр вільної преси, 2007. – 780 с.
7. *Словник* журналіста: терміни, мас-медіа, постаті / за заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород : Закарпаття, 2007. – 224 с.
8. *Березин, В. М.* Массовая коммуникация: сущность, каналы, действия / В. М. Березин. – <<http://evartist.narod.ru/text7/62.htm>>.
9. *Шапшай, Н. И.* Философский аспект понятия "новость" / Н. И. Шапшай. – <http://www.vfn.glu.wladimir.ru/Rus/NetMag/v5/v5_ar15.htm>.

Е. І. Огар,
к. філол. н.
УДК 002.04:655

Українська видавнича термінологія: нормалізаційні та функціональні аспекти

Описуються проблеми унормування терміносистеми сучасної видавничої справи як важливої передумови її ефективного функціонування та формування термінологічної культури сучасного видавця.

Ключові слова: терміносистема видавничої справи, видавнича термінографія, упорядкування термінології, термінологічна культура фахівця, культура терміновживання, термінознавча освіта

The paper is dedicated to main problems of the normalization of present-day publishing term system as the necessary prerequisites for its effective functioning and forming of standard of professional speech of the modern publisher.

Keywords: term system of publishing, publishing dictionaries, normalization of terminology, standard of professional speech, culture of term using, terminological training.

В матеріалі излагаются проблемы нормирования терминосистемы современного издательского дела как важнейшего условия её эффективного функционирования, а также формирования терминологической культуры современного издателя.

Ключевые слова: терминосистема издательского дела, издательская терминография, составление терминологии, терминологическая культура специалиста, культура терминопотребления, терминоведческое образование.

Всебічні дослідження української фахової термінології з метою її упорядкування, кодифікації й активного впровадження в реальне професійне мовлення, без сумніву, можна вважати процесами державотворчого характеру. Адже в українських політичних і соціокультурних реаліях проблема культури фахового мовлення трансформується у проблему володіння українською мовою, її науковим та офіційно-діловим жанрово-стилістичним ресурсом. Українська мова, позбавлена тривалий час можливості функціонувати у всіх сферах суспільного життя, сьогодні як державна поступово завойовує освітню, наукову сфери, медійний простір. Вкрай важливо, щоб нею нарешті "заговорили" українська економіка, бізнес, виробництво. Цієї мети не досягти, по-перше, без постійного культивування і пропагування в суспільстві ідеї про те, що професійні успіхи і кар'єрне зростання безпосередньо залежать і від досконалого знання державної мови, а по-друге, без цілеспрямованої якісної мовної освіти та напруженої самоосвіти, спрямованих на формування широкого спектра лінгвістичних знань, умінь та навичок, у тому числі й у сфері термінознавства і терміновживання.

Відомо, що з усіх засобів природної мови, за допомогою яких інформація спеціального характеру фіксується в повідомленні, найінформативнішими є терміни. "Термін – не лише репрезентант поняття, він також, внаслідок цього, й

засіб осмислення (і певною мірою – результат осмислення) особливостей поняття, його взаємин із іншими поняттями у даній системі..." [1, 6], а вправне терміновживання є не лише формальною вимогою до мовленнєвої компетенції фахівця – воно сприяє реалізації найважливіших функцій професійного мовлення – мисленнєвої, інформувальної та комунікативної.

Виходячи з цього, запропоновану проблему можна вважати актуальною і важливою до обговорення як у фаховому, так і в ширшому – соціокультурному контексті. У публікації ставимо собі за мету окреслити стан унормованості та кодифікованості української термінології видавничої справи як важливу передумову формування термінологічної культури сучасного видавця.

Незважаючи на те, що історія українського книгодрукування, а відтак видавничої справи, налічує понад п'ять століть, перші спроби наукового аналізу, нормалізації та кодифікації української видавничої термінології розпочалися лише у 90-х рр. ХХ ст. із переходом освітньої сфери на українську мову викладання, з активізацією видання українськомовних навчальних видань у галузі видавничої справи, поліграфії, книгорозповсюдження, а також книго- та пресознавства.

Термінологія видавничого фаху стала об'єктом дослідження у дисертаціях "Українська друкарська термінологія: формування та

функціонування" автора цієї статті [2], її аспірантки М. Процик "Сучасна видавнича термінологія" [3], у двох перекладних тлумачних словниках фахових термінів: "Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи" Е. Огар [4], "Поліграфія та видавнича справа: російсько-український тлумачний словник" за редакцією Б. Дурняка [5], виданих Українською академією друкарства, об'єктом стандартизації [1; 6]. Термінографічній та кодифікаційній роботі сприяли також результати дослідження суміжних із видавничою терміносистемою – бібліотечної справи, книгознавства [7, 13]. Можливо, не все при розробленні стандартів та укладанні словників вдалося врахувати і передбачити (адже видавничо-поліграфічна галузь і досі динамічно розвивається, тримаючи терміносистему в "напрузі"), однак можна з упевненістю зазначити, що завдяки ним було створено джерельну базу, поперше, для формування українського термінного словника сучасного фахівця з видавничої справи, а по-друге, для подальшої лексикографічної та стандартотвірчої діяльності.

Розвитку української видавничої термінології на сучасному етапі сприяла і сприяє дослідницька діяльність у галузі видавничої справи (одним із важливих вислідів наукової діяльності є, як відомо, термінотворчість і терміноупорядкування в галузі досліджень), а надто відображення її результатів у науковій та навчальній літературі, на сторінках спеціалізованих періодичних та продовжуваних видань (саме писемні форми фахового мовлення вважаються найкращим природним середовищем для введення, апробації й утвердження термінології).

Уживана в текстах сучасної фахової наукової, навчальної і довідкової літератури українська видавнича термінологія загалом відбиває ті зміни, яких зазнала видавнича галузь на зламі століть, до слова, найкардинальніших за всю історію фаху: зміни в організації видавничо-поліграфічного процесу та його окремих стадій; переорієнтацію видавничої справи на ринкові механізми функціонування; перерозподіл унаслідок динамічної комп'ютеризації основних технологічних операцій між видавничою та поліграфічною сферами; появу нових видавничих продуктів із видозміненими типологічними ознаками тощо.

Водночас терміновживання зафіксувало й властиві для періоду серйозної реорганізації та упорядкування будь-якої терміносистеми вади: синонімію і варіантність (дублетність),

омонімію, надуживання запозиченнями, невмотивоване калькування тощо – явища, які створюють певний дисбаланс між системою термінів і системою понять, а отже, не сприяють унормуванню терміносистеми загалом.

Розглянемо, які ж проблеми супроводжують нормалізаційні процеси в царині фахової мови видавців. Під впливом згадуваних вище зовнішніх чинників, пов'язаних із трансформаціями в самій галузі, перманентні зміни відбуваються як у структурі терміносистеми загалом, так і в окремих її елементах, у міжсистемних та внутрішніх системних зв'язках між термінами. Так, скажімо, зникнення потреби в коректурному обміні між видавництвом і друкарнею позначилося на структурі термінополя "коректурні процеси", поява комп'ютерних шрифтів – термінополя "складальні шрифти", уможливлення єдиного складального (клавійатурного) процесу у видавничому циклі – термінополя "складання тексту" і "верстання тексту" тощо. Суттєво змінився зміст й технологія такого редакційно-видавничого процесу, як технічне редагування. На вказані зміни повинна прореагувати й видавнича термінологія.

Ядром терміносистеми видавничої справи залишається група "традиційних" термінів (деякі функціонують ще з часів появи книгодрукування) – це термінолексеми на позначення понять, пов'язаних із книгою, її зовнішніми і внутрішніми елементами, загальною функціональною структурою, різновидами друкованої продукції, основними ланками технології виготовлення друкованої продукції тощо. Велику групу становлять терміни, які ввійшли до професійного мовлення видавців із появою на початку ХХ ст. поліграфії як нової індустріальної галузі та запровадженням у ній автоматизації, хімізації тощо. Кінець ХХ ст. ознаменувався появою ще однієї групи термінологічних одиниць, які швидко поповнюють корпус термінів видавничої справи внаслідок її комп'ютеризації. Серед них – і загальнонаукові (загальнотехнічні) терміни з інформатики та обчислювальної техніки, такі, що одночасно функціонують у багатьох галузевих терміносистемах (адже "комп'ютерна революція" охопила практично всі науково-технічні галузі), й вузькоспеціальні, пов'язані лише з редакційно-видавничим процесом. На відміну від двох перших груп, третя як "наймолодша" за часом утворення, найменше упорядкована і перебуває в процесі осмислення.

Проблемним місцем вважаємо наслідки "зіткнення" терміносистем традиційної видав-

ничої справи і комп'ютеризованої видавничої справи, а саме: невмотивованої заміни усталених видавничих термінів дублетами: розмір шрифту замість кегль шрифту, дизайн шрифту або шрифтовий фонт замість гарнітура шрифту, портретна орієнтація, альбомна орієнтація замість вертикальний формат чи горизонтальний формат, спейс замість апрош та ін. Ситуацію ускладнює й те, що у зв'язку з комп'ютеризацією редакційно-видавничих процесів якісно змінився професійний склад видавничої галузі – нею займаються фахівці з інформатики, комп'ютерних технологій, математики, а то й просто "комп'ютерники"-аматори, які часто, знаючи свій предмет, на жаль, мало що знають про книгу та видавничу справу.

Комп'ютеризацією видавничих процесів зумовлені й потужні ін'єкції в українську фахову мову англіцизмів. Уживання запозичених термінів-інтернаціоналізмів, у тому числі витворених ще на давногрецькій та латинській основах, є, на нашу думку, цілком нормальною практикою, оскільки такі термінолексеми збагачують спеціальну мову, сприяють інтеграції у світову науку (українська видавнича термінологія багата на такий мовний ресурс, чимало у ній і давніх запозичень із німецької і французької мов). Іншим має бути ставлення до так званих "чужих", або незасвоєних слів – таких, які, увійшовши в мову порівняно нещодавно, не заховали свої чужомовні прикмети і не змінилися під впливом мови-реципієнта. Це передусім форми на-инг – грікінг, кернинг, трекінг, трепинг. Спершу, ніж вводити їх у мовленнєвий обіг, слід провести ретельну інвентаризацію наявного термінологічного матеріалу: часто поняття, яке пропонується називати новим, чужим словом, давно існує в терміносистемі видавничої справи і термінується усталеною терміно-одиноцею. То чи є потреба замінювати добре відомий видавцям і поліграфістам поліксемний термін "зміна апрошів" (міжслівних прогалін), яким позначається одна з технологічних операцій при верстанні тексту, терміном кернинг, коли сутність процесу не змінилася, змінився лише інструментарій його реалізації.

Стрімка модернізація видавничих технологій та окремих процесів випереджає модернізацію спеціальної підмови, що їх обслуговує. Як наслідок – доволі поширене явище наповнення "старої" лексичної оболонки оновленою/новою спеціальною семантикою (план змісту терміна змінюється при збереженні – чи повному, чи частковому – його

плану виразу). Типовим прикладом може слугувати термін "гранка". На перший погляд, із заміною металевого складання комп'ютерним така реалія, як друкарська (типографська) гранка (80–90 металевих рядків складовини), зникає. Однак означення гранки як основи для видавничих коректур зі ще не завершеного тексту зберігається. Такі видавничі коректури, як вичитування і зчитування, здійснюються саме в гранках. Тому немає підстав для вилучення усталеного терміна з ужитку, однак, вважаємо, що необхідно зафіксувати об'єктивні зміни в його спеціальній семантиці як на рівні плану змісту (відповідно до нових реалій цим терміном слід означати не "коректурний відбиток", а "коректурний видрук (роздруківку) тексту, складеного в текстовому редакторі Word)", так і на рівні плану виразу: увести до терміна уточнювальний термінокомпонент "комп'ютерна (цифрова) гранка".

Подібної детермінації вимагає низка термінів і понять, семантика яких зазнала змін із технологічним переозброєнням додрукарських процесів, зокрема зі зміною при підготовці оригіналу "металу" на "цифру": шпальта, розворот, колонка, береги (досі триває змагання щодо нормативності між термінами береги – поля), інтерліньяж, шрифт та ін.

І в писемному, й в усному професійному мовленні часто замість кодифікованих термінів, які пройшли і лінгвістичну, і логічну експертизу, за інерцією послуговуються ненормативними, утвореними свого часу з порушенням норм сучасної української мови, семантично неточними. До таких випадків терміновживання відносимо використання лексем "набір" замість "складання", "наборний" замість "складальний", "набраний" замість "складений"; "стрічка" замість "рядок"; "полоса" замість "шпальта", "лист" замість "аркуш"; віддієслівні іменники із суфіксом -к- на позначення і процесу, і його результату, утворені внаслідок калькування невластивих українській мові словотвірних моделей (верстка як процес і верстка як коректа, пробна чи реальна роздруківка для коректування); віддієслівні іменники, утворені безафіксним способом (розрив абзацу, обрив рядка, ввід тексту); активні дієприкметники з суфіксом -чий- ("вісячий рядок" замість завислий рядок, рядок-"вдова"), нерозриваючі пробіли, друкуючі елементи, оточуюча рамка, направляючі тощо.

Однак проблему ми вбачаємо не лише в тому, що нормалізація та упорядкування сучасної української термінології, як вище зазна-

чалосся, тривають. Це нормальний об'єктивний процес: "терміни не є ізольованими, незалежними, "обраними" одиницями загальноживаної мови, яким притаманні певні властивості, вони становлять повноцінну частину загального складу мови, де значення слів виявляються більш виразно, відповідаючи вимогам професійного спілкування і взаєморозуміння" [8, 16], а тому разом із іншими лексичними групами вони переживають усі перипетії в розвитку сучасної української мови, особливо – наслідки термінотворчого "вибуху" останнього п'ятнадцятиліття.

Будь-яка нормалізаторська і термінографічна робота втрачає свій сенс, якщо вона не має практичної реалізації. Слушно зауважив свого часу відомий термінолог Б. Головін: "Вимоги слід висувати не до термінів, а до людей, які ними користуються в науковому і навчальному спілкуванні; саме люди, вчені і викладачі, повинні, формуючи свою мову, знімати багатозначність терміна, зменшувати ступінь його семантичної невизначеності. І одне із завдань термінознавства – звернути пильну увагу на цю необхідність, сприяючи тим самим вихованню культури терміновикористання серед учених і викладачів вишів і шкіл" [9, 15]. Отож, проблема в тому, що бракує цілеспрямованих і консолідованих зусиль у формуванні термінологічної культури сучасного видавця.

Оскільки принципові для нашого викладу поняття і терміни ще не набули поширення в науковому дискурсі, ми вважали за потрібне спершу визначитися зі змістом, який ми в них вкладаємо.

Під термінологічною культурою пропонуємо розуміти комплекс мовних і мовленнєвих знань, умінь і навичок фахівця, за допомогою яких формується фундамент теорії і практики фаху, які необхідні для глибшого осмислення й засвоєння його поняттєвої і категоріальної бази, для реалізації найрізноманітніших актів дослідницького, творчо-аналітичного та практичного характеру, які формують здатність фахівця-мовця до самостійного термінотворення і терміноупорядкування.

Термінологічна культура фахівця передбачає: 1) володіння термінним словником, постійне його поповнення; 2) володіння навичками ефективної роботи з джерелами, необхідними для розв'язання завдань лінгвістичного і термінознавчого характеру; 3) вміння аналізувати термінний матеріал щодо його походження, структури, способу творення, нормативності, ступеня засвоєння мовою, актуальності та ін; 4) вміння виявляти на основі попередньо

описаних знань помилки і вади у терміновживанні і, відповідно, усувати їх; 5) вміння розрізняти продуктивні й непродуктивні моделі термінотворення, використовувати їх для творення чи удосконалення термінного матеріалу.

Як бачимо, термінологічна культура формується на основі нерозривного поєднання глибокого знання фаху зі знанням мовних приписів, законів і механізмів функціонування як логіко-поняттєвої, так і лексичної підсистем терміносистеми, або іншими словами – на синтезі фахової ерудиції з мовознавчою, у тому числі термінознавчою.

Поняття "термінознавча ерудиція" як складник термінологічної культури фахівця, у свою чергу, означає володіння теоретичними засадами сучасного термінознавства і навичками практичного їх застосування при роботі з терміном у реальних мовленнєвих актах. Знання методики наукового аналізу термінних одиниць дозволяє ефективно опрацьовувати спеціальні тексти, а пропозиціям щодо розв'язання тих чи тих термінологічних та мовностилістичних проблем надає обґрунтованості й умотивованості.

Семантично співзвучним поняттю "термінологічна культура" можна вважати термін "мовно-термінологічна компетентність", запропонований для означення однієї зі складових професіограми правника Н. Артикуцою. Дослідниця цілком слушно наголошує на органічному внутрішньому зв'язку "мовної компетентності як більш широкої і загальної категорії, що охоплює різні рівні мови, з термінознавчою, сфокусованою на лексичний рівень правничого мовлення" [1, 24] і визнає термінознавчу компетентність першоосновою фахової ерудиції та професіоналізму.

Термінологічна культура фахівця формується поетапно, починаючи з ознайомлення з логіко-поняттєвою і термінною базою спеціальності під час професійного вишколу, і удосконалюється протягом усього періоду реалізації в професії: адже розвивається й удосконалюється галузь, розбудовується мова. Обсяг і глибина відповідних термінознавчих знань, умінь та навичок визначаються характером діяльності (науково-дослідна, практично-інструментальна, викладацька), кваліфікацією, видом виконуваної роботи. В умовах утвердження реального статусу української мови як державної обов'язковою передумовою для володіння фаховою мовою стає досконале знання сучасної української мови.

Пропонуємо розрізняти поняття "фахова мовленнєва культура індивідуума" і "загаль-

на термінологічна культура професії". Остання відбиває ступінь упорядкованості терміносистеми галузі, володіння унормованою і кодифікованою термінологією всіма учасники професійної комунікації, ступінь упорядкованості з орієнтацією на спільну норму сучасного масиву писемних актів професійного мовлення (внутрішніх і зовнішніх ділових документів, наукових, навчальних, ужиткових, довідкових видань тощо).

Основи термінологічних знань, а також відповідні вміння та навички можуть викладатися у спеціальних навчальних дисциплінах, розрахованих на підготовку спеціалістів усіх профілів. В Українській академії друкарства кілька років поспіль студентами інженерно-технологічних, економічних та мистецьких спеціальностей вивчалася дисципліна "Сучасна українська термінологія". Набутий при цьому досвід викладання дозволяє сформулювати низку рекомендацій.

Мета вивчення подібної дисципліни (назва залежить від її загальної концепції і реального наповнення) повинна полягати у виробленні в студентів загальних уявлень про терміни, терміносистему, шляхи та способи термінотворення, про вимоги функціонування термінів в усному і писемному фаховому мовленні; у виробленні вмінь та практичних навичок грамотного і доречного термінвикористання. Оскільки нефілологічна аудиторія, зазвичай, позбавлена чітких, а головне сильних мотивацій до вивчення дисципліни, основним завданням, яке постає перед викладачем, є подолання індивідуального, а часом і негативного ставлення до дисципліни. Особливі завдання методичного характеру полягають у необхідності ознайомити студентів із термінологічним та дефінітивним апаратом термінознавчої науки. Слід обирати такий вид теоретичних і здебільшого практичних занять, під час яких студенти могли б переконатися у нагальній потребі для їх успішної майбутньої реалізації знань із термінознавства, з культури фахової мови. Слід також навчити студентів користуватися відповідною джерельною базою – довідниками, термінологічними словниками різного типу, термінологічними стандартами, тезаурусами тощо. Вивчення дисципліни має здійснюватися в річищі загальної гуманітарної підготовки майбутніх спеціалістів і одночасно опиратися на мовленнєвий досвід, набутий студентами під час опанування спеціальних дисциплін [10].

У підсумку зазначимо, що культура термінвикористання, "чистота" фахової мови залежать від внутрішньої готовності фахівців

переосмислювати семантику донедавна установлених, однак сьогодні вже застарілих понять і термінів, творити нові терміни за сучасними словотвірними моделями, критично ставитися до практики подвійного перекладу (не з мови-оригіналу, а з мови-посередника), до вживання суржику, логіко-поняттєвих та мовних покручів, невмотиваного калькування з російської, англійської мов, до надуживання запозиченнями.

1. *Квитко, І.* Терминоведческие проблемы редактирования / И. Квитко, В. Лейчик, Г. Кабанцев. – Львов : Высшая школа, 1986. – 151 с.

2. *Огар, Е.* Українська друкарська термінологія: формування та функціонування : автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.02.02 / Ємілія Ігорівна Огар ; Ін-т української мови НАН України. – К., 1996. – 20 с.

3. *Процик, М.* Сучасна українська видавнича термінологія : автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.02.02 / Марія Романівна Процик ; Ін-т української мови НАН України. – К., 2006. – 20 с.

4. *Огар, Е.* Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи / Е. Огар. – Львів : Палітра друку, 2002. – 224 с.

5. *Поліграфія і видавнича справа* : рос.-укр. тлумач. слов. / уклад. Б. Дурняк [та ін]. – Львів : Афіша, 2002. – 456 с.

6. *ДСТУ 3018: 1995* Видання. Поліграфічне виконання. Терміни і визначення. – Чинний від 1996–01–01. – К. : Держстандарт України, 1996. – 47 с.

7. *Словник книгознавчих термінів* / уклад. В. Бурян, В. Мдведева, Г. Ковальчук, М. Сенченко. – К. : ТОВ "Видавництво Аратта", 2003. – 160 с.

8. *Кияк, Т.* Проблема лінгвістичного упорядкування термінології // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. / відп. ред. Л. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2005. – Вип. 6. – С. 13–17.

9. *Головин, Б.* Роль терминологии в научном и учебном общении // Термин и слово : межвуз. сб. / отв. ред. Б. Головин. – Горький : Изд-во Горьк. гос. ун-та им. Н. И. Лобачевского, 1979. – С. 14–23.

10. *Огар, Е.* Термінознавчі дисципліни у навчальному процесі // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. / відп. ред. Л. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2001. – Вип. 4. – С. 347–349.

11. *Артикула, Н.* Мовно-термінологічна компетентність у професіограмі правника // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. / відп. ред. Л. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2003. – Вип. 5. – С. 23–29.

12. *ДСТУ 3017: 1995* Видання. Основні види. Терміни і визначення. – Чинний від 1996–01–01. – К. : Держстандарт України, 1996. – 47 с.

13. *Сташко, М.* Формування та розвиток української бібліотечно-бібліографічної термінології : автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.02.02 / Марія Василівна Сташко ; Ін-т української мови НАН України. – К., 1997. – 20 с.

Т. А. Вовк,
к. і. н.;
В. В. Різун,
д. філол. н.
УДК 378:070(091)

Становлення журналістської освіти в КНУ імені Тараса Шевченка

Відділення журналістики в документах і матеріалах (1947–1953 рр.)

Дослідження присвячено вивченню умов становлення та особливостей розвитку журналістської освіти на відділенні журналістики філологічного факультету Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (1947–1953).

Першу та другу частини матеріалу дивіться у 8-му (2007) та 9-му (2008) випусках.

The research is devoted to the study of conditions of formation and peculiarities of journalist education in Kyiv national university of Taras Shevchenko (1947–1953).

The first and the second parts of the material are in the 8th (2007) and the 9th (2008) editions.

Исследование посвящено изучению условий становления и особенностей развития журналистского образования на отделении журналистики филологического факультета Киевского государственного университета имени Т. Г. Шевченко (1947–1953).

Первую и вторую часть материала смотрите в 8-м (2007) и 9-м (2008) выпусках.

Частина третя: 1949–1950 навчальний рік

Новий навчальний рік мало чим відрізнявся від попереднього. Університет продовжував відчувати надзвичайні труднощі через брак навчальних приміщень. Завершення відбудови фасадної частини головного корпусу університету кілька разів зривалося. Це не давало можливості поліпшити умови роботи та організувати навчання не в три, а хоча б у дві з половиною зміни, створити нові лабораторії та кабінети. Філологічний факультет і в наступні роки працював у третю зміну, що негативно позначалося на дисципліні та успішності. Відкриття кафедр, лабораторій і кабінетів на всіх факультетах так і не торкнулося журналістів [1, спр. 84, наказ № 36, с. 47; спр. 108, наказ № 553, с. 60; 6, оп. 3, спр. 131, с. 130].

Ще в березні 1949 р. Київський університет викликав на соцзмагання всі вищі навчальні заклади України на кращу підготовку до нового навчального року. Основним завданням стала кадрова політика, яка передбачала звільнення тих, хто за політичними й діловими якостями не міг працювати в університеті, та ліквідацію сумісництва як серед викладачів, так і серед аспірантів. Особливо актуальним питання сумісництва було для філоло-

гічного факультету, де 80 % професорсько-викладацького складу – сумісники, включно з усіма завідувачами кафедр. Університет оголосив конкурс на заміщення 76 вакантних посад, що було вкрай необхідним, якщо врахувати, що цього навчального року створено 47 нових кафедр. За його результатами до університету прийшло 10 докторів наук (із них три дійсних члени АН УРСР), 12 кандидатів наук, 25 старших викладачів. Проте серед них не було фахівців із журналістики. Довелось обирати курс на рішуче залучення до роботи талановитої молоді, вихованої в університеті, та на збільшення підготовки фахівців через аспірантуру. Понад 50 аспірантів та випускників, "здатних забезпечити підготовку висококваліфікованих спеціалістів, відданих партії Леніна-Сталіна", було зараховано до штату університету на місця відряджених викладачів, які не відповідали вимогам, та сумісників. Кількість останніх була обмежена до 10, їх передбачалось закріпити за університетом (у тому числі й В. Ру-бана) за допомогою вищих партійних органів [6, оп. 3, спр. 53, с. 70, 115–117, 146].

Хоча ректорат і здійснив велику роботу з доукомплектування штатів, але домогтися за-

довільного вирішення цієї проблеми не вдалося. Не було ліквідовано й сумісництва. Давалася ознака відсутності програм із деяких важливих спецкурсів. Питання трудової дисципліни вимагало додаткової уваги тощо.

Комплектування перших курсів завдяки вжитим заходам відбувалось в умовах конкурсу, підготовка абітурієнтів була значно кращою порівняно з минулим роком, що дозволило забезпечити якісніший склад перших курсів. Тому й навчальний рік розпочався більш організовано.

Поточного року переважну більшість студентів прийняли з периферії. Житлових площ і приміщень катастрофічно не вистачало. Гуртожитки були перенаселені студентами, аспірантами й викладачами, які жили з порушенням скромних норм майже вдвічі (1 людина на 2,5 кв. м за норми 4,5 кв. м) [6, оп. 3, спр. 99, с. 67]. Щоб забезпечити всіх студентів житлом, керівництво було змушене розмістити близько 150 чоловік у приміщенні головного корпусу. Це були переважно першокурсники, яким не вистачило місць у гуртожитку і яких партком не хотів випускати з поля уваги й розселяти "по кутках", керуючись принципом: "Ми повинні тримати першокурсника під своїм наглядом". Такий стан не міг тривати довго й перед екзаменаційною сесією всіх було виселено. 196 студентів пішли жити "на кутки" [6, оп. 3, спр. 100, с. 142; спр. 131, с. 131].

Першочерговим завданням факультету і надалі лишалося підвищення та поліпшення ідейно-політичної роботи, непримиренної боротьби з українським буржуазним націоналізмом, космополітизмом, низькопоклонством перед іноземщиною, з проявами аполітичності й безідейності. Викриття груп українських буржуазних націоналістів, космополітів та інших "збоченців" у попередні роки, виключення їх із університету з наступним репресуванням як "ворогів народу" органами МДБ вважалося ще не закінченим. На реальну загрозовість вказувало відновлення на вимогу громадських організацій смертної кари щодо зрадників, шпигунів і диверсантів-підривників, скасованої 1947 р. До того ж секретар ЦК КП(б)У І. Назаренко на XI Міській партконференції піддав гострій критиці стан ідейно-виховної роботи в університеті. Партійні органи закликали забезпечити партійність науки, удесятеро посилити пильність і виховну роботу не тільки з огляду на вже викриті групи неблагонадійних, а й на те, що їм вдалося "отруїти деяку групу студентів". "Цього року здійснено те, що слід було зробити давно. Ми

запросили багато нових людей – 50 осіб, які закінчили аспірантуру і факультети нашого університету. Але їм треба допомогти стати достойною зміною тим кадрам, що вже непридатні до дії. Академікам і професорам із АН заборонено працювати в університеті" [6, оп. 3, спр. 55, с. 228–229].

Останній факт є особливо знаменним. Фактично йдеться про свідому спробу ізоляції студентства від будь-яких контактів із елітою тодішньої української професійної науки. Важливу справу виховання студентської молоді прагнули поставити під контроль виключно нової науково-партійної номенклатури радянського типу, що створювалась у повоєнний час шляхом насильницької ротації, ретельного відбору та постійної перевірки на предмет лояльності й ідеологічної вірності справі компартії та особисто Сталіну. Водночас компартійна верхівка створює негативний образ інтелігента – науковця, письменника, художника, який не поділяє офіційної системи цінностей і якого не влаштовує радянський спосіб життя, формує у суспільній свідомості вороже ставлення до "гнилої інтелігенції", провокуючи тим самим конфлікт поколінь. Звинувачуючи представників попереднього покоління в "ідеологічних збоченнях", влада ставила їх перед вибором, – надаючи шанс зберегти життя, визнавши свою провину і покаявшись або ж відстояти людську гідність та наукові переконання й позиції, сплативши за це найвищу ціну. Піддаючи фізичним чи моральним репресіям науковців, влада спиралася на підтримку партійців нового, сталінського, покоління. Його репрезентанти, виробляючи свою позицію, не могли не поділяти партійно-державного погляду на події, особистості, поведінку. Тому вони, всупереч особистим симпатіям, практично ніколи не підтримували своїх вчителів – засуджених чи тих, хто розкаювався і був морально знищеним. Свідомо чи підсвідомо, бажаючи вижити, вони прагли очолити процес стерилізації тогочасного суспільства.

Цим, власне, й клопотався партком, відзначаючи велику роботу філологічного факультету в боротьбі за чистоту марксистсько-ленінської ідеології: проведено багато теоретичних конференцій, лекцій, бесід, доповідей, політзанять тощо. Переважна більшість викладачів факультету самостійно вивчала праці класиків марксизму-ленінізму під керівництвом консультантів, затверджених парткомом. Але цілковитою впевненістю в кадрах,

навіть за тотального залякування та нещадного полювання на відьом, не було. Тому завдання парторганізації факультету вбачали в "попередженні найменших проявів ідеологічних збочень, помилок окремих викладачів, студентів. А для цього треба добре знати людей, вивчати їх, працювати з ними. Треба поліпшити роботу з кожним комуністом, а особливо – з кандидатом партії" [6, оп. 3, спр. 69, с. 56].

Механізм такого впливу було створено через докорінну перебудову організаційної структури парторганізації на вимогу вищих партійних органів та рішення XI Міської та IV Університетської партконференцій. Уже в лютому 1950 р. створення партійних організацій в академічних групах було завершено і проведено вибори парторгів. На відділенні журналістики парторгам були рекомендовані Маргуліс, Пісочинський, Островський. Реформу було завершено створенням у кожній академгрупі на чолі зі старостою ще й окремої комсомольської та профспілкової організацій. Організаційна структура у цьому вигляді забезпечувала максимальний політичний вплив у вихованні студентської молоді, наблизивши партійну роботу до студентства і дозволяючи працювати з кожним індивідом окремо. Завдяки цій перебудові сподівались забезпечити партійний вплив і комуністичне виховання студентів в академгрупі. Відтепер в університеті діяло 18 первинних парторганізацій, 15 низових, понад 166 партгруп, 11 партійно-кандидатських, 100 партприкріплених, які виконували функції парторгів. (Загалом у парторганізації університету на обліку перебувало близько 1000 комуністів, з них 182 – належали до професорсько-викладацького складу, 52 – до адмінтехпрацівників, решта – студенти) [6, оп. 3, спр. 99, с. 18; спр. 106, с. 3; спр. 128, с. 68].

До керівництва партійних груп залучили близько 120 комуністів і понад 160 членів і кандидатів у ролі парторгів і партприкріплених. Це були найкращі, з точки зору влади, передові комуністи, але переважна більшість із них не мала необхідного досвіду партійної роботи. Враховуючи це, партком створив постійний семінар парторгів із питань теорії та практики партійного будівництва [6, оп. 3, спр. 131, с. 42]. Зміцнюючи партгрупи і підвищуючи їх роль та відповідальність за ідейно-політичне виховання студентської молоді, партком систематично заслуховував звіти секретарів парторганізацій та інструктував їх, щомісяця проводив наради, обговорював підсумки і визначав завдання на наступ-

ний місяць тощо. На кожному факультеті, в кожній академгрупі створено агітколективи, до яких увійшли найкращі студенти. Для них двічі на місяць проводились семінари. У гуртожитках працювали агітатори, для яких було організовано спеціальні семінари. Вся робота агітаторів спрямовувалась на те, щоб політичною агітацією охопити кожного студента і виховати його "на яскравих прикладах нашої радянської дійсності, кожному бесіду тісно пов'язуючи з життям університетського колективу". Крім того, партком у загальноуніверситетському масштабі та парторганізації факультетів щомісяця проводили збори студентів із заслуховуванням на них політичних доповідей. Потужна робота планувалась в гуртожитках. Тільки за два місяці другого семестру там прочитано 25 лекцій. Систематично організовувалися культпоходи в кіно, театри, екскурсії до музеїв. Організовано передплачували на газети та журнали, у кожному гуртожитку в користуванні були їх підшивки, всі кімнати забезпечені газетами у кількох примірниках, масово випускалися стінні газети, бюлетені, фотомонтажі. Викладачі регулярно відвідували гуртожиток, у клубі демонструвалися кінофільми. Постійно влаштовувалися літературні вечори та вечори відпочинку, шахово-шашкові турніри. Лише в другому семестрі відбулося 15 загальноуніверситетських вечорів й урочистих зборів. Широко розгорнула роботу художня самодіяльність, яка набрала масового характеру [6, оп. 3, спр. 131, с. 49–50].

Але з поля зору парткому випали студенти, що жили "на кутках" і викликали особливе занепокоєння, оскільки там були "відсутні портрети" партійно-державного керівництва, "панували домогосподарські настрої", а можливості для комуністичного виховання обмежені. Щоб забезпечити гідний рівень ідейно-виховної роботи з цим прошарком молоді, партком вирішив закріпити за кожним студентом "на кутку" комуніста для роботи [6, оп. 3, спр. 50, с. 169]. Наскільки ефективним було таке індивідуальне промивання мізків без свідків, судити нині складно. Можливо, комусь така робота відкрила шлях до невибагливого сімейного щастя.

Робота факультету все ще визначалась ученням Леніна-Сталіна та всіма вже відомими рішеннями й постановами партії з питань ідеології [4, спр. 188, с. 1–2]. Партком ужив заходів для докорінної перебудови партпросвіти, в результаті чого нарешті добився, що весь професорсько-викладацький склад, аспіранти, студенти, адміністративно-управлінські

працівники і службовці були охоплені мережею марксистсько-ленінського виховання. Її складовими були: вечірній університет марксизму-ленінізму для наукових співробітників, дворічна партшкола, шість гуртків із вивчення історії ВКП(б), шість політшкіл. Для великої групи самостійно працюючих на основі індивідуальних планів під керівництвом консультантів діяв окремий графік контролю та звітності [6, оп. 3, спр. 131, с. 53].

Партбюро факультету на чолі з І. Зозулею керувало і контролювало всі напрями діяльності колективу. План навчально-методичної та ідейно-виховної роботи факультету на 1949–1950 навчальний рік майже нічим не відрізнявся від плану попереднього року. І. Зозуля, як і раніше, персонально відповідав за створення гуртка та кабінету журналістики, випуск стінних газет факультету і курсів, проведення доповідей про міжнародне становище та переваги зацькованої радянської науки. План передбачав численні заходи: екскурсії до музеїв Леніна, російського, українського, західного мистецтва; відзначення 200-річчя від дня народження Радищева, 150-річчя від дня народження Пушкіна, 32-ої річниці Жовтня, чергової річниці сталінської конституції, Кірова, Щорса та інших відцензурованих постатей минулого й того дня. Ще більша увага приділялась теоретичним конференціям, головними з яких того року були: до 70-ліття від дня народження Сталіна, до 80-ліття від дня народження Леніна, про пріоритет російських учених і досягнення радянської науки та ін. Участь професорсько-викладацького складу та студентів у цих заходах була обов'язковою, а кожен комуніст ще мусив виступити з доповіддю на селі про життя й діяльність Сталіна.

Обов'язковою для всіх була й участь у передплаті на п'яту позику відновлення і розвитку народного господарства: кожен, хто намагався її уникнути, ставав об'єктом пильної уваги контролюючих органів, як це сталося з 28 студентами і 3 аспірантами філологічного факультету [6, оп. 3, спр. 131, с. 61].

Участь у художній самодіяльності розглядалась керівництвом як форма комуністичного виховання, тому також перебувала під контролем партійної організації. Хоч приміщення та умов для занять не було, студентський колектив спромігся на певні успіхи і навіть призвів місця, але закріпити ці досягнення не вдалося. Партком дорікав факультетським парторганізаціям та деканатам, що ті не приділяють належної уваги роботі художньої самодіяльності, а професорсько-викладацький склад не

бере участі в цих акціях. Духовий оркестр перебував у стадії становлення: "кількісно та якісно такий слабкий, що досі не вміє виконувати державний гімн УРСР". На вимогу студентів було вирішено створити фотостудію, а в травні 1950 р. організувати виставку фотолюбителів університету [6, оп. 3, спр. 100, с. 8–14].

Спортивно-масова робота також підпорядковувалась системі виховання і розглядалась як підготовка кадрів для армії. Тому керівництво університету вимагало, щоб всі стали учасниками спортивних гуртків, відповідно до своїх можливостей. Особливо це набуло актуальності після того, як університет втратив перше місце у спортзмаганнях цього року через недостатнє керівництво спортивною роботою, що незадовільно позначилось на підготовці рекордсменів і "значківців", плавців і стрільців. [6, оп. 3, спр. 100, с. 17–18]. Стан військово-фізкультурної роботи на відділенні журналістики, як і на філологічному факультеті загалом, за визначенням партбюро відділення, був поганий. Партбюро зафіксувало, що 10 студентів лишилися ненавченими плавати, що стало предметом окремого засідання. Було вжито низку заходів для поліпшення становища: на всіх відділеннях створили спортивні бюро, до їх складу ввели комуністів і зобов'язали до Жовтневих свят повністю виконати контрольну цифру значківців ГПО. Відповідальним від партбюро факультету за військово-фізкультурну роботу призначили Б. Іванова. Запроваджено кубок філологічного факультету та проведено спортивні змагання між відділеннями. Кращим виявилось відділення журналістики, було нагороджено кубком. Загалом найкращий стан справ зі спортом, як зазначав Б. Іванов, був на відділенні журналістики: складання норм ГПО-I виконано достроково, а норми ГПО-II перевиконано. Всі фізично здорові студенти займаються спортом, журналісти були єдиними, хто виконав норми залучення молоді до ДСТ "Наука" [6, оп. 3, спр. 69, с. 58, 85, 109].

Журналісти брали участь в усіх можливих спортивних змаганнях. Масовою була їх участь у збірній команді університету весною 1950 р.: до групи з легкої атлетики належала Поліщук, зі спортивної гімнастики – Дерев'янченко, плавання і ватерполо представляв Канюка, баскетбол – Чайковський і Погорелов, футбол-хокей – Фішман, волейбол – Чубач, шахи та шашки – Навальна [1, спр. 103, наказ № 131, с. 8–11]. Цієї ж весни журналісти взяли активну участь у змаганнях на першість вишів Києва зі спортивної гімнастики [1, спр. 103, наказ № 246,

с. 60]. Активною була їх участь у велосипедному автопробігу – акції, організованій керівництвом КДУ з метою популяризації університету, а також для проведення агітаційної роботи серед населення під час літніх канікул. Командир пробігу – Калиновський, члени команди – Костюченко, Набока, Глушко, Сорока [1, спр. 105, наказ № 412, с. 142].

Журналісти разом з іншими відділами факультету проводили шефську роботу. Студенти зібрали і відправили у підшефні колгоспи бібліотечки художньої та наукової літератури. Агіткультбригади виїздили з доповідями і концертами, проводили там культурно-масову роботу тощо [6, оп. 3, спр. 69, с. 58].

Партком університету та партбюро факультету ще активніше викоринювали "рештки буржуазної ідеології" в науковій роботі окремих учених та дбали про поліпшення викладання соціально-економічних дисциплін шляхом так званих "вільних дискусій". Загалом же наукова й творча діяльність факультету була паралізована зростаючим ідейним терором, цькуванням відомих учених, які були змушені засуджувати свої погляди і відмовлятися від них, каятися, "виправлятися". Звинувачень у виявах буржуазно-об'єктивістських поглядів не уникли й видатні мовознавці – академік Булаховська, доцент Білецький та інші, як вважалося, через "теоретичну слабкість" [6, оп. 3, спр. 69, с. 59]. Підготовлені до захисту наукові дослідження й дисертації багатьох науковців так і не побачили світ, оскільки дослідники боялися навіть вносити їх на обговорення. Тим більше, що секретарі ЦК КП(б)У Мельников і Назаренко, заступник голови Ради Міністрів УРСР Мануїльський вимагали від парторганізацій вишів систематично контролювати наукову роботу, керувати написанням дисертацій і роботою аспірантури. Відповідно в діяльності кафедр та вчених рад факультетів відбулись суттєві зміни: підвищились вимоги опонентів і рад до якості дисертацій, посилились політична пильність членів рад при захистах та контроль за тематикою, прискіпливіше вивчалися роботи на попередньому розгляді [6, оп. 3, спр. 131, с. 57–58]. Опубліковані вже роботи піддавались ревізії у пошуках "криміналу" зі звинуваченнями у відступах від марксистсько-ленінської методології, у невизнанні праць класиків марксизму-ленізму про науку і посиланнях на реакціонерів. Так, наприклад, у статті "До проблеми романтики Т. Шевченка" зі збірника пам'яті Кобзаря кандидат філологічних наук М. Плісецький "розглядав

романтику і реалізм поета, жодним словом не згадавши Пушкіна, Лермонтова та інших першових російських письменників, у яких вчився Шевченко і які мали значний вплив на його творчий розвиток". Партзбори філологічного факультету у квітні 1949 р. ухвалили: "За систематичне припущення грубих буржуазно-націоналістичних помилок у науковій роботі і на лекціях та намагання применшити свою вину члену партії Плісецькому винести догану з занесенням до особової справи, просити вчену раду факультету про виведення його з членів вченої ради та в зв'язку з тим, що він не має достатньої теоретичної підготовки для читання університетського курсу лекцій, поставити перед ректором питання про його подальше перебування на посаді викладача університету" [6, оп. 3, спр. 53, с. 196–199 а]. Кількох професорів, доцентів і викладачів, які створювали "перешкоди" у вихованні радянського патріотизму також звільнили з роботи [6, оп. 3, спр. 131, с. 103]. Щоправда, деякі викладачі намагалися відстояти свої позиції, гідність і навіть переходили у наступ. Так, доцент Лібман, посилаючись на статті декана факультету Ю. Кобилецького про Остапа Вишню, А. Малишка, М. Рильського, заявив, що той сам не звільнився від своїх націоналістичних помилок. "Кобилецький і Зозуля не сприяють росту філологічного факультету. Вони неодноразово виступали з жорсткою критикою старих і заслужених кадрів. Вони проводили політичне гоніння кадрів англійської мови. На факультеті немає критики і самокритики. Є факти явного порушення партійної демократії. <...> Зозуля припускається у своїх виступах політичних ляпсусів. В університеті широко відомо про неграмотність Зозулі. Недарма існує на філологічному факультеті термін "зозулізм". Реакція парткому на ці звинувачення була досить м'якою: "...мова т. Зозулі своєрідна, зустрічаються в ній явні неточності. <...> Це вказує на необхідність т. Зозулі більше працювати над вдосконаленням своєї мови" [6, оп. 3, спр. 101, с. 57–58, 130–135].

Особливу увагу почали приділяти навчально-методичній роботі, якою віднині керували створені на всіх факультетах науково-методичні ради. Відтепер "рішуча критика помилок у навчально-методичній роботі, поліпшення викладання всіх дисциплін та організація самостійної роботи" розв'язувалися на факультетських методичних радах і на засіданнях кафедр. Методичні ради започаткували й здійснили масове рецензування існуючих навчальних програм і складання нових, звітую-

чи про свою роботу на вченій раді університету. Тривала й робота щодо "поліпшення викладання" шляхом організації стенографування лекцій. В архівних фондах зберігається стенограма від 5 листопада 1949 р. лекції, прочитаної для студентів відділення журналістики викладачем факультету Г. Сидоренко на тему "Билини та історичні пісні" [4, спр. 192]. Все ширше практикується попереднє ознайомлення з лекціями, насамперед ідеологічного характеру.

У 1949–1950 навчальному році політзаняття з першого семестру були включені до розкладу занять, а керівниками їх на відділенні журналістики призначені: на I курс – Горац (кафедра марксизму-ленінізму); II курс – Дяченко (кафедра української літератури); III курс – Окорков (кафедра журналістики) [6, оп. 3, спр. 69, с. 32–33].

Студенти перших і других курсів університету впродовж року мусили глибоко вивчати та конспектувати твори класиків марксизму-ленінізму під керівництвом кафедри марксизму-ленінізму, а партійно-комсомольський актив мав забезпечити якісне виконання цього завдання [6, оп. 3, спр. 54, с. 49–50]. Розпочалося масове прищеплення студентами навичок самостійної роботи над першоджерелами. Широко використовувався тут досвід кафедри марксизму-ленінізму, яка організувала масову перевірку студентських конспектів, узагальнила досвід самостійної роботи кращих студентів із конспектування й поширила цей досвід серед усіх студентів університету. На філологічному факультеті (зокрема й серед журналістів) цією справою керував сам голова партбюро І. Зозуля, який був членом кафедри марксизму-ленінізму. Восени він стає відповідальним ще й за наукову роботу по лінії парткому, оскільки ця ділянка вимагала посиленого керівництва: план 1949 р. виконаний незадовільно, з 70-ти тем завершено лише 11; університет не висунув жодної роботи на Сталінську премію. Особливі недоліки вбачалися в роботі гуманітарних кафедр, які демонструють відірваність від практики соціалістичного будівництва і "засмічують нашу наукову продукцію" тощо [6, оп. 3, спр. 50, с. 162; спр. 54, с. 84; спр. 69, с. 39].

Все активнішою у реалізації лінії партії стає газета "За радянські кадри". Цього року до складу її редколегії було введено студентів відділення журналістики Кривунця (завідділу профспілкового життя) і Лук'яненка (завідділу літератури) [6, оп. 3, спр. 99, с. 85]. Редколегія газети порушувала актуальні питання підготовки фахівців і серед них – жур-

налістів. У листопадовому випуску вона поставила питання "Про стан підготовки спеціалістів на відділі журналістики", але чи мала ця стаття публічний резонанс із наявних документів невідомо. Партком раз по раз критикував роботу газети та її наукового відділу, вважав її незадовільною й вимагав серйозно аналізувати роботу кафедр, деканатів і вчених рад. Він настійно рекомендував редколегії на сторінках газети "публікувати кращих студентів, які серйозно ставляться до вивчення творів класиків марксизму-ленінізму, старанно, глибоко їх вивчають, уміють добре викласти в своїх конспектах або виступити в творчих дискусіях на семінарських заняттях. І в той же час піддати гострій критиці ледарів, що ухиляються від вивчення та оволодіння марксистсько-ленінською теорією" [6, оп. 3, спр. 50, с. 84; спр. 54, с. 42–47].

Комуністи відділення журналістики, згідно з вимогами партійних органів, усю свою увагу зосередили на вивченні кожного студента та його життя. Вони все активніше почали опановувати та забезпечувати авангардну роль у навчанні та колективі: запровадили політінформації для забезпечення ідеологічного зростання студентів; із нагоди 10-ліття воз'єднання України провели тематичні збори "Україна будується"; друга група III курсу, з ініціативи комуністів, взяла на себе зобов'язання бути групою "відмінної якості"; партійна організація відділення журналістики очолила підготовку до теоретичної конференції, присвяченої 70-літтю від дня народження Сталіна; розгорнули підшефну роботу з інвалідами війни, колгоспниками с. Дударики, з екіпажем крейсера "Молотов"; працювали агітаторами на виборчих дільницях; активізували боротьбу за належну трудову дисципліну, оскільки колектив був ще не досить дисциплінований, за що шість студентів переведено на інші відділення тощо [6, оп. 3, спр. 69, с. 55, 97–98].

Теоретична конференція, присвячена 70-річчю від дня народження Сталіна, найкраще пройшла на відділенні журналістики, як констатувало партбюро факультету. Всі студенти відділення підготували доповіді, кращі з яких були прочитані на конференції. Процес підготовки широко висвітлювався у стінній пресі, активна роль належала студентам Строевій, Харламовій, Сквирській та Пісочинському. Оцінюючи діяльність партгрупи, партком зазначив, що вона "веде значну ідейно-виховну роботу серед студентської молоді, накопичила великий різнобічний досвід боротьби за високу успішність і міцну труддисципліну", а та-

кож констатувала, що відбувся "поворот у бік індивідуальної роботи з кожним студентом" [6, оп. 3, спр. 69, с. 123; спр. 100, с. 81].

Питання укомплектування кафедри теорії та практики радянської преси кадрами лиша-лося відкритим. Ще на початку навчального року партком поставив вимогу до ректорату і деканату філологічного факультету: доукомп-лектувати кафедру до 1-го жовтня 1949 р. [6, оп. 3, спр. 53, с. 150]. Проте вирішити цю проблему ні в зазначений термін, ні пізніше не вдалося. Згідно зі штатним розкладом про-фесорсько-викладацького складу КДУ, затверд-женого МВО СРСР 12 квітня 1950 р., склад кафедри мав такий вигляд:

1. Завкафедри, професор – вакансія.
2. Старший викладач – вакансія.
3. Старший викладач – В. Рубан, штатний, кандидат філологічних наук, стаж понад п'ять років.
4. Викладач – О. Дяченко, штатний, стаж до п'яти років [3, Асп., № 376] або (див.: До-даток I/5); [1, спр. 103, наказ № 260, с. 89].

Навесні 1950 р. видано наказ ректора про переведення В. Прожогіна на посаду старшого викладача кафедри теорії і практики радянсь-кої преси [1, спр. 102, наказ № 134, с. 24]. До цього викладач упродовж року працював на кафедрі російської літератури, виконував пе-дагогічне та наукове навантаження, звітував про це, здобув звання доцента [4, спр. 187; спр. 197-а, с. 9].

Навчальний план для відділення журналіс-тики, крім переважаючої більшості ідеологіч-них, філологічних та загальноосвітніх, включав уже досить широке коло спеціальних дисцип-лін, серед них:

Дисципліна	Години
Історія журналістики	156
Теорія і практика радянської преси	450
Техніка і оформлення газети	70
Навчальна практика	60
Виробнича практика	4 тижні
Сучасна російська мова	304
Старослов'янська мова та вступ до мовознавства	
Історія російської мови	
Історія російської літератури	
Факультативно:	
Стенографія та машинопис	60
Фотосправа і фоторепортаж	50
Сучасна іноземна преса	
Державні іспити:	
1. Дипломна робота	
2. Основи марксизму-ленінізму	
3. Журналістика (історія російської журналістики, історія більшовицької преси, теорія і практика радянської преси)	
Спецкурси – два на вибір	
Спецсемінари – два на вибір	

Курсові роботи: на I курсі на тему "Мова і стиль радянської преси"; на III і IV курсах на вибір з тем спецсеминару: 1) Історія більшовицької преси 2) Питання партійного життя в газеті Історія журналістики Питання пропаганди в газеті	
Історія російської літератури Питання економіки в газеті Історія російської літературної мови Питання культури в газеті Мова і стиль газети	
Спецкурси (два на вибір):	
1. З фейлетону	
2. З нарису	
3. З військової журналістики	
4. З історії російської журналістики	
5. З історії російської літературної мови	
6. З вчення Марра про мову	
7. З радянської літератури	
8. З історії російської літератури	
9. З історії літератури народів СРСР	
10. З історії демократичної російської преси	
Спецкурси – два на вибір	
Спецсемінари – два на вибір	
Курсові роботи: на першому курсі на тему "Мова і стиль радянської преси"; на третьому і четвертому курсах на вибір з тем спецсеминару: 1) Історія більшовицької преси 2) Питання партійного життя в газеті	
Історія російської літератури Питання економіки в газеті Історія російської літературної мови Питання культури в газеті Мова і стиль газети	
Спецкурси (два на вибір):	
1. З фейлетону	
2. З нарису	
3. З військової журналістики	
4. З історії російської журналістики	
5. З історії російської літературної мови	
6. З вчення Марра про мову	
7. З радянської літератури	
8. З історії російської літератури	
9. З історії літератури народів СРСР	
10. З історії демократичної російської преси	
11. З історії російської критики і публіцистики	
Спецсемінари (два на вибір)	
1. Історія більшовицької преси	
2. Історія журналістики	
3. Історія критики і публіцистики	
4. Історія російської літератури	
5. Історія російської літературної мови	
6. Мова і стиль газети	
7. Питання партійного життя в газеті	
8. Питання пропаганди в газеті	
9. Питання економіки в газеті	
10. Питання культури в газеті	

[4, спр. 186-а, с. 1].

Зазначимо, що в цьому розлогіму списку лекцій, тем та семінарів позиція "російська" фігурує 13 разів, а позиція "українська" – жодного.

Загальний розрахунок годин на 1949–1950 навчальний рік по кафедрі теорії і практики радянської преси включав такі курси:

1) Теорія і практика радянської преси – лекції для II курсу (29 студентів) і III курсів (86 студентів).

2) Історія журналістики – лекції для III курсу.

3) Техніка і оформлення газети – практичні заняття для III курсу.

4) Спецкурс – питання економічного життя в газеті – лекції і практичні заняття для III курсу.

5) Основи бібліографії – лекції та практичні заняття для I курсу з російської, слов'янської, романо-германської, класичної, української філології.

6) Навчальна практика – для II і III курсів.

7) Виробнича практика для III курсу.

8) Курсова робота з спецкурсу для III курсу.

9) Керівництво трьома аспірантами.

10) Відвідування лекцій.

За такого підходу зрозуміло, чому значну частину годин передбачалось передати на кафедру російської мови для лекцій і практичних занять з російської мови, історії російської мови, керівництва курсовими роботами [4, спр. 236, с. 1].

Для студентів відділення журналістики були розроблені теми курсових робіт з курсу "Язык и стиль советской печати", перелік яких, поданий нижче, свідчить, що студентів орієнтували виключно на російськомовну пресу та літературу, ігноруючи специфіку підготовки кадрів для українських ЗМІ.

1. Характеристика лексики и фразеологии одного номера "Литературной газеты".

2. Характеристика лексики и фразеологии одного номера газеты "Правда".

3. Характеристика лексики и фразеологии одного номера газеты "Комсомольская правда".

4. Характеристика лексики и фразеологии одного номера газеты "Известия".

5. Особенности газетно-публицистического языка.

6. Ленин и Сталин о русском языке.

7. Высказывания М. И. Калинина о языке газеты.

8. Товарищ Жданов о литературном языке газет в постановлениях ЦК ВКП(б) о печати.

10. Функция профессиональной лексики в газетном языке.

11. Характеристика философской и политической лексики в языке газет.

12. Зависимость значения слова и его оттенков от контекста.

13. Стилистическая функция синонимии в языке газет.

14. Идиоматические выражения и стилистические использования в языке газет.

15. Обогащение лексики русского языка после революции.

16. Обогащение лексики русского языка в годы индустриализации и коллективизации.

17. Обогащение лексики русского языка в годы войны.

18. Язык и публицистика военного времени.

19. Роль газет в развитии современного литературного языка.

20. Сложносокращенные слова в газетном языке.

21. Новая семантика старых слов, изменение эмоциональной окраски.

22. Язык Горького-публициста.

23. Язык публицистических статей Леонова.

24. Язык публицистических статей Симонова.

25. Язык публицистических статей Тихонова.

26. Язык публицистических статей Эренбурга.

27. Язык публицистических статей Полевого.

28. Язык публицистических статей Заславского.

29. Язык публицистических статей А. Толстого.

30. Проблема языка газет в свете постановлений партии по идеологическим вопросам.

31. Точность, народность, выразительность языка большевистской печати.

32. Образные и выразительные средства в языке газет.

33. Элементы коммуникативного эмоционального синтаксиса в языке газет.

34. Словесные средства комического в языке газет.

35. Язык Ильфа и Петрова.

36. Параллельные синтаксические конструкции.

37. Стилистическое значение форм существительных.

38. Стилистическое значение глаголов.

39. Стилистическое значение наречий.

40. Стилистическое значение местоимений.

41. Различные виды надфразовых единств.

42. Различные виды прямой и косвенной речи.

43. Анализ порядка слов в предложениях передовых статей "Правды", "Известий", "Культуры и жизни", "Литературной газеты" (проанализировать по одной статье).

44. О строе речи товарища Сталина.

45. Синтаксис рассказа Тургенева "Бежин луг" или "Муму".

46. Согласование сказуемого с подлежащим (в любом рассказе Тихонова из времен блокады Ленинграда).

47. Анализ согласования сказуемого с подлежащим (все виды согласования). Проанализировать две подвальные статьи: одну из газеты "Культура и жизнь", другую из "Литературной газеты".

48. Случай управления (на материалах двух газетных статей). Управление сильное и слабое. Значение предлогов в управлении и управление беспредложное.

49. Причастные обороты и пользование ими.

50. Деепричастные обороты и пользование ими (проанализировать газету "Правда").

51. Предложение с однородными членами (на материалах одной-двух центральных газет).

52. Стилистическое значение форм существительных, местоимений и глаголов (колебания в окончаниях множественного числа в мужском роде "ы-и", "а-я"). Единственное число в значении множественного.

53. Составьте информационную заметку и корреспонденцию.

54. Составьте передовую статью.

55. Составьте очерк.

(Вимагалось вказати для котрої газети, теми дозволялось обирати будь-які) [4, спр. 189, с. 5–6].

Зі студентами відділення журналістики працювали тоді такі видатні мовознавці як академік АН УРСР Л. Булаховський і професор М. Грунський, відомі фахівці філологічного факультету: курс стилістики викладав доцент М. Стаховський, сучасної російської літературної мови – старший викладач В. Д'яконенко, давньоруської літератури – професор, член-кореспондент АН УРСР С. Маслов (найвизначніший спеціаліст у галузі давньоруської літератури та історії слов'яно-руського книгодрукування), а також доцент О. Назаревський – фахівець у галузі давньоруської літератури, доцент В. Прожогін – спеціаліст з радянської літератури та літератури ХХ ст., доцент І. Заславський викладав курс російської літератури ХІХ ст. Вони не тільки читали лекції й вели семінарські заняття, а й розвивали наукові якості студентів, керували написанням їхніх курсових досліджень, підготовкою наукових доповідей студентів на засіданнях всіх діючих у межах філологічного факультету наукових гуртків (до них належали й студенти-журналісти, оскільки гуртків журналістики ще не існувало), організовували роботу філологічної секції НСТ і керували нею, проводили студентські конференції тощо [4, спр. 197-а, с. 5–9]. Щоправда, чистки і звільнення багатьох фахівців вплинули на науковий рівень і керівництво студентськими

гуртками. Тематична спрямованість роботи гуртків здебільшого вже задовольняла вимоги парткому. Практично всі були націлені на обов'язкову підготовку до "знаменних дат": 70-річчя від дня народження Сталіна, 10-ліття возз'єднання українського народу в єдиній радянській Українській державі, 32-ої річниці великого Жовтня та інших "актуальних" тем. Найгірше працювали гуртки іноземних мов, обмежуючись дослідженням "малоактуальних граматичних тем" і залишаючи поза увагою "розкриття реакційної суті теорії про англійську мову як світову". Партійні органи вимагали приділяти більшу увагу роботі наукових гуртків, здійснювати систематичне керівництво і контроль, рекомендувати кафедрам переглянути склад керівників і "повсякчасно тримати в полі зору питання наукової роботи студентів" [6, оп. 3, спр. 69, с. 86–88].

Діяльність літературної студії також було скеровано на підготовку до 70-ліття від дня народження Сталіна та інших "видатних" подій [6, оп. 3, спр. 69, с. 107]. Відступ від принципів соцреалізму вважався криміналом. Творчість, яка не свідчила про відданість офіційній системі цінностей, засуджувалась. Все, що не відповідало визначеним напрямкам роботи, суворо каралось. Так, студенти дістали суворої партійної догани за написання песимістичних віршів [6, оп. 3, спр. 131, с. 103].

Дисципліна була слабким місцем у журналістів. Бюро обкому після перевірки зазначило "особливо низький рівень відвідування" лекцій із марксизму-ленінізму в університеті загалом, а на відділенні журналістики – найнижчі показники: з усіх трьох груп ІІІ курсу на семінарські заняття з'являються по 8–9 студентів з кожної групи, до того ж зафіксовано, що з 32 студентів 23 не ведуть конспектів, (найгірший результат в університеті загалом) [6, оп. 3, спр. 54, с. 52]. Були й інші причини порушення дисципліни, як свідчив сам Зозуля: "Коли на наші вечори люди не з'являються, доводиться знімати з лекцій студентів філологічного факультету, щоб заповнити зал" [6, оп. 3, спр. 69, с. 116; спр. 100, с. 133].

Навесні вирішили організувати традиційний колективний відпочинок і провести маївку професорсько-викладацького складу, студентів, адмінтехперсоналу університету з виїздом на пароплаві Дніпром, провести урочисті вечори, присвячені Дню перемоги, до 150-річчя від дня смерті Суворова, інші заходи по університету та факультетах [6, оп. 3, спр. 100, с. 158, 198].

На весняну сесію наказом ректора було встановлено такий перелік іспитів і заліків:

	Іспити	Заліки
Перший курс	Основи марксизму - лєнінізму	Іноземна мова
	Нова історія	Сучасна українська мова
	Вступ до мовознавства	Вступ до літературознавства
	Сучасна російська мова	Історія російської літератури
	Економічна і політична географія	Фізкультура
Другий курс	Військова підготовка	
	Основи марксизму - лєнінізму	Іноземна мова
	Історія СРСР	Теорія і практика радянської преси
	Старослов'янська мова	Стилістика
	Історія російської літератури	Фізкультура
Третій курс	Історія української літератури	Стенографія
	Військова підготовка	
	Політекономія	Історія російської мови
	Іноземна мова	Історія української мови
	Зарубіжна література	Історія української літератури
	Основи держави і права	Історія журналістики
	Теорія і практика радянської преси	Стенографія
	Військова підготовка	

[1, спр. 104, наказ № 278, с. 13].

Про результати сесії звітував у ректораті завідувач відділення журналістики І. Зозуля. На підставі цих даних до наступних курсів із призначенням стипендії було переведено: на II курс – 30 студентів, із них 10 – відмінники; на III курс – 25 студентів, із них 11 – відмінники; на IV курс – 76 студентів, із них 31 – відмінник.

[1, спр. 106, наказ № 447, с. 48–51].

Проректор із навчальної частини, підбиваючи підсумки року, зазначив, що "професорсько-викладацький склад, ректорат, партійні і громадські організації університету виконали значну роботу, направлену на підвищення ідейно-теоретичного рівня викладання, на покращення науково-дослідної та ідейно-виховної роботи. При значно підвищених вимогах викладачів і професорів студенти показали глибокі знання з вивченого матеріалу. Загальна успішність по університету досягла у поточному році 98,6 %, в т. ч. добрих і відмінних оцінок 84,6 %. Підвищилась успішність студентів усіх факультетів із соціально-економічних дисциплін. Із основ марксизму-лєнінізму відсоток лише відмінних і добрих оцінок досягає цього року 96,9 %, політекономії – 91,4 %, діамату й істмату – 95,2 %. Кращих успіхів досягли факультети міжнародних відносин, економічний, біологічний та відділ журналістики філологічного факультету. Успішність студентів-комуністів – 100 %,

в т. ч. тих, хто навчається на "відмінно" і "добре" – 92,5 %". Журналісти весняну сесію склали цілком успішно: 98,3 % на "відмінно" і "добре" [6, оп. 3, спр. 101, с. 84]. Водночас зазначалися й недоліки: наявність ще великої кількості сумісників; недовиконання навчального плану через відсутність викладачів із окремих дисциплін і спецкурсів; вияви антирадянських настроїв, єврейського та українського буржуазного націоналізму, за що виключено з університету низку викладачів і студентів; недооцінка фізичного виховання; необхідність підняти на новий, вищий рівень всю політико-виховну роботу з тим, щоб охопити партійним і комсомольським впливом кожного студента тощо. Ці та інші завдання необхідно було вирішити, щоб, як закликав ректор, "створити в університеті справжній науковий центр на Україні" [6, оп. 3, спр. 101, с. 213–216].

Улітку студенти III курсу проходили виробничу практику. Згідно з рішенням ЦК КП(б)У, на період 1–31 липня 1950 р. їх відрядили до редакцій обласних та республіканських газет. Керівником практики в містах Дніпропетровськ, Одеса, Дрогобич, Луцьк, Сталіне, Львів призначили старшого викладача Д. Шлапака, а в Києві практикою керував старший викладач В. Рубан [1, спр. 105, наказ № 421, с. 156–158].

У 1950 р. вперше зарахування до аспірантури відбувалося за результатами конкурсу: на 20 місць по філологічному факультетові було подано 32 заяви [6, оп. 3, спр. 53, с. 155]. У результаті у січні 1950 р. на кафедру теорії і практики радянської преси, що фактично існувала віртуально, були зараховані аспіранти (з відривом від виробництва): Б. Іванов [2, спр.15/1952; 3, Асп., № 20; 6, оп. 3, спр. 10, с. 40] або (див.: Додаток I/6), П. Федченко [2, 101/1988; 3, Асп., № 80] або (див.: Додаток I/19), Д. Шлапак [3, Асп., № 211] або (див.: Додаток I/21). Науковим керівником усіх трьох було призначено декана факультету Ю. Кобилецького [1, спр. 100, наказ № 42, с. 66]. Для складання кандидатського мінімуму наказом ректора до кафедри був також прикріплений М. Бойченко від газети "Вільна Україна", м. Кременець [1, спр. 100, наказ № 4, с. 12].

Стан роботи з аспірантами оцінювався як "вкрай незадовільний". За 1947–1949 рр. університет випустив 149 аспірантів, а дисертації захистили 45 (30,2 %). У 1949 р. з 55 аспірантів захистились тільки п'ять, ще 18 готувались до захисту. Керівництво університету вирішило докорінно змінити ситуацію і поставило завдання: "Жодного аспіранта без захисту дисертації", починаючи з випуску 1950 р.

[6, оп. 3, спр. 50, с. 163; спр. 131, 59]. На виконання рішення ректорату і парткому, було вжито заходів: ще раз переглянуто склад аспірантів із метою позбавитися від тих, хто неспроможний вести наукову роботу; ліквідовано сумісництво серед аспірантів (за винятком О. Дяченка, який працював у Держполітвидавництві). Аспірантів активно залучали до участі в громадсько-політичній роботі на факультеті, у теоретичних конференціях, в агітаційно-пропагандистській діяльності, у керівництві науковими студентськими гуртками та викладацькій роботі. Водночас зазначають, що немає чіткого планування занять для аспірантів, внаслідок чого не виконуються навчальні плани та кандидатські дисертації. Партком наполягав на актуальності, політичній заостреності й практичній значущості дисертаційних тем, рекомендував

залучати їх до кола наукових інтересів керівників [6, оп. 3, спр. 54, с. 24–26].

Підготовку до нового 1950–1951 навчального року розпочали заздалегідь. У січні університет провів день відкритих дверей, організував зустрічі з випускниками шкіл. Інформацію щодо умов прийняття розіслано в школи, оголошено по радіо та в центральних газетах, до областей відправлено уповноважених.

Ще до початку навчального року передбачалось увести в експлуатацію більшу частину головного корпусу і поліпшити умови для роботи. Одне з найскладніших завдань – проведення капітального і поточного ремонту в двох гуртожитках, розрахованих на 1561 людину, де фактично проживало 1607 осіб. На наступний рік, навіть за умов вчасно проведеного ремонту, бракувало 400 місць [6, оп. 3, спр. 101, с. 49–52].

Частина четверта: 1950–1951 навчальний рік

Незважаючи на те, що на початок навчального року ввели до експлуатації другу половину північної частини головного корпусу і в основному освоїли західну частину, керівництво університету знову мусило планувати заняття в три зміни. Лише оренда 40 аудиторій у шкільних приміщеннях дала можливість створити умови для ліквідації третьої зміни та спробувати працювати в дві та в дві з половиною зміни. Але на практиці уникнути третьої зміни не вдалося, технічні проблеми лишалися, суттєво впливаючи на процес навчання. П'ята партійна конференція університету констатувала: "сім років ми відбудовуємо університет і відбудовуємо погано. Не ліквідовано третю зміну, яка закінчується о 12:30". Світло в університеті вимикали за офіційною версією о 23 год, насправді – від 18 до 20 год., часто воно було відсутнім і в інший час. Катастрофічно бракувало приміщень, умови для навчання були "жахливі" [6, оп. 3, спр. 96, с. 28, 80, 215]. Хоча в університеті з'явилися нові лабораторії, обладнані кабінети, але обіцяного кабінету журналістики це не торкнулося [6, оп. 3, спр. 102, с. 10, 15, 18; спр. 131, с. 130].

На конференції лунали вимоги створити належні умови для науковців і студентів, пропонували навіть шляхи до їх вирішення: "Невже не можна відбудувати цей корпус? Треба було звернутися до Ради Міністрів, до Дем'яна Сергійовича (Коротченка, голови Ради Міністрів УРСР. – Т. В.), до ЦК КП(б)У. Не допомогло б це, просили б т. Сталіна, і він,

безумовно, допоміг нашій партійній організації і корпус давно був би відбудований. Ми б мали належні умови для роботи" [6, оп. 3, спр. 96, с. 81].

Набір студентів, за планом МВО, мав становити 1100–1200 осіб [6, оп. 3, спр. 100, с. 141]. Формування нового поповнення студентів відбувалося за умов конкурсу, на планові 975 місць претендувала значна кількість абітурієнтів – 2575, з них лише медалістів 543, що дозволило зробити якісний відбір, зарахувавши на перші курси 1089 студентів [6, оп. 3, спр. 102, с. 8–9]. На I курс відділення журналістики у серпні 1950 р. зарахували 32 особи [1, спр. 107, наказ № 534-а, с. 109]. Успіх кампанії вбачався у великій роботі для популяризації університету, зокрема в організованих улітку чотирьох великих пробігах по 8-ми областях республіки з метою агітації та пропаганди КДУ й залучення до конкурсу талановитої молоді та забезпечення набору. Акція крім суто прагматичних цілей була використана ще й у "боротьбі за мир". Проведено також мотопробіг, велопробіг, шлюпочний перехід Київ – Дніпропетровськ, 60 спортсменів їздили до підшефного Бориспільського району на першу сільськогосподарську виставку. Наступного разу за час візиту учасники провели 60 лекцій, охопивши близько 4 тисяч слухачів, та інші акції такого ж плану [6, оп. 3, спр. 96, с. 147–148].

Житлова проблема лишалася не розв'язаною. На початок навчання не встигли закінчити ні поточний, ні капітальний ремонт на-

вчальних приміщень і гуртожитків. В університетських гуртожитках мешкала значна кількість викладачів, і тому студентам не вистачало 300 місць [6, оп. 3, спр. 102, с. 11].

Навчальний рік університет розпочав із усвідомлення своїм першочерговим завданням – підвищити та поліпшити ідейно-політичну роботу, спрямовану на виховання студентів, аспірантів, професорсько-викладацького складу. Рішення Політбюро ЦК КП(б)У від 2 лютого 1951 р. "Про роботу Київського державного університету" вимагало перетворити університет на "справді передовий науковий і навчальний центр Радянської України". Колектив університету, виконуючи ці настанови, працював за планом заходів, спрямованих на "докорінне поліпшення" усієї роботи. Філологічний факультет, крім уже традиційних заходів, включив до цього плану ще й цілу низку нових, які впливали з виступу Сталіна з циклом статей із питань мовознавства на сторінках тогочасної директивної газети "Правда" у травні – червні 1950 р. Цей виступ не лише поклав край домінуванню школи Марра в радянському мовознавстві, він знаменував остаточний поворот до націоналістичної ідеології Російської імперії. Так звана "вільна дискусія з мовознавства", інсценована на сторінках газети "Правда", мала вирішальний вплив на розвиток мовознавчої науки як в Україні, так і в усьому Радянському Союзі. На зміну послідовникам Марра (Мещанінову, Державіну) "главою радянського мовознавства" унаслідок "дискусії" було проголошено академіка Віктора Виноградова, якому вдалося утримувати цей статус аж до кінця 60-х рр. Він вирізнявся не стільки широтою наукових обріїв, скільки прагненням до всесвітнього поширення російської мови. Ці події стали черговим випробуванням для науковців університету й всієї України. Як зазначив декан факультету, викладачі "некритично сприйняли вчення Марра і чимало зробили для його поширення у матеріалах доповідей та читанні курсів минулого року. Тому вимагалось перебудувати роботу мовних кафедр згідно з вказівками т. Сталіна: переробити всі мовознавчі курси і програми до них, втілюючи основоположні настанови вождя з питань мовознавства; перебудувати курс теорії мовознавства, поклавши в основу його рекомендації щодо мови; ревізувати книжковий фонд бібліотеки по відділу мовознавства та вилучити невідповідну літературу; прочитати спеціальні лекції для студентів старших курсів із питань мовознавства, виходячи зі

статей Сталіна; переглянути плани науково-дослідної роботи, індивідуальні плани аспірантів, теми кандидатських дисертацій, тематику дипломних і курсових робіт та наукових студентських гуртків; вилучити з екзаменаційних білетів всі питання, що не відповідають настановам Сталіна; провести наради редакторів стінгазет факультету і відділень для урахування ними відповідних указівок [4, спр. 244, с. 1–6]. Не дивно, що факультет так і не спромігся повоєнного часу видати жодної збірки "Наукових записок", а чимало викладачів – наукових публікацій [6, оп. 3, спр. 96, с. 16].

Парткомом зафіксовано складне становище на факультеті: "т. Сталін викрив режим, який панував у галузі мовознавства, режим, невластивий науці і людям науки", "наслідки неправильного режиму в мовознавстві згубно позначилися на розвиткові науково-дослідної роботи і на викладанні мови в нашому університеті", "викладання і науково-дослідна робота базувались на основі помилкових установок Марра", "аракчєєвський режим, який панував у мовознавстві, приніс багато шкоди у справі виховання університетом кадрів <...> аспіранти не можуть захистити дисертацій" та ін. "Читався маррівський курс, тепер треба переучувати студентів, а перед цим – викладачів". З цією метою група викладачів побувала в Москві, дізналась як треба перебудувати наукову і викладацьку роботу, визначила наукові проблеми, над якими працюватиме колектив. Передбачалось аналізувати мову різних авторів у контексті положень т. Сталіна. "Студентам треба роз'яснити, яка різниця між дійсно науковими положеннями Й. Сталіна та маррівськими лженауковими теоріями". Необхідно організувати глибоке вивчення "геніальних праць" т. Сталіна з питань мовознавства всіма викладачами, аспірантами і студентами та докорінно перебудувати всю наукову, навчальну і викладацьку роботу. Кафедрам рекомендували для наукової роботи комплексні теми [6, оп. 3, спр. 128, с. 6–7, 97; оп. 5, спр. 20, с. 38–43]. Таке "мовознавче" божевілля тривало аж до смерті вождя.

Неперевершений завідувач відділення журналістики та секретар партбюро І. Зозуля цього року в черговий раз зобов'язувався створити гурток журналістики та організувати його роботу, забезпечивши вивіреною тематикою наукових доповідей, видати кращі наукові праці студентів. Особливу увагу парторганізації він скеровував на виховання першокурсників, одразу залучаючи їх до громадської роботи, участі в художній самодіяльності та ін. За

кожною академічною групою студентів планува- лось закріпити викладача для проведення ідейно-виховної роботи, з періодичною звіт- ністю перед керівними органами [4, спр. 244, с. 3]. Працювати з журналістами призначили шістьох аспірантів цієї кафедри, "найбільш активними та дисциплінованими" з яких ви- явилися Шлапак і Дяченко. Аспірантові Кок- ті доручили редагувати черговий раз перейме- новану факультетську стінгазету "За радянську філологію". Інших аспірантів та викладачів зобов'язували брати активну участь у роботі студентських наукових гуртків, а їх роботу як викладачів мали оцінювати "у нерозривному зв'язку із станом роботи гуртка" [6, оп. 3, спр. 128, с. 105, 107, 120].

Втілюючи в життя рішення Політбюро ЦК КП(б)У "Про роботу Київського державного університету" з метою перетворення його на "справді передовий" заклад, у КДУ були про- ведені так звані "вільні дискусії" з різних пи- тань розвитку вітчизняної науки. На філо- логічному факультеті "вільні дискусії" вияви- ли "хиби" літературознавців у висвітленні низки проблем історії вітчизняної та за- рубіжної літератур, "внесли ясність" у тракту- вання питання про позитивного героя в тво- рах класиків російської та української літера- тури тощо. У зв'язку з цим на кафедрах і кур- сах відбулися "теоретичні конференції" на вже відомих усталених засадах, під час яких викорінювались рештки "буржуазної ідеоло- гії" та звільнялись з роботи науковці, погля- ди яких підпадали під цю категорію. Серед них опинився й декан факультету, якого нака- зом ректора звільнили з роботи влітку 1951 р. [1, спр. 124, наказ № 465, с. 18].

Незважаючи на так зване загальне поліп- шення ідейно-виховної роботи на факультеті, парторганізація все ж "не охопила своїм по- всякденним впливом кожного студента, аспі- ранта й викладача". Хоча й було проведено велику роботу з "викорінення проявів буржу- азного націоналізму та космополітизму", на факультеті "все ще трапляються прояви аполі- тичності та аморальності з боку окремих лю- дей". Так, партком фіксував, що студенти у розмовах визнавали, що "американська кон- ституція краща, ніж наша, радянська, сталін- ська". А студент I курсу відділення журна- лістики Забродський слушно заявив виклада- чу, що той "неправильно і незаслужено в сво- їй лекції назвав Тіто фашистською клікою, бо він герой югославського народу". Все ще траплялись викладачі, які "не позбавились формального відношення до підвищення свого

ідейно-теоретичного рівня і не застосовували у своїй повсякденній науковій і педагогічній роботі знання, набуті ними при вивченні кла- сиків марксизму-ленінізму". Зрозуміло, що таких "несвідомих" викладачів звільняли з роботи [6, оп. 3, спр. 128, с. 16, 27, 31].

Всі кафедри натужно переглядали нав- чальні плани і програми курсів, вносили від- повідні зміни та доповнення, враховуючи всі партійні настанови та рішення з питань ідей- но-виховної і наукової роботи та в зв'язку з "геніальними роботами т. Сталіна про мову". Стенографування лекцій на факультеті трива- ло, контроль із боку партійної організації за всіма видами роботи здійснювався неухильно. Деканат факультету систематично доповідав про перебудову роботи в світлі праць Й. Ста- ліна з питань мовознавства та інших так зва- них "досягнень сучасної науки" [4, спр. 305].

Для поліпшення роботи парторганізації, наближення її до кожного студента та викла- дача було ще раз проведено її реорганізацію. У результаті утворилась така структура: парт- ком, партбюро факультетів, партбюро курсів, партгрупи в академгрупах і партгрупи профе- сорсько-викладацького складу. Але й ця структура була визнана недосконалою, бо від- діляла від безпосереднього керівництва парт- комітет, а багатоступеневість структури усклад- нювала й гальмувала зростання партійної ор- ганізації, оскільки охочий вступити до пар- тійних лав мусив пройти через партгрупу, партбюро курсу, збори курсу, партбюро фа- культету, збори факультету, партком КДУ і бюро РК КП(б)У, тобто подолати сім перешкод. Зростання лав комуністів, природно, загаль- мовувалося. Цей "директивно-установочний метод роботи" парткому було визнано хи- бним, бо він ізолював керманічів партійного життя від студентства. Тому вище партійне керівництво висловило думку про доцільність ліквідації партбюро курсів і партгрупи викла- дацького складу. Комсомольська та профспіл- кова організації мусили, відповідно, здійснити такі ж зміни [6, оп. 3, спр. 102, с. 18]. Перебу- дова, як вважалось, дала "позитивні наслідки на факультеті, керівництво парторгів стало більш конкретним, парторги одержали мож- ливість приділяти увагу кожному студенто- ві". Але й ця модель виявилась неідеальною, тому партбюро факультету на чолі з І. Зозу- лею продовжувало вдосконалювати структуру й стиль партроботи [6, оп. 3, спр. 96, с. 119; спр. 103, с. 203; спр. 128, с. 48].

Факультетська парторганізація складалася з 106 членів партії і 30 кандидатів у члени

партії. На відділенні журналістики – 21 член і 10 кандидатів [6, оп. 3, спр. 128, с. 49]. Парторганізація відділення стала більш помітною та активною, була всебічно представлена на V Партконференції університету наприкінці листопада 1950 р., брала активну участь у її роботі: Д. Шлапак, А. О कोरोков були обрані до президії конференції; до секретаріату увійшов Є. Бондар; до комісії зі складання проекту резолюції – А. О कोरोков, І. Зозуля; у редакційній комісії працювали Б. Іванов, О. Дяченко, Д. Шлапак; [6, оп. 3, спр. 96, с. 3–8]. Все більше посилюється вимогливість партгруппи до керівництва університету і факультету щодо організації навчального процесу і забезпечення якісної фахової освіти, у забезпеченні авангардної ролі комуністів у навчанні, у вирішенні питання трудової дисципліни тощо. Для них було показовим зростання суспільної свідомості та усвідомлення своєї партійної відповідальності за доручену справу: "Вивчити людину, яка буде виховувати людей через газету – справа серйозна" [6, оп. 4, спр. 16, с. 7]. Саме прихід журналістів до керівництва газетою "За радянські кадри" позитивно вплинув на її роботу.

Нове керівництво газети "За радянські кадри", керуючись постановою політбюро ЦК КП(б)У "Про роботу КДУ", "з сірої, беззубої і навіть байдужої, якою вона була в минулому році, повільно, але впевнено, стала змістовнішою, цікавішою", "активніше втручалася в повсякденне життя і діяльність" університету. Це сталося не в останню чергу через те, що питома вага журналістів у складі редколегії збільшилась за рахунок співробітників кафедри і студентів О. Лук'яненка, П. Іванова, Л. Местечкіна, Рудь та ін. [6, оп. 4, спр. 2, с. 56; спр. 17, с. 33]. Новий склад редколегії на чолі з відповідальним редактором П. Федченком, членом парткому, зумів поліпшити свою роботу, намагаючись побудувати її так, щоб "бути справжнім помічником парторганізації університету в справі мобілізації колективу на виконання поставлених завдань". За перші 4,5 місяці своєї роботи випустили 12 номерів, залучивши близько 150 авторів. На думку комісії парткому, газета зуміла акцентувати увагу на важливих, корінних питаннях роботи університету, а саме:

1. Систематично висвітлює роботу академгруп як основних ланок боротьби за високу якість навчально-виховного процесу.
2. Цілеспрямовано розповідає про наукову роботу студентів.
3. Підтримала виступи комуністів про недоліки в роботі відділення журналістики та економічного факультету.

4. Задовільно висвітлює фізично-виховну роботу.

До серйозних недоліків було віднесено:

1. Недостатнє висвітлення партійної роботи.
2. Відсутність матеріалів про організацію навчального процесу зі сторони викладачів, деканатів, навчальної частини. Ті правильні, переконливі лозунги, які газета проголосила в передовій статті "Викладати творчо, змістовно, цікаво", не знаходять свого відображення в конкретних журналістських творах. У газеті немає статей про ідейно-наукову якість лекцій, спецкурсів, семінарів, про роботу кафедр, виховання молодих викладачів і т. д. Неприпустимо те, що газета нічого не пише про практику викладання суспільних дисциплін, на що неодноразово звертала увагу "Правда" у своїх передових статтях, присвячених вищій школі. Газета недостатньо висвітлює процес перебудови діяльності філологічного факультету в світлі класичних праць Й. Сталіна з питань мовознавства.

3. Відомо, що ЦК КП(б)У у своїй постанові про роботу КДУ зазначив: підготовка науково-педагогічних кадрів в Україні через аспірантуру поставлена незадовільно. Газета, чомусь, нічого не пише про аспірантів, їхнє керівництво.

4. Питання наукової роботи висвітлюється однобоко. Газета описує лише наукову роботу студентів. А де матеріали про наукову роботу викладачів і професорів, про роботу вчених рад, кафедр? Де статті з аналізом праць, поданих у "Наукових записках", де аналіз і критика дисертацій? Цих матеріалів у газеті не знайти.

5. Мало в газеті матеріалів на теми виховання комуністичної моралі й етики.

6. Газета не виступає з критикою щодо питання організації побуту студентів.

Редакції ще слід працювати над стилем, мовою і художнім оформленням газети. Окремо слід зазначити, що редакція припустилася помилки, опублікувавши статтю "Своя рука владика" (автор Л. Марісова). З цього приводу: "...Ми лише з усією рішучістю зазначаємо, що статтю написано в невластивому, чужому для нашої преси тоні. У ній багато злорадства, зневаги до комуніста. Така "критика", спрямована не на виправлення хиб, а на дискредитацію наших кадрів, – непотрібна". До комісії парткому входили аспіранти відділення журналістики Д. Шлапак і К. Млинченко [6, оп. 4, спр. 4, с. 78–79]. П. Федченко також керував роботою редакторів стінних газет університету і відповідав за це в парткомі. Останній рекомендував на цьому не зупинятися, зобов'язавши редакцію поліпшувати роботу з авторським колективом, залучаю-

чи до участі партійний і комсомольський актив, професорів, викладачів, аспірантів і студентів, особливо відділення журналістики. Зважаючи на зростання попиту на газету, просити ЦК КП(б)У дозволити збільшити тираж до 1,5 тисячі примірників [6, оп. 4, спр. 2, с. 22, 56; спр. 3, с. 66–71].

Кадрова політика в університеті не зазнала змін у поточному році. Тривали чистки. Перед початком занять за результатами перевірки було відраховано 20 осіб, які "не відповідали вимогам за своїми політичними і діловими якостями". За конкурсом зараховано 12 осіб, але це питання не вирішувало [6, оп. 3, спр. 102, с. 10]. Партком констатував: "низка дисциплін не читається. Це може призвести до того, що навчальний план ми не виконаємо на 30 %". Єдиний вихід – "ще раз переглянути й аспірантський склад, і випускників, і дати можливість працювати молодим кадрам". Декан факультету Ю. Кобилецький на початку навчального року визнав: "У нас не вистачає викладачів деяких дисциплін. Не читається історія журналістики. <...> Погано організовано читання спецкурсів". Намагаючись вирішити проблему своїми силами, деканат доручив читати історію української і російської журналістики викладачам інших кафедр, але забезпечити якісне викладання всіх фахових дисциплін не змогли [6, оп. 4, спр. 3, с. 186]. Пропонувалися й інші шляхи розв'язання кадрового питання: "Партбюро і деканові факультету слід звернутися до ЦК КП(б)У, щоб звітди надіслали нам товаришів для читання спецкурсів на відділенні журналістики" [6, оп. 3, спр. 102, с. 30; спр. 128, с. 4, 14].

Кадрове питання по кафедрі теорії і практики партійної преси залишалось невирішеним. Напередодні навчального року ректор звільнив із роботи в КДУ старших викладачів кафедри В. Прожогіна та С. Ограновича як сумісників [2, 32/1950] або (див.: Додаток І/12); [1, спр. 107, наказ № 504, с. 36–37].

Тому кафедра теорії і практики радянської преси існувала й цього року лише у штатному розкладі університету:

1. Завкафедри, доцент – вакансія, штат.
2. Викладач – вакансія, штат.
3. Доцент – В. Рубан, штат., кандидат філологічних наук, стаж 9 років.
4. Старший викладач – вакансія, 0,5 ставки (сумісник)

[1, спр. 108, наказ № 537, с. 15].

А з 1-го грудня 1950 р. і виконуючий обов'язки доцента В. Рубан був переведений на 0,5 ставки [1, спр. 111, наказ № 714, с. 41].

У січні 1951 р., згідно з наказом МВО СРСР № 1434 від 22 серпня 1950 р. про скорочення штатів керівного складу факультетів, було звільнено з посади заступника декана по відділенню журналістики І. Зозулю [1, спр. 111, наказ № 760, с. 123].

Керівництво університету робило певні кроки аби укомплектувати штат кафедри. Деканат філологічного факультету планував призначити заступником декана філологічного факультету по відділенню журналістики В. Прожогіна. Здійсненню цих планів перешкоджав ректорат ВППШ при ЦК КП(б)У (де В. Прожогін обіймав посаду завідувача кафедри), заборонивши йому в 1950–1951 навчальному році працювати за сумісництвом у КДУ. Проте наприкінці навчального року за допомогою вищих партійних органів В. Прожогіна призначили спочатку на посаду доцента кафедри теорії і практики радянської преси у квітні 1951 р. на 0,5 ставки [1, спр. 121, наказ № 288, с. 156], а згодом новим наказом змінено попередній і його призначено виконувати обов'язки завідувача кафедри з 1 квітня 1951 р. на 0,5 ставки [1, спр. 122, наказ № 310, с. 30].

Василь Єлизарович Прожогін народився у травні 1906 р. у м. Орел у робітничій сім'ї. Закінчивши семирічку, розпочав трудову біографію учнем слюсаря в міському паровозному депо. Там же навчається у залізничному профтехникумі, поступово обіймаючи посади слюсаря, бригадира, помічника машиніста, машиніста. Вступає до лав ВЛКСМ, а в 1927 р. стає членом КПРС.

У 1928 р. починає працювати в пресі, переважно на керівній роботі: заступником відповідального редактора газети "Молодой Коммунар" (орган обкому ВЛКСМ, Вороніж); у 1931–1932 рр. відповідальним редактором газети "Ударник" (політвідділу Південно-Східної залізниці, м. Вороніж); у 1932–1935 рр. зав. промислово-транспортного відділу газети "Коммуна" (орган обкому ВКП(б), м. Вороніж). Тоді ж В. Прожогін починає друкуватися, опублікувавши за час роботи в редакційному апараті партійної преси (1928–1945) та наступні 24 роки кілька сот журнальних і газетних статей із питань партійної роботи, літератури, мистецтва; кілька десятків літературних нарисів, фейлетонів, театральних рецензій. Паралельно з основною роботою, закінчує заочне відділення Московського інституту журналістики імені газети "Правда", а також вечірнє відділення Воронежського інституту марксизму-ленінізму. Це створило умови для вступу до Московського інституту червоної професури літератури, де В. Прожогін навчався в 1935–1938 рр.

Передвоєнні роки стали піком його партійної та службової кар'єри: у 1938 р. рішенням ЦК ВКП(б)

відраджений до Дніпропетровська на посаду відповідального редактора газети "Днепропетровская правда" (орган обкому КП(б)У). Тоді ж він обирається членом Дніпропетровського обкому КП(б)У, кандидатом у члени ЦК КП(б)У. У 1939 р. В. Прожогіна призначено відповідальним редактором органу ЦК КП(б)У – газети "Советская Украина". Він брав участь (із правом вирішального голосу) у роботі найвищих партійних форумів України та СРСР: XIV (1938), XV (1940) з'їздів КП(б)У та XVIII з'їзду ВКП(б) (1939). У серпні 1942 р. його мобілізовано до армії та призначено відповідальним редактором газети "Вперед на Запад" (органу 3-ої гвардійської танкової армії Першого Українського фронту). Разом із радянськими військами він визволяв Україну, пройшов Польщу, Угорщину, Німеччину, Австрію, Чехо-Словаччину. За роки війни лише у військовій пресі (корпусній, армійській, фронтовій) журналіст надрукував не менше 200 статей із військово-патріотичної та військово-історичної тематики. Після розгрому Німеччини, у 1945–1946 рр., працював лектором Політуправління Центральної групи військ (Баден, Австрія). За бойові заслуги В. Прожогіна нагороджено вісьмома урядовими нагородами, серед яких – ордени "Вітчизняної війни" другого ступеня, "Червоної зірки", медалі "За перемогу над Німеччиною", "За взяття Берліна", "За звільнення Праги". Після демобілізації з армії він працював лектором ЦК КП(б)У.

У 1948–1949 рр. В. Прожогін – слухач курсів дисертантів Академії суспільних наук (АСН) при ЦК ВКП(б). Ці курси, як і АСН загалом, були створені для підготовки та перепідготовки вищого партійного керівництва. Відтак він успішно захищає кандидатську дисертацію на тему "Праця в естетиці М. Горького", що була прийнята до видавництва АСН.

У 1946–1954 рр. працював у ВПШ при ЦК КП(б)У завідувачем кафедри партійного будівництва і журналістики. Поряд із основною роботою, починаючи з 1948 р., працював у КДУ на філологічному факультеті та відділенні журналістики за сумісництвом, де викладав основні курси: "Історія російської журналістики", "Історія більшовицької преси", "Історія російської літератури XIX ст.", "Теорія літератури". Розробляв і вів спецкурси: "Публіцистична майстерність Чернишевського", "М. Горький-публіцист", "Пушкін-публіцист"; керував написанням курсових і дипломних робіт студентів, здійснював керівництво аспірантами. В. Прожогін активно виконував наукову роботу, досліджуючи літературно-критичну публіцистику Пушкіна, Короленка, Горького, активно друкувався в наукових, політичних, художніх та інших виданнях, опублікувавши у повоєнний час понад 200 матеріалів із різних питань російського літературознавства, у тому числі дві монографії (про творчість Горького), значну кількість брошур та численні журнальні та газетні статті. У 1950 р. за поданням кафедри російської мови філологічного факультету КДУ В. Прожогіну було присвоєно

вчене звання доцента. Від квітня 1951 до жовтня 1952 р. В. Прожогін очолював кафедру теорії і практики радянської преси на філологічному факультеті у Київському університеті й стає фактично її першим чинним завідувачем (за сумісництвом) [2, спр. 35/1978].

Іншими кадровими змінами у складі кафедри теорії і практики радянської преси були: призначення на початку 1951 р. П. Федченка (до цього працював секретарем Київського міського комсомолу і переведений до університету у зв'язку із погіршенням стану здоров'я) старшим лаборантом кафедри теорії і практики радянської преси [1, спр. 119, наказ № 105, с. 54; 6, оп. 4, спр. 38, с. 71] та скасування наказу № 714 від 9 грудня 1950 р. про переведення в. о. доцента В. Рубана на 0,5 ставки з відновленням повної ставки [1, спр. 117, наказ № 4, с. 8]. Але оскільки основним місцем роботи В. Рубана була посада помічника першого секретаря ЦК КП(б)У, а в університеті він працював за сумісництвом, то цей крок не міг суттєво вплинути на вирішення кадрового питання на кафедрі. У другому семестрі вакансії не були заміщені, відповідно не читалися лекції з теорії і практики партійно-радянської преси та історії журналістики, інших профільних дисциплін [6, оп. 4, спр. 3, с. 161–165]. Такий стан справ по кафедрі безпосередньо впливав на фахову підготовку майбутніх журналістів. Багато питань в організації навчального процесу так і не вдалося вирішити. У звіті факультету за 1950–1951 рр. зазначено, що на відділенні журналістики не читалися спецкурси, а кафедри російської та української літератури допомоги в цьому не надали [4, спр. 244, с. 32].

Так само складно вирішувалось і питання кабінету журналістики. Його відсутність декан пояснював так: "...за наказом міністра відводиться 50 тис. крб. на організацію кабінету журналістики, проте кабінету не дали, і грошей не дали..." [6, оп. 4, спр. 3, с. 195].

Вступ до аспірантури в університеті цього року відбувся за відсутності конкурсу і фактично "був провалений", але це не стосувалося журналістів. До денної аспірантури по кафедрі в листопаді 1950 р. наказом ректора були зараховані І. Гергель [3, Асп., № 128] або (див.: Додаток I/4), М. Кокта [3, Асп., № 531] або (див.: Додаток I/11) та К. Млинченко [2, 67/1987; 3, Асп., № 496] або (див.: Додаток I/13). Науковим керівником перших двох було призначено доцента В. Рубана, останнього – В. Прожогіна [1, спр. 110, наказ № 669, с. 28–29]. Тоді ж із аспірантури істо-

ричного факультету на другий рік навчання в аспірантурі по відділенню журналістики було переведено А. О कोरोкова [3, Асп., № 38; 6, оп. 3, спр. 50, с. 184] або (див. Додаток І/15), для складання кандидатських екзаменів і написання дисертації до кафедри було прикріплено П. Воробйова від ВПШ при ЦК КП(б)У [Там само, спр. 110, наказ № 685, с. 56].

Виконуючи постанову ЦК КП(б)У від 2 лютого 1951 р. "Про роботу КДУ", партком здійснив перевірку всіх ланок роботи з метою приведення їх у відповідність до постанови. У контексті проблем відділення журналістики – це питання кадрів, аспірантури, кабінету. Зобов'язуючи взяти під контроль усі питання стосовно аспірантури, партком наказав провести атестацію для з'ясування: ділових і політичних якостей аспірантів, якості наукового керівництва, ефективності керівництва деканатів факультетів науковою і педагогічною підготовкою аспірантів; відрахувати безперспективних та подбати про наступний набір тощо [6, оп. 4, спр. 3, с. 152–153; оп. 5, спр. 20, с. 7–24].

У результаті перевірки аспірантури зроблено такі висновки: "За своїм рівнем розвитку і загальною підготовкою, а також за своїми політичними даними аспіранти університету (за винятком кількох осіб) відповідають тим вимогам, які висуває перед ними інструкція МВО". Водночас наголошувалось на наявності 23 аспірантів, які перебували на тимчасово окупованій ворогом території під час війни й особові справи яких вимагали додаткової перевірки. Серед них було рекомендовано на відрахування аспірантку філологічного факультету Н. Тоцьку за політичним мотивом. Зазначалось, що за останній час підготовка поліпшилась, аспіранти працюють за індивідуальними планами, затвердженими на вчених радах і кафедрах, на високому рівні (за деяким винятком) складають кандидатські екзамени, беруть активну участь у громадсько-політичному житті. Удосконалилось керівництво аспірантами, зросла кількість (до 47 %) випускників, які закінчують навчання із захистом дисертації. Але вважати справу підготовки кадрів в університеті задовільною не можна. ЦК КП(б)У в своєму рішенні про роботу університету зазначив, що підготовка аспірантських кадрів незадовільна. Серед недоліків – невиконання планів набору до аспірантури рік у рік; наявність осіб, не здатних до наукової роботи, несвоєчасне написання та захист робіт. Фронтальна перевірка стану підготовки аспірантів третього року навчання, зокрема написання ними робіт, показала,

що із 64 аспірантів, які закінчували аспірантуру, лише 34 мають можливість закінчити дисертації вчасно. Така ситуація пояснювалась безвідповідальністю окремих аспірантів за виконання індивідуальних планів, переобтяженістю лекційною роботою (насамперед на філологічному факультеті, де аспіранти першого року навчання мали до 16 годин на тиждень, а навантаження деяких сягало навіть 800 годин, при цьому середнє педнавантаження на одного аспіранта перевищувало 150 годин), поблажливістю та недостатнім контролем з боку наукових керівників. Серед характерних недоліків – зволікання з визначенням тем та неодноразова їх зміна, відсутність плану дисертації, заміна керівників, а отже, і досить пізній початок роботи над дисертаціями. Зазначались випадки, коли аспіранти третього року навчання не склали кандидатських екзаменів, деякі при цьому мали повне педагогічне навантаження, виконували обов'язки завідувачів кафедр, були зайняті громадською роботою (зокрема, О कोरोков – член парткому університету), працювали за сумісництвом. Із 22 випускників аспірантури філологічного факультету лише 5–7 обіцяли підготувати дисертації вчасно. Констатуючи незадовільний стан написання дисертацій аспірантами, партком наголошував на основних причинах такого становища: неправильна реалізація дозволу МВО щодо залучення до педроботи аспірантів третього року навчання, що призводить до надмірного перевантаження педагогічною роботою, яку вони виконували часто всупереч своєму бажанню; неможливість користуватися відрадженнями, переобтяженість керівників аспірантських робіт (7–10 аспірантів), відсутність робочих місць, важкі побутові умови, відсутність житла і незабезпеченість гуртожитком. Серед інших – низький рівень трудової дисципліни і переобтяженість роботою поза межами університету. До таких належав аспірант першого року навчання по кафедрі журналістики М. Кокта, якого було прийнято до аспірантури без належної підготовки і за умови, що він зуміє виправити становище. Але Кокта не звільнився з роботи в "Радянській Україні", сподіваючись вирішити свої побутові та матеріальні проблеми, не приступив до навчання, безвідповідально поставився до виконання партійних доручень, виявився бездіяльним у створенні кабінету журналістики та виконанні інших доручень. Навчальна частина подала його справу для відрахування, а партійна організація винесла догану з занесенням до особової справи [6, оп. 4, спр. 17, с. 39–41].

Із 26 аспірантів філологічного факультету першого року навчання 19 працюють за затвердженими індивідуальними планами, решта – "не можуть працювати не по своїй вині". Серед них – І. Гергель і К. Млинченко. "Особливої уваги заслуговує питання про підготовку аспірантських кадрів з журналістики. Аспіранти Млинченко і Гергель мають достатній досвід практичної роботи, трудолюбиві і енергійні, але немає програм і чіткого визначення вузької спеціальності, що вносить дезорганізацію в їх роботу. Вони не мають уявлення, що будуть робити після складання кандидатських екзаменів із діамату та іноземної мови". Стан їхньої самостійної підготовки визнано незадовільним і зазначено, що такі наукові керівники, як В. Рубан, майже не приділяють уваги аспірантам, останнім важко зустрітися зі своїми керівниками. Партком вимагав посилити контроль з боку кафедри, деканату, факультетської громадськості й корінним чином поліпшити якість наукової підготовки, а також зміцнити трудову дисципліну і добитися, щоб кожний працював не менше 10–12 годин на день. Водночас, було рекомендовано переглянути педнавантаження для аспірантів другого і третього років навчання і не переобтяжувати програму кандмінімумів. Всіх аспірантів зобов'язати відвідувати лекції свого керівника, бути присутніми на іспитах із дисциплін спеціалізації. Деканати мають забезпечити доступ до архівних матеріалів тощо. Вкотре було заборонено сумісництво. Серед інших рекомендацій – поліпшити та актуалізувати тематику аспірантських робіт: скерувати увагу аспірантів на розробку важливих питань історії радянського суспільства, історії КП(б)У, наблизити тематику до потреб соціалістичного будівництва, а також посилити контроль і систематично перевіряти їхні ділові якості [6, оп. 4, спр. 3, с. 307–315; спр. 4, с. 9–10; оп. 5, спр. 20, с. 7–34].

Декан факультету Ю. Кобилецький причину незадовільного стану вбачав ще й у поганому доборі аспірантів, безвідповідальності керівників за долю своїх аспірантів, організаційним недоліком назвав неодноразову зміну тем дисертацій і остаточне їх затвердження вже останнім часом. Зазначено, що стан підготовки кандидатських дисертацій аспірантами третього року навчання – незадовільний. Із 15 аспірантів, які мають закінчити навчання до кінця 1950 р., більшість не написали жодного розділу, деякі тільки приступили до опрацювання тем, склавши бібліографію, проспекти й плани своїх дисертацій, розпочали

аналіз творів. Значна частина аспірантів по кілька разів змінювали теми. Тематика досліджень – задовільна, за винятком окремих [6, оп. 3, спр. 128, с. 64–65]. Весною 1951 р. до вступу в аспірантуру по кафедрі журналістики було рекомендовано Д. Міщенко та М. Кагановича [6, оп. 4, спр. 17, с. 32].

За основу навчальної роботи взяли новий навчальний план, складений, як зазначено в примітці, на базі аналогічних планів, затверджених МВО з урахуванням вимог національного профілю. До цього плану, посиляючись на наказ МВО СРСР № 1635 від 19 вересня 1950 р., ректор наказав запровадити на початку 1950–1951 навчального року факультативний курс "Учбова та наукова кінематографія" з практичними заняттями з фотографії (для філологічного факультету, відділення журналістики) в обсязі – теоретичний курс – 20 годин, практичний – 32 години. Порівняно з іншими факультетами, це була найменша кількість годин. Доручено читати цей курс В. Смородіну [1, спр. 110, наказ № 654, с. 1].

Новий навчальний план визначив такий перелік дисциплін для журналістів:

1. Основи марксизму-ленінізму
2. Політекономія
3. Діамат, істмат
4. Історія філософії
5. Логіка
6. Психологія
7. Фізкультура
8. Військова підготовка
9. Історія народів СРСР
10. Всесвітня історія
11. Латинська мова
12. Іноземна мова
13. Вступ до мовознавства
14. Сучасна російська літературна мова
15. Сучасна українська мова
16. Історія російської літератури XVIII – XIX ст.
17. Історія української літературної мови
18. Теорія літератури
19. Лексика, фразеологія, стилістика російської мови
20. Історія російської літератури
21. Історія української літератури
22. Польська мова
23. Антична і всесвітня література
24. Фольклор
25. Основи видавничої справи
26. Література народів СРСР
27. Редагування
28. Історія радянської преси
29. Теорія і практика радянської преси
30. Техніка газетної справи
31. Історія міжнародних відносин
32. Історія журналістики
33. Дисципліни на вибір
34. Лексика, фразеологія, стилістика української мови
35. Практика в редакціях і видавництвах
36. Виробнича практика
37. Факультативні дисципліни

37. Факультативні дисципліни
38. Стенографія
39. Машинопис
40. Фото справа
41. Історія науки і техніки
42. С/К – редагування, стилістика

[4, спр. 241, с. 2].

Відповідно, навчальний план для I курсу на 1950–1951 навчальний рік (із розрахунку на 25 осіб) визначив перелік дисциплін і кількість навчальних годин:

Назва предмета	Години
Основи марксизму -ленінізму	146
Іноземна мова	136
Історія СРСР	32
Нова історія	68
Вступ до мовознавства	68
Сучасна російська мова	136
Сучасна українська мова	136
Вступ до літературознавства	68
Історія російської літератури	68
Зарубіжна література (включно з античною)	68
Фольклор російський, український	50
Економічна і політична географія	100
Фізкультура	68
Військова підготовка	136
Курсова робота з української мови	
Факультативно:	
Логіка	70
Фізкультура	68

[4, спр. 241, с. 9].

Навчальний план для II курсу (30 студентів):

Назва предмета	Години
Основи марксизму -ленінізму	128
Іноземна мова	136
Історія СРСР	72
Історія України	36
Старослов'янська мова	68
Сучасна російська мова	100
Сучасна українська мова	100
Історія російської літератури	100
Історія української літератури	68
Історія зарубіжної літератури	104
Теорія і практика радянської преси	136
Стилістика російської мови	36
Стилістика української мови	36
Фізкультура	68
Військова підготовка	136
Курсова робота на тему: Мова, стиль радянської преси (на українській і російській мові)	
Навчальна практика	32
Факультативно:	
Психологія	36
Стенографія	68
Фізкультура	68

[4, спр. 241, с. 10].

Навчальний план для третього курсу (28 студентів):

Українське журналістикознавство, 2009, вип. 10

Назва предмета	Години
Політекономія	78
Іноземна мова	136
Сучасна російська мова	36
Історія російської мови	68
Сучасна українська мова	36
Історія української мови	68
Історія російської літератури	136
Історія української літератури	68
Зарубіжна література	104
Основи радянської держави і права	100
Історія журналістики	68
Теорія і практика радянської преси (у тому числі стилістика російської, української мови)	100
Спецкурси	72
Військова підготовка	64
Курсова робота зі спецкурсу	136
Навчальна практика	32
Факультативно:	
Фотосправа, фоторепортаж	50

[4, спр. 241, с. 11].

Навчальний план для четвертого курсу

Назва предмета	Години
Політекономія	64
Діамат, істмат	140
Історія російської літератури	56
Література народів СРСР	56
Історія міжнародних відносин	56
Історія журналістики	60
Історія більшовицької преси	64
Теорія і практика радянської преси	120
Спецкурси:	
Питання культури і мистецтва в газеті	64
Питання економіки в газеті	64
Історія української літератури	120
Військова підготовка	68
Курсова робота по спецкурсу	
Виробнича практика	144
Факультативно:	
Фотосправа, фоторепортаж	50
Машинопис	60

[4, спр. 241, с. 12].

Ректор своїм наказом визначив перелік дисциплін, які були винесені на зимову сесію:

	Іспити	Заліки
Перший курс	Антична література	Основи марксизму -ленінізму
	Фольклор	Іноземна мова
	Логіка	Сучасна російська мова
		Сучасна українська мова
		Фізкультура
		Військова підготовка

Другий курс	Іноземна мова	Основи марксизму -ленінізму
	Історія СРСР	Сучасна російська мова
	Історія України	Теорія і практика радянської преси
	Сучасна українська мова	Основи вчення т. Сталіна про мову
	Історія російської літератури	Фізкультура
	Психологія	Військова підготовка
		Стенографія
Третій курс	Сучасна російська мова	Політекономія
	Сучасна українська мова	Іноземна мова
	Історія російської літератури	Теорія і практика радянської преси
	Зарубіжна література	Стилістика української мови
		Основи вчення т. Сталіна про мову
		Військова підготовка
Четвертий курс	Політекономія	Теорія і практика радянської преси
	Діамат	Основи вчення т. Сталіна про мову
	Історія російської літератури	Військова підготовка
	Історія української літератури	

[1, спр. 111, наказ № 713, с. 24].

За результатами сесії, студентам, які успішно (на 4 або 5) склали встановлені навчальним планом іспити й заліки, наказом ректора призначено стипендію: I курс – 30 студентів, із них 10 – відмінники; II курс – 26 студентів, із них 12 – відмінники; III курс – 27 студентів, із них 10 – відмінників; IV курс – 76 студентів, із них 38 – відмінники.

[1, спр. 117, наказ № 41, с. 159–164].

Зазначаючи кращі, ніж у минулому навчальному році, успіхи, партком наголошував на загальному збільшенні кількості "відмінників" і "хорошистів" та особливо на гарних результатах із соціально-економічних дисциплін, констатував, що комуністи посіли авангардну роль у навчанні. Серед тих, хто мав кращі результати сесії, фігурувало й відділення журналістики в складі філологічного факультету. Під час сесії було здійснено тотальну перевірку конспектів першоджерел. При цьому зазначено, що навантаження на студента сягало 56 годин на тиждень, для самостійної роботи залишалося надто мало часу [6, оп. 4, спр. 2, с. 45–50]. Водночас саме журналісти мали найбільшу кількість академзаборгованостей, в основному з фізкультури та військової підготовки, стенографії, які вони не поспішали ліквідувати, через що їм навіть затримали виплату стипендій.

Питання якості фахової підготовки на відділенні журналістики, яке до цього пору-

шувалося лише самими студентами, вперше стало предметом широкого обговорення на зборах партактиву університету 27 лютого 1951 р., де в центрі уваги були корінні недоліки, зазначені постановою ЦК КП(б)У про роботу КДУ. З цього приводу виступив аспірант відділення Шлапак: "Я хочу зупинитися на питанні підготовки однієї з 50 спеціальностей, що готує наш університет, на мій погляд, найважливішій, – журналістиці. Тут навчається 180 студентів. Цей показник перевищує чисельність студентів на багатьох технічних факультетах, зокрема фізичному, математичному тощо.

Значення відділення журналістики – колосальне, бо в Україні функціонує близько тисячі газет і ми повинні дати найбільш кваліфіковані кадри працівників для радянської преси. Чи університет належно виконує постанову ЦК у питанні підготовки газетних кадрів? Думаю, що ні. У чому недоліки роботи відділу журналістики? По-перше, студентів відділу журналістики не готують спеціально. Підготовка обмежується лекціями т. Рубана. Це основний предмет, проте лекції не доповнюються практичними заняттями з курсу, де, відповідно, студентів вчили б працювати в радянській пресі.

По-друге, питання про виробничу практику нерозроблено. Ті вказівки, що одержано від МВО, недосконалі, бо лише два місяці виробничої практики виокремлено для студентів п'ятого року навчання.

По-третє, немає лекцій із історії більшовицької преси, праць Леніна і Сталіна про пресу. Спецкурси на відділі журналістики не читають, зокрема радянську журналістику, стиль мови, праці Леніна і Сталіна, що відображають особливості завдань радянської журналістики. Також не читають партійного радянського будівництва. Відсутній у програмі курс господарчих проблем, який має для нас вирішальне значення. Водночас уже з II курсу викладають такі малопотрібні дисципліни, як фотографія, стенографія.

Окреме питання – відсутність робочих місць і кабінету журналістики. Найголовніше, що університет протягом чотирьох років не міг залучити і затвердити кваліфіковані кадри журналістів. За це відповідає керівництво університету в цілому і декан факультету зокрема. Врешті, це ганьба для університету столиці. Нам потрібно дати таку кафедру, яка б на належному рівні могла сповна виконувати постанову ЦК КП(б)У про підготовку журналістів. Але до цього часу кафедру не

створено. Чи ставили ми питання про підготовку кадрів? Так, ставили на зборах відділу, де обговорювалося виконання завдань у зв'язку з класичною працею т. Сталіна щодо питань мовознавства, і на партійних зборах факультету, де були присутні керівники університету і деканату.

На зборах відділу журналістики партбюро факультету і парткомом обговорювалося питання про необхідність поліпшення підготовки студентів і аспірантів. Щодо останніх, то дана проблема зазначена і в постанові ЦК партії. До прикладу, на відділі журналістики є 7 аспірантів, але немає керівників. У той же час на технічних факультетах на 7 аспірантів є 7 кафедр. А у нас нікому займатися розробкою курсів журналістики. Закінчуючи свій виступ, я хочу сказати, що відділення журналістики, наш факультет додасть всіх зусиль у допомозі ректорату, щоб сповна виконати постанову ЦК КП(б)У".

Декан факультету Кобилецький: "Особливо незадовільний стан на відділенні журналістики. Відверто кажучи, це моя вина. Оскільки спецкурси вводять з 1-го року навчання, мені слід було проявити наполегливість, щоб уникнути прикросців, пов'язаних із профільними дисциплінами. Щоправда, забезпечено читання спецкурсів із історії критики і журналістики – російської та української. Я згоден із тим, що у програму 4-го курсу необхідно ввести історію більшовицької преси, дисципліну розраховано на 64 год, а читати її нікому. Проте ціла низка спецкурсів, визначена ВМО, на відділенні таки викладається. У найближчий час треба висувати теми дипломних робіт. Їх розроблено силами членів наших кафедр.

Користуючись присутністю т. О. Короїда (секретар обкому партії) і т. Л. Шевченка (зав. сектору науки і вузів ЦК), треба зобов'язати газетних працівників прочитати відповідні спецкурси. У нас є фахівці, які можуть взяти на себе таку відповідальність, – тт. Паламарчук, Прикордонний, Прожогін та ін.

Також серед студентів відділення побутує думка, що жодних наук, крім спеціальних (про друк), їм не потрібно. Вони уникають спецдисциплін із історії літератури, історії мови, мови загальної. Цим можна пояснити малописьменність студентів, які вважають себе великими журналістами, тоді як не вміють грамотно написати фейлетону, нарису чи справжньої публіцистичної статті. У цьому є і моя вина, тому ставитиму питання про те, щоб на IV–V курсах ці дисципліни викладались.

Гостро стоїть питання щодо аспірантів. Консультації проходять погано, а по суті відділ журналістики – безпритульний; керівництво студентами здійснювати нікому. Ось до мене звернулись аспіранти Шлапак і Федченко з проханням бути їхнім науковим керівником. Я погодився і запевняю, що вони напишуть свої дисертації вчасно. Проте мені довелось відмовити аспірантам Горбаню, Кокті та ін. А т. Рубан нічого не робить у цьому напрямі, не реагує й наукова частина. Був затверджений наказ МВО про положення аспірантів. Із цим положенням було ознайомлено кожного. Виявилось, що аспіранти першого року не встигають із написанням наукової роботи, бо займаються додатковими заробітками. Це – Кокта, Щербак, Кулініч 1-й, Кулініч 2-й, Окороков. До прикладу, останнього я давно не бачив ні на партзборах, ні на факультеті.

Щодо питання про кабінет. Нам не потрібно урочистих кабінетів, ми просимо лише робочі кімнати: одне приміщення для книгосховищ та видачі книг, а друге – де б могли працювати студенти. Прошу, щоб нам поставили стіл, дали книжкову шафу та два десятки портретів. Наразі студентам працювати ніде" [6, оп. 5, спр. 26, с. 82–85].

Наступного разу це питання розглядалось на засіданні партбюро філологічного факультету 9 березня 1951 р., де слухалась доповідь секретаря парторганізації відділення журналістики Є. Бондаря. Напередодні було створено комісію для перевірки роботи партійної організації відділення журналістики у складі: Сіренка (голова), Федченка, Карпенко, Кулініча, Шаповалової [6, оп. 4, спр. 17, с. 7–9]. Доповідаючи про роботу відділення, Бондар зазначив: "На обліку в нашій парторганізації перебувають 37 комуністів, із них – 6 аспірантів; маємо 6 партгруп. Нещодавно було організовано партійну групу аспірантів. Із часу перевиборів проведено 3 партзбори і 8 засідань партбюро, на яких слухали низку питань із життя відділу. Партбюро приділило багато уваги проблемі дисципліни на відділі. Вся партійна робота перенесена в академгрупу. Переважно проводяться відкриті збори академгруп, на яких заслуховуються студенти з самозвітами. У п'ятій групі IV курсу організували збори про підсумки практики, тематичні. У цілому такі засідання відбуваються регулярно, політбесіди – раз на тиждень. Наші групи керують Бориспільським районом і метробудом. Наразі працює шість агітаторів, партбюро їхньою роботою задово-

лене. У цьому навчальному році обрали трьох чоловік у кандидати партії і двох – у члени партії – це кращі комсомольці нашого відділу. Звернено увагу на тих кандидатів, чий стаж роботи прострочений.

Партбюро працює у тісному контакті з комсомольською і профспівковою організаціями; у КСМ бюро і КСМ зборах беруть участь більшість комуністів. Крім цього, ми скликаємо актив відділу. Парторганізація приділяла багато уваги академроботі, ми слухали самозвіти студентів із навчання. Під час підготовки до екзаменів партгрупи працювали зі студентами, що відстали в навчанні. Здійснювався контроль над вивченням студентами соціально-економічних дисциплін. Сесія показала гарні результати: половина студентів – відмінники. Проте недоліки все ж є. Студенти пропускають багато лекцій, особливо чотирикурсники. Недостатньо уваги партбюро приділяло роботі наукових гуртків, зокрема, у нас не вистачало викладачів. Нещодавно вийшла багатотиражка, де в одній зі статей мовилося про погану роботу нашої стінної газети. На засіданні партбюро обговорило це питання – факти, наведені в статті, взято до уваги, вони виправляються. У багатотиражці працює більшість наших студентів. Раніше практика студентів у газеті проводилась, – тепер ні.

Нещодавно проходили збори з питань незадовільної підготовки кадрів журналістів на відділі; лунало багато критики і на адресу деканату. Практика в обласних газетах пройшла набагато краще, ніж у Києві. Недоліком є й те, що в університеті немає практичних занять. До цього часу відсутній кабінет, кафедра журналістики. Про ці недоліки вже йшлося багато, проте жодної практичної допомоги відділу не надано. Тож сподіваємось підтримки з боку деканату і партбюро факультету”.

Сіренко. "Комісія ознайомила з тим, як працює відділ. Парторганізація виконала значний масив роботи, про що свідчать результати зимової сесії: більшість студентів склали іспити на "4" і "5". На високому ідейно-теоретичному рівні викладаються суспільно-економічні дисципліни. Ми отримували скарги на викладача Волинську, але вони не відповідають дійсності. Аспірантів не завжди залучають до роботи на відділі, зокрема Окорокова та Кокту. Аспіранти працюють над фаховими дисциплінами без плану і без програми.

Серйозним недоліком є відсутність кафедри журналістики.

Непродумано викладання спецкурсів: їх за програмою має бути два, проте немає жодного. Низка загальних курсів не відповідає вимогам навчального плану. Курс теорії і практики радянської преси, згідно плану, розраховано на 450 год, з них – 310 год на практичні та 140 год на теоретичні заняття, натомість т. Рубан читає тільки теорію. Історію журналістики взагалі ніхто не викладає. Майже відсутня наукова робота. Парторганізації не вдалося налагодити трудову дисципліну, що дається взнаки вже з початку навчального семестру. Парторгам і партгрупам слід прискіпливіше ставитися до боржників. Студенти не задоволені тим, як викладач Гамрецький подає свої лекції з історії СРСР. Погано організовано практику студентів.

Отже, першочергове питання – створення кафедри і кабінету журналістики. Потрібно просити ректорат і партком залучити до роботи кваліфікованих працівників; також маємо звернути увагу на трудову дисципліну; владнати процес проходження практики.

Питання: Чи цікавилась комісія тим, скільки годин на виробничу практику надано в інших університетах? (Іщук)

Відповідь: План для всіх університетів однаковий, тому й кількість годин збігається.

Питання: У майбутньому студенти планують працювати в українській чи російській пресі? (Кобилецький).

Відповідь: Більшість працюватиме в українських газетах.

Питання: Яким чином аспіранти-журналісти беруть участь у партійному житті? (Іщук).

Відповідь: Практично не беруть участі, окрім т. Шлапака.

Питання: Як аспіранти виконують кандидатський мінімум? (Дяченко).

Відповідь: Про це партбюро невідомо”.

Виступили:

А. Кулініч: "Аспіранти відділу виконують свій план своєчасно. Ті, що поступили в цьому році, зараз готові складати іноземну мову і відвідують лекції з історії філософії, але вони не готують спеціальності з фаху, не мають список-мінімум із літератури. Дисертації обираються довільно, без творчої допомоги. Практику в цьому році було організовано недостатньо. На мою думку, на III курсі потрібно практику проводити на підприємствах, у багатотиражках. Студенти несправедливо нарікають на деяких викладачів; незадоволені вони й навчальними планами”.

Шаповалова (член партбюро): "Колектив відділу в цілому згуртований, проте є й такі,

що за спільними недоліками намагаються приховати свою недисциплінованість: мається на увазі заява про викладання зарубіжної літератури т. Волинською. Студенти Набока, Григор'янц, Погорелов не відвідують лекцій, не ведуть конспектів. Старші курси законно вимагають розподілу на спеціалізації, проте для студентів першого, другого років навчання такі спецкурси вводили зарано. Непродумано розподілення годин із російської та української мов, через що рівень знань студентів із цих предметів низький".

Сьомічев (інструктор ОК КП(б)У, зав. сектору преси Київського обкому КП(б)У): "Перед секретарем партвідділу було поставлено низку пропозицій із покращення роботи відділу. Необхідно в найкоротший термін організувати кабінет журналістики (так, як це зроблено в Москві) і залучити до нього кращих спеціалістів.

Щодо практики в пресі. Досвід показує, що в республіканських газетах студенти не набувають знань. Треба, щоб вони проходили практику в районних газетах, яких у Києві налічується 53; відвідували типографії і т. д. Факультет звертався до обкому партії з низкою прохань, які поступово буде вирішено".

Валько: "Я навчаюся на II курсі відділу журналістики. Чесно кажучи, до вступу в університет сподівався зовсім на інше.

Не налагоджено роботу гуртків. У цьому питанні нам мають допомогти аспіранти, але поки що сприяє лише т. Шлапак. Недостатньо уваги приділяється вивченню української мови. До того ж, забагато годин відводиться на теми з синтаксису, і замало – з лексики".

Шлапак А.: "На мою думку, становище з аспірантами не трагічне. Всі аспіранти другого року навчання виконують свої плани, аспіранти першого року – готуються до складання іноземної мови, але мають проблеми з керівниками. Тт. Кокта, Окороков, Іванов не займаються громадською роботою.

Крім навчання, окремого питання заслуговує настрої на відділі, – досить поширено зазнайство, самозакоханість. Прикладом цього слугує заява Фішмана про те, що резолюції партзборів неправильні; підігрує цю ситуацію і т. Окороков. Не в такому дусі треба виховувати студентів. Навіть на зборах не було дисципліни серед студентів, а тт. Бондар і Федченко не направили роботу зборів у потрібне русло".

Самойленко (член партбюро): "Важаю, що практика в обласних газетах дасть студентам набагато більше знань і навичок, ніж та, що проходить у районних газетах".

Федченко (запрошений): "До створення хорошої атмосфери на відділі повинні залучитися як партбюро, так і студенти, аспіранти, викладачі. Мені здається, що не треба обмежувати практику журналістів районними газетами. Оскільки немає кафедри, наша наукова бібліотека не отримує того, що необхідно для відділу журналістики, зараз про це треба подбати".

Млинченко (член партбюро): "Основне, що потрібно для студентів відділу журналістики, факультет дає – це висока загальноосвітня підготовка. Але в нашій роботі є певні недоліки. Курс з теорії і практики радянської преси неповний, оскільки читається лише теорія. У цьому питанні нам потрібно враховувати досвід партшколи. Мене здивувало те, що студенти IV курсу недисципліновано ведуть себе на лекціях із історії української критики. Щодо історії російської критики, то тут справи ще гірші. Все-таки Міністерство вищої освіти (МВО) не продумано склало навчальний план. До цього часу немає програми для аспірантів відділу журналістики".

Іщук (член партбюро факультету): "Першочерговим треба ставити питання про створення кафедри журналістики. Те, що її на даний момент немає, в тому числі винний й Ю. Кобилецький".

Кобилецький (член партбюро факультету): "Без "сильної руки" ми справи не налагодимо. У мене є така пропозиція: призначити керівником кафедри т. Федченка, а консультантом – т. Іщука. На сьогодні вже вироблено теми дипломних робіт, із 15 березня будуть читатися спецкурси з публіцистики і нарису – в цьому нам допоміг обком партії.

Т. Іванов протягом року отримував зарплатню за завідування неіснуючим кабінетом журналістики. Щодо проблеми з аспірантами, то я винен в тому, що не зібрав їх у кулак. Зараз кулак у них є – це нещодавно організована партійна група, яка працює непогано. Відомо, що на відділ журналістики ми добираємо кращі кадри, але зі студентами трапилось те, що з їх колегами з міжнародного факультету: вони зазналися. А основна якість радянських журналістів – скромність. Кадри на відділі працюють добрі, тільки ними треба краще керувати. А у нас виходить неподобство в тім, що на IV курсі погано прийняли викладача т. Камишанченка. Так до людей не можна ставитись. Дух нігілізму повинен бути знищений на відділі.

Нам треба вирішити питання практики: це зробить завідувач кафедри, консультант ка-

федри і парторг. Рішення винесемо на закриті партзбори відділу і там його обговоримо, аби вжити всіх заходів для покращення роботи на відділі журналістики".

Федченко: "Я вважаю, що пропозиція т. Кобилецького доцільна в питанні організації кафедри. Крім того, що немає кафедри, обмаль і викладачів. На відділі добросовісно працює лише 4 аспіранти. Т. Окорков за останні 4 місяці в університеті не з'являвся; т. Кокта також рідко навідується до університету; т. Іванов – академіст, тому весь час сидить у публічній бібліотеці. Зараз парторганізації відділу треба серйозно взятись за наведення трудової дисципліни. Студенти не займаються чорною роботою.

Ухвалили: Заслухавши й обговоривши доповідь т. Бондаря, партбюро факультету приходить до висновку, що парторганізація відділу виконала значний об'єм роботи в питанні поліпшення ідейно-виховної та навчальної роботи.

Зимова екзаменаційна сесія свідчить про значне покращення успішності: із 167 студентів на "відмінно" склали 82, найкращі результати показав III курс.

На високому ідейно-теоретичному рівні викладаються суспільно-економічні дисципліни. Читання загальних курсів із української, російської та зарубіжної літератур, української та російської мов цілком відповідає вимогам, що ставляться перед радянською вищою школою.

Аспіранти відділу виконують індивідуальні плани, своєчасно складають кандидатські мінімуми. Разом з цим в роботі відділу є низка серйозних недоліків:

а) Не створено кафедри журналістики, яка б керувала науковою і навчальною роботою.

б) Аспіранти відділу працюють над фаховими дисциплінами без плану, програми; немає визначеного списку мінімуму літератури, не визначаються спецпитання, теми дисертаційних робіт вибираються довільно, не надаються консультації, не визначаються терміни складання кандидатського мінімуму з фаху.

в) Деякі провідні спецкурси зовсім не викладаються, зокрема, "Партійне життя в газеті", "Воєнна журналістика", "Нарис в газеті" та ін.

г) Серед загальних курсів є такі, що не відповідають вимогам програми та запитам студентів, а саме: курс "Теорія і практика радянської преси" (викладач Рубан). Згідно з навчальним планом 450 год повинні розподілятися так, щоб на практичні заняття виді-

лялось 310 год, але т. Рубан проводить лише теоретичні заняття, якими студенти незадоволені. Теоретичні курси "Історія більшовицької преси", "Історія журналістики" зовсім не викладаються.

д) Газетну практику продумано погано. Влітку 1950 р. вона пройшла незадовільно, оскільки керівник не мав змоги щодня керувати роботою студентів.

е) Наукова діяльність студентів проводиться на низькому рівні. Не організовано керівництво курсовими роботами. Наукові гуртки працюють зі збоями. Не сприяє у цьому питанні й партбюро відділу.

ж) Ускладнює спецпідготовку відсутність кабінету журналістики.

з) До цього часу партбюро не налагодило трудову дисципліну серед студентів. Навчання в другому семестрі почалося неорганізовано. Дехто зі студентів до цього часу має академзаборгованість (чл. ВКП(б) т. Комлякова).

З метою ліквідації вищезазначених недоліків партбюро ухвалює:

1) Порушити питання перед ректоратом і парткомом університету про створення кафедри журналістики. Доручити члену ВКП(б) аспірантові Федченко П. та чл. ВКП(б) доцентів Іщуку А. тимчасово, до створення кафедри, виконувати обов'язки з організації навчальної та наукової роботи на відділі журналістики.

2) Для поліпшення наукової, навчальної роботи вважати необхідним створення кабінету журналістики. Просити ректорат виділити для цього відповідне приміщення.

3) Просити ректорат і партком університету порушити клопотання перед обласним і ЦК КП(б)У про те, щоб залучити до викладання на відділі журналістики редакторів і журналістів республіканських газет та журналів.

4) Покращити умови проходження практики для студентів-журналістів.

5) Зобов'язати партбюро відділу журналістики домогтися налагодження трудової дисципліни, навчальної та наукової роботи. Політично-виховну роботу спрямувати на поліпшення підготовки висококваліфікованих працівників більшовицької преси.

6) Зобов'язати декана Кобилецького організувати роботу аспірантів так, щоб вони могли читати окремі спецкурси.

7) Рішення партбюро обговорити на закритих партзборах відділу журналістики" [6, оп. 4, спр. 17, с. 11–15].

На літню сесію встановлено такий перелік іспитів і заліків:

	Іспити	Заліки
Перший курс	Основи марксизму-ленінізму	Іноземна мова
	Нова історія	Сучасна українська мова
	Вступ до мовознавства	Вступ до літературознавства
	Сучасна російська мова	Історія російської літератури
	Економічна, політична географія	Фізкультура
Другий курс	Військова підготовка	
	Основи марксизму-ленінізму	Іноземна мова
	Старослов'янська мова	Теорія і практика радянської преси
	Історія російської літератури	Стилістика російської мови
	Історія української літератури	Стенографія
Третій курс	Зарубіжна література	Фізкультура
	Військова підготовка	
	Політекономія	Історія російської мови
	Іноземна мова	Історія української мови
	Зарубіжна література	Історія української літератури
Четвертий курс	Основи радянської держави і права	Фоторепортаж
	Теорія і практика радянської преси	Спецкурс
	Військова підготовка	Спецпідготовка
	Істмат	Історія міжнародних відносин
	Література народів СРСР	Історія журналістики
	Історія більшовицької преси	Теорія і практика радянської преси
	Історія української літератури	Спецкурси
	Військова підготовка	Фоторепортаж
		Іноземна мова (факультативно)

[1, спр. 121, наказ № 236, с. 28].

Цей навчальний рік журналісти закінчили і були переведені на наступні курси з такими результатами:

на другий курс – 30 студентів, із них 11 відмінники;

на третій курс – 30 студентів, із них 12 – відмінники;

на четвертий курс – 27 студентів, із них 17 – відмінники;

на п'ятий курс – 78 студентів, із них 54 – відмінники.

[1, спр. 123, наказ № 397, с. 78–82].

У звіті факультету за 1950–1951 навчальний рік зазначено високу успішність журналістів у навчанні: із загальної кількості студентів відділення (167 осіб) відмінно навчалися 55 %, добре – 45 % [4, спр. 244, с. 27–29].

Водночас зазначили й суттєві недоліки: низька дисципліна, що пов'язано з тим, що факультет працював на другій з половиною зміни у кількох приміщеннях, а це зумовлювало велику кількість спізнень і непродуктивні витрати часу на переходи з одного приміщення в інше, черги в гардеробі тощо. Часто зривалися заняття через технічні причини – проблеми з електрикою; "коли не тільки треті, а й другі зміни не працювали, бо через

кожні 30 хвилин вмикалась і вимикалась електрика". Ускладнювала роботу відсутність завідувача відділення, неуконплектованість кафедри та сумісництво (всі наявні викладачі кафедри – сумісники). Не було навчальної бази – наукової, навчальної і художньої літератури; координації наукової тематики; лабораторій, приміщень для роботи студентських гуртків, зокрема й журналістики та ін. [4, спр. 244, с. 10–32; 6, оп. 5 спр. 26, с. 98].

Влітку студенти III і IV курсів проходили виробничу практику. Згідно з вказівками ЦК КП(б)У, вони відряджались:

– Перша група студентів (за списком від 1 до 32) до київських газет, центрального управління РАТАУ, Республіканського комітету радіоінформації в м. Київ, 1–31 липня. Керівник – аспірант А. О कोरोков.

– Друга група студентів (за списком від 33 до 60) до обласних видань Донбасу та Дніпропетровської області, 1–31 липня. Керівник – аспірант І. Гергель.

– Третя група студентів (за списком від 61 до 79) до Одеси, Херсона, Ізмаїла. Керівник – аспірант К. Млинченко.

– Четверта група студентів (за списком від 80 до 106) до Львова, Ужгорода, Луцька. Керівник – аспірант Д. Шлапак [1, спр. 122, наказ № 320, с. 42–45].

Особливості суспільно-політичної ситуації в країні вимагали посиленої пильності у пошуках ворогів та неблагоннадійних. Вивчення особових справ студентів тривало, виявляючи факти та епізоди, які засуджувалися колективом і парторганізацією. Так, студент IV курсу відділення журналістики С. Борко, учасник війни, за приховування підтримки його батьками зв'язків із родичами, які живуть за кордоном, був визнаний "політично незрілим" під час вступу до партії, через що його кандидатуру відхилили. Студенти, серед родичів яких виявляли репресованих, обмежувались у правах [6, оп. 3, спр. 102, с. 18, 174]. Вхід до навчальних приміщень відтепер здійснювався лише за студентськими квитками [6, оп. 4, спр. 3, с. 177].

Хоч партком і не шкодував зусиль на виховання свідомих будівників комунізму, досягти бажаного вдавалось не завжди. Не всі випускники їхали на роботу за призначенням, але університет жодного разу не вдався до виконання рішення уряду в питанні про притягнення до судової відповідальності тих, хто відмовився їхати за призначенням, хоч і розглядав такі вчинки як "дезертирство з фронту боротьби за комунізм". До відповідальності

вдавалося притягти лише тих, хто не підписував призначення на комісії, а ті, що підписували, а потім під різними приводами залишались у Києві, уникали відповідальності. Намагаючись виправити становище, партком рекомендував не видавати дипломів доти, поки випускник не приїде на місце роботи за призначенням [6, оп. 3, спр. 96, с. 98–99; спр. 102, с. 104–105].

Про досягнення високого ідейно-політичного рівня у вихованні свідчило успішне проведення передплати на позику 1951 р. колективом університету [6, оп. 4, спр. 4, с. 186] та шефство над 30-ма підприємствами міста та 89-ма колгоспами Бориспільського району, яке здійснювала комсомольська організація [6, оп. 3, спр. 96, с. 97].

Велике виховне значення мала відіграти й колективна зустріч Нового року, яку на пропозицію ректора організували в університеті в ніч із 31 грудня 1950 р. на 1 січня 1951 р. і розглядали як засіб виховання нової людини. "Краще двохтисячним колективом підняти чарку за Новий наступаючий рік, ніж дозволяти обивательські зустрічі в гуртожитках. <...> Давайте протиставимо дрібноміщанській розрізненості організовану колективну зустріч Нового року", – закликав В. Бондарчук. О. Бандура запропонував відповідно перебудувати план заходів та оформити новорічний вечір: "...важливо більше приділити уваги політоформленню вечора. Треба продумати плакати, стенди на теми міжнародного життя, політичні карикатури, зміст світлової газети тощо". При цьому було ухвалено: "Зобов'язати секретарів парторганізацій провести на факультетах необхідну роз'яснювальну роботу для забезпечення масової явки студентів на університетський новорічний вечір" [6, оп. 3, спр. 102, с. 183–184].

Складовою комуністичного виховання була фізична і військова підготовка. Оборонна робота на відділенні журналістики, де до участі в ДТСАРМ, ДТСАВ, ДТСФЛОТ (добровільні товариства сприяння армії, авіації та флоту. – Т. В.) були залучені лише 45–48 % студентів, визнавалась недостатньою і оцінювалась як "ненормальний стан". Партком же вимагав добитися 100 % залучення студентів і викладачів в оборонні товариства [6, оп. 4, спр. 3, с. 143–145].

За активного сприяння І. Зозулі та відповідального за спортроботу відділення М. Канюки журналісти брали активну участь у спортивних змаганнях університетської команди на першість вишів міста, у змаганнях товариства "Наука", вищих навчальних за-

кладів МВО, на першість в Україні та СРСР, показуючи непогані результати: по місту зайняли перші дев'ять місць [6, оп. 3, спр. 96, с. 183], а по університету – третє місце [6, оп. 3, спр. 128, с. 42]. У листопаді 1950 р. закінчилися змагання на кубок Києва з шахів і шашок, які тривали два місяці. Команда КДУ з 29 студентів (у тому числі журналісти) здобула третю перемогу й була визнана сильнішою серед 22 вишів міста, відзначена наказом ректора з оголошенням подяки всім учасникам та організаторам [1, спр. 110, наказ № 677-а, с. 43–44]. Тоді ж кафедра фізичного виховання звітувала про дострокове виконання державного плану підготовки значківців ГПО 1 і 2 ступенів, називаючи серед перших відділення журналістики та його завідувача І. Зозулю [1, спр. 110, наказ № 694, с. 67–68].

Ініціатором та організатором розвитку зимових видів спорту із залученням усіх студентів до участі в змаганнях не тільки в університеті, але й на всесоюзному рівні, виступив голова ради ДСТ "Наука" М. Канюка (студент четвертого курсу відділення журналістики). Колектив університету взяв зобов'язання щодо основних видів зимового спорту і викликав на змагання МДУ. Незважаючи на відсутність спортивної бази та брак обладнання, студенти вирішили під час канікул та в лютому провести "заочні змагання" силами 3000 студентів. Запланували два лижних агітпереходи у Канів і Бориспіль. Хоча лижний спорт і не набув масовості (через матеріальні нестатки), університетська команда (у складі якої були й журналісти) посіла перше місце на всесоюзних гірськолижних змаганнях серед жінок. Розвиток хокею та ковзанярського спорту стримувався через відсутність потрібної кількості спортивного снарядження [6, оп. 4, спр. 2, с. 16–17]. З нагоди відкриття літнього спортивного сезону журналісти (Ю. Калиновський, Б. Сорока) взяли участь у змаганнях велосипедистів [1, спр. 120, наказ № 215, с. 107].

Готуючись до першотравневої демонстрації, партком накреслив план участі колективу в цій відповідальній політичній акції. Очолити колону університету було доручено філологічному факультетові. Першими мали йти декан, секретаріат, за ними – студенти по 18 людей у ряду, дівчата з квітами, а хлопці з книгами – томами творів Леніна і Сталіна. У складі факультету журналісти мали замикати колону в такому порядку: спочатку V курс, потім IV, III, II, I. Відповідальним по відділенню журналістики

призначений Самоїленко [6, оп. 4, спр. 17, с. 41]. Декан факультету Кобилецький підбив підсумки акції: "Колона університету провела демонстрацію на високому ідейно-політичному рівні, була понад 1 тис. студентів філологічного факультету. Колона йшла радісно, з піснями <...>, дружно". Партком же дорікав, що "особливо погано вели себе журналісти", "це було якесь зборище, ніякої організованості", "не всі комуністи і комсомольці розуміють, що таке політична демонстрація" [6, оп. 4, спр. 4, с. 180–184].

Все більшого розвитку набуває художня самодіяльність, особливо зважаючи на наближення всесоюзного огляду. Вже у вересні почали працювати всі студії і гуртки при клубі університету: хор (110 осіб), студентський театр поставив п'єсу Корнійчука "Калиновий гай", хореографічна студія, жіночий ансамбль пісні, студія художнього слова, домровий і духовий оркестри, ансамбль баяністів, ансамбль народної пісні. Клуб став центром культурно-масової роботи: тільки до нового року провів шість культпоходів до театру, організував систематичний показ кінофільмів, проводив систематичні вечори зустрічей із представниками університету і виступами художньої самодіяльності та майстрів спорту. Колективи філологічного факультету виступили з концертами в підшефних колгоспах і підприємствах. Відділення журналістики організувало вечір, присвячений П. Чайковському, на ньому побували студенти із різних факультетів [6, оп. 3, спр. 96, с. 60; спр. 102, с. 95–100].

Участь у республіканському огляді художньої самодіяльності у січні – лютому 1951 р. [1, спр. 117, наказ № 28, с. 52–53], а також відмінна робота й активна участь журналістів у громадському житті була відзначена наказами ректора з нагоди радянських свят [1, спр. 121, наказ № 228, с. 3]. Закінчення навчального року також вирішили відсвяткувати проведенням спортивних змагань і художньої олімпіади на стадіоні "Динамо", приурочивши ці заходи боротьбі молоді за мир [6, оп. 4, спр. 4, с. 184]. Але розвиток художньої самодіяльності, а відповідно і комуністичного виховання студентів, стримувався відсутністю належного приміщення та музичних інструментів.

Влітку керівництво університету вжило заходів щодо оздоровлення колективу, надаючи путівки в першу чергу студентам-інвалідам війни, хворим на туберкульоз, відмінникам навчання, громадянам країн народної демо-

кратії та активістам громадсько-політичної роботи. В університеті відкрито профілакторій, а для оздоровлення дітей почав працювати піонерський табір [6, оп. 4, спр. 4, с. 222, 228].

Влітку 1951 р., у зв'язку з закінченням відбудови головного корпусу та накопиченням значної кількості проблем, які університет не мав можливості вирішити самостійно і які заважали нормальній роботі, його керівництво звернулося до т. Мельникова (перший секретар ЦК КП(б)У. – Т. В.). Заручившись його підтримкою, університет звернувся до найвищого партійного і державного керівництва у Москві з проханням дозволити збільшити надто обмежений штат адміністративно-технічного персоналу, а також посадові оклади, як в МДУ та ЛДУ, відповідно до положення про індивідуальні штати для вишів з кількістю студентів понад 3000 осіб. Було також порушено питання про виділення коштів для забезпечення університету трансформатором та іншим устаткуванням і господарським обладнанням, про будівництво гуртожитку та будинку для викладачів, допомогу в комплектуванні кадрами кафедри журналістики та ін. Прохання університету підтримали три члени Політбюро ЦК ВКП(б) – К. Ворошилов, М. Хрущов і Г. Маленков, що давало надії на відповідну допомогу [6, оп. 4, спр. 4, с. 338; спр. 2, с. 50; спр. 36, с. 20–24; оп. 5, спр. 26, с. 99]. У відповідь на всі клопотання університету та вищого партійного керівництва України МВО СРСР залишило старий штатний розклад і все інше без змін [6, оп. 4, спр. 4, с. 365].

1. *Канцелярія*. Накази ректора. – Архів Київського держуніверситету ім. Т. Г. Шевченка, ф. Р-1246, оп. 5.

2. *Особові справи професорсько-викладацького складу*. – Архів Київського держуніверситету ім. Т. Г. Шевченка, ф. Р-1246, оп. 4 Л.

3. *Особові справи аспірантів*. – Архів Київського держуніверситету ім. Т. Г. Шевченка, ф. Р-1246, оп. 4 Л.

4. *Документальні матеріали філологічного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка*. – Державний архів м. Києва, ф. Р-1246, оп. 21.

5. *Документальні матеріали факультету журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка*. – Державний архів м. Києва, ф. Р-1246, оп. 17.

6. *Документальні матеріали партійного комітету КДУ ім. Т. Г. Шевченка*. – Державний архів Київської області, Ф. П-158.

7. *Історія Київського університету* / відп. ред. О. З. Жмудський. – К., 1959.

Н а у к о в е в и д а н н я

Українське журналістикознавство

Щорічний науковий журнал

Випуск 10
2009 рік

Електронні версії видання:

<http://www.nbuv.gov.ua> (Наукова періодика України)

<http://www.journ.univ.kiev.ua> (Бібліотека: наукові періодичні видання)

Над випуском працювали:

Редактор *Ганна Дзюбенко*

Редактор англійських текстів *Наталія Ващенко*

Редактор російських текстів *Марина Слов'янова*

Коректор *Ірина Ковальчук*

Технічний дизайн *Оксани Красненко*

Комп'ютерне редагування

та верстка *Вікторії Дубовської*

Технічний редактор *Вікторія Шевченко*

Художній редактор *Олена Поліщук*

Підписано до друку 16. 12. 2009 р.
Формат 60x84/8. Гарнітура Times.
Друк трафаретний. Ум. друк. арк. 7,44.
Обл.-вид. арк. 8,0. Наклад 500 прим.

Підготовлено до друку навчально-видавничою
групою Інституту журналістики.
Надруковано в навчально-поліграфічній
лабораторії Інституту журналістики.

Адреса редакції: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1, Інститут журналістики, кімн. 103-а;
тел.: 481-45-48, факс: 483-09-81, e-mail: vydav_grup@ukr.net